احمد هادی مقصودی

دنیا معلوماتی

ابتدائی مکتبلرده اوچنچی صنف بالالرینه سقراط حکیم اصولنچه مذاکره ومجاوبه
طریقی ایله اوقوتمق اوچون ترتیب ایدلمش علم اشیا مجموعه‌سیدر.

سنه ۱۳۲۶
۱۹۰۸

خاریطونوف مطبعه‌سی
قزان.

Лито-Типографія И. Н. Харитонова. Казань.

بسم الله الرحمن الرحیم

مقدّمه.

معلم: بالالر، حاضر بز قایده جییلغانمز ؟
شاکردلر: مکتبده جییلغانمز.
م: سز بومکتبکه نی اوچون هرکون جییلاسز ؟
ش: سبق اوقور اوچون.
م: ایمدی سز ایکی یل قدر سبق اوقودکز. نیلر بلەسز ؟
ش: اوقی بلەمز، یازا بلەمز.
م: بومکتبده دخی نیچه یل اوقورسز ؟ **ش:** شاید دخی ایکی یل اوقورمز.
م: بومکتبده طاغی نیلر اوقویاچقسز ؟
ش: بز نیلر اوقویاچغمزنك همەسینی بلمیمز. آنی سز بلورسز.
م: سز نصیب بولسه، بو مکتبده دین سبقلری اوقورسز: اسلام دینچه عمل وعبادت قیلورغه هم ادبلی وخلقلی بولورغه اویرەنورسز. هر یازونی درست ایتوب اوقورغه واوقوغان سوزلرکزنی آڭلاتوب سویلەرگه اویرەنورسز. هر سوزنی درست وماتور ایتوب یازارغه اویرەنورسز. هر تورلی حسابلرنی ایسه بلەرگه اویرەنورسز. اگرده سز اخلاص ایله اوقوسەڭز، حاضر مین ئەیتکان نەرسەلرنڭ همەسینی شاید بلورسز. لکن آنلردن باشقەده طاغی بلەسڭز کیلگان نەرسەلر یوقمی؟ سزنڭ دخی نیندی نەرسەلرنی بلەسڭز کیله ؟
ش: بزنڭ همه نەرسەنی بلەسمز کیله. بز هیچ بر نەرسەنڭ نیدن بولغانینی ونیچك بولغانینی بلمیمز. بر نەرسه کورسەك، آنڭ نی ایکانینی، نیدن بولغانینی ونیچك بولغانینی وصوڭندن طاغی نیچك بولاچغینی بلەسمز کیله. اوز اویمز بلەگنه بز هیچ بر نەرسەنڭ حالینی بلەآلمیمز.
م: های بارك الله، آفرین! هر نەرسەنی بلەسی کیلو بیك اوتکنلك علامتیدر. آڭغرا بالالرنڭ هیچ بر نەرسینی بلەسی کیلمیدر. هر نەرسەنی بلەسی کیلگان

بالالر بیك زیرەك بالالردر. آندی بالالر الوغ بولغاچدە بیك اوتکن کشی بولالر. بالالر، اوز کزدە کورەطورغانسز، دنیادە تورلی کشیلر بار: قایسی کشیلر خلق آراسندە بیك معتبر بولالر. هرکم آنلرنی یاقن کورە. هرکم قارشندە آنلر قدرلی واعتبارلی بولالر. آنلرنك دولتلری‌دە باشقەکشیلرگەقاراغاندە آرتق بولا. آنلر دنیادەباشقەکشیلرگە قاراغاندە راحترەك‌دە طورالر. بوندی کشیلرنك هرقایوسی کوب بلگان کشیلردر. بالا وقتلرندەاوق آنلرنك هرنەرسەنی بلەسیلری کیلگان بولا. اخلاص ایلە همان طرشولری سببلی آنلر کوب نەرسەنی بلگان بولالر. شول بلولری آرقاسندە آنلر نادان قالغان کشیلرگە قاراغاندە قدرلی ودرجەلی بولغان بولالر. آنلر همەسی بختلی کشیلردر.

ینەقایسی کشیلر بارکە آنلرنك خلق آراسندە هیچ اعتبارلری یوقدر. هیچ کم قارشندە آنلرنك قدر وحرمتلری بولمیدر. هیچ کم آنلرنی یاقن کورمیدر. باشقەکشیلرگە قاراغاندە آنلر دنیادەدە بیك اوکغایسزلق ایلە کون کورەلر. آنلرنكماللری‌دە باشقە کشیلرگە قاراغاندە آزراق بولا.

بونلر نیندی کشیلر بلەسزمی؟ — بونلرنك کوبسی آکغرا کشیلردر. بالا وقتلرندە بونلرنك هیچ بر نرسەنی بلەسیلری کیلمەگان. هیچ بلورگە طرشماغانلر. نادانلقلری سببلی آنلر الوغ بولغاچدە شوندی خورلقغە قالغانلر. هیچ بر نەرسەنی بلمەگانلکلرندن آنلر هیچ کمگە فائدەلی اش قیلا آلماغانلر. شونك اوچون آنلرنی کوب کشی یاقن کورمیدر. بونلر بیك بختسز کشیلردر.

بوندی بیچارەلر اوزلرینك نادانلقلری سببلی باشقەکشیلرگە قارا خدمت ایتەلر. بوندی کشیلرنك بیگرەك بختسزلری یاتلەنچی بولالر. یا قاراق بولالر.

م: سز بالالر، همان بالا کوینچە طورماسز. بر زمان شاید سزدە اوسوب الوغ کشی بولورسز. الوغ بولغاچ سزنك بختلی واعتبارلی کشی بولاسکز کیلەمی یاکە بختسز وقدرسز کشی بولاسکز کیلەمی؟

ش: البتە بختلی واعتبارلی کشی بولاسیمز کیلە.

م: آلای بولغاچ سز حاضردن اوك شولای بولورغە طرشکز.

ش: بز حاضر نیچك طرشیق. نیچك طرشورغە کیرەکلگینی بز بلمیمز.

م: سز بلمەسەکز، مین بلەم. اگردە بلەسکز کیلسە، مین سویلەرمن. بلەسکز کیلەمی صوك؟

ش: کیلە، کیلە، خلفە، همەمکزنك بلەسیمز کیلە.

م: بله‌سگز کیلسه، ئه‌یتیم: بختلی کشی بولور اوچون هر نه‌رسه‌نی بلور گه طرشورغه‌کیره‌ك. بالا وقتده‌اوق بله‌سی کیلگان نه‌رسه‌لرنك همه‌سینی‌صوراشوب بلورگه کیره‌ك. عمر بویانچه‌ده همان بلمه‌گان نه‌رسه‌لرنی اویره‌نه هم بله یورورگه کیره‌ك.

صوراشا ـ صوراشا، اوقی ـ اوقی، اویره‌نه ـ اویره‌نه، هر نه‌رسه‌نی بلورگه ممکن. فقط ایرنمسکه‌گنه کیره‌ك.

ش: خلفه، بز بله‌سمز کیلگان نه‌رسه‌لرنی کمدن صوریق؟

م: جایی بله کمدن صوراسه‌گزده صوراگز. اویگزده آتا آنالرگزدن‌صوراگز. باشقه الوغ کشیلردن‌ده صوراگز. مثلا میندن‌ده صوراگز. هر آتناده مین سزنك اوچون ایکی کونده بر مرتبه بره‌ر ساعت‌نی «معلومات» درسی اوچون تعیین قیلامن. معلومات ساعتلرینك هر برسنده سز میندن بله‌سگز کیلگان نه‌رسه‌لرنی صوراگز. مین سزگه همان جواب بیرورمن. هر نه‌رسه حقنده سز آڭلارلق روشده‌فائده‌لی‌سوزلر سویله‌رمن. مین آتناصاین‌اوچ‌ساعت‌سویله‌ب بو مکتبدن‌چقغانچی ایکی یل اچنده شاید سزگه‌بیك‌کوب نه‌رسه‌لرنی‌بلدرورمن. مکتب سبقلرینی اوقوب بتر گاچ‌ده عمرگز بویانچه همان صوراشا یوروسز. هر نه‌رسه حقنده تییشلی کتابلرنی اوزگز اوقورسز. اوقوغان صاین بلووگز آرتور. شولای ایتوب بارا طورغاچ هر نرسه‌نی بلوب بتر ورسز.

آندن صوڭ بوده‌بار: بو ابتدائی مکتب‌درسلرینی‌بتر گاچ‌ده شاید سزنك همه‌گزده‌اوقونی طاشلاماسسز. قایسیلرگز رشدی مکتبده‌اوقور، قایسیلرگز هنر مکتبنده‌اوقور. احتمال قایسیلرگز مدرسه‌لرگه و باشقه زور مکتبلرگه‌کرورسز. نیندی مکتبده‌اوقوسه‌گزده شول مکتبنك درسلرینی بیك اخلاص‌ایله اوقورسز. هر مکتبده بلورگه تییشلی بولغان عللمکلرنی تمام بلوب بتر ور گه طرشورسز. اوقودن طوقتاب دنیاغه چقغاچ‌ده شاید نادان کشیلر کبی هیچ کتاب اوقومی طورماسسز. همان تورلی کتابلرنی‌اوقورسز. کتابلرده هر نه‌رسه حقنده‌کیره‌کلی بولغان‌سوزلر یازلمشدر. همان کتاب اوقی ـ اوقی بیك زور عالم بولورغه ممکن. لکن شونی‌ده بلورگه‌کیره‌ك. کتابلرنی‌اوقوب چغوغنه ییتمیدر. آنلرده قیلورغه قوشلغان اشلرنك همه‌سینی‌قیلورغه وقیلماسقه‌قوشلغان اشلرنك هیچ برسینی‌قیلماسقه تییشلیدر. شولای بولغانده‌غنه کشی چن چن بختلی واعتبارلی بولادر. بلورگه

تیپشلی نەرسەلرنی قوری بلونکگنه فائدەسی یوقدر. بلگان روشچه عمل‌قیلمق لازمدر. عمرگز بوینچه دنیاده طوراچقسز. دنیاده طورو اوچون دنیاده نی‌بار، نی‌یوقلغینی بلورگەتیپشلی. دنیاده راحت‌طورور اوچون کیرەکلی بولغان بلکلرگه «دنیا معلوماتی» دیلور.

دنیا وعالم.

م: دنیا معلوماتینی بلو اوچون اوّل اول دنیانک اوزینی بلو کیرەک. دنیا نەرسه بلەسزمی؟ **ش:** ... (بالالرجواب بیرەآلماسلر)

م: بزنک تلده دنیا دیب عالمگه ئەیتله. عالم دیمك بزگه کورلگان ومعلوم بولغان نەرسەلرنک مجموعسی دیمکدر. دنیا وعالمنک نەرسه ایکانینی یاخشی آکلاتو اوچون مین سزنک اوزگزدن بر نیچه سؤال صوریم. بلگانگزچه جواب بیرگز. شول وقت دنیانک نەرسه ایکانینی همەگزده بلورسز.

م: بز حاضر قایده طورامز؟ **ش:** مکتبده.

م: مکتبدن چقغاچ قایده طورامز؟ **ش:** اویلرمزده.

م: اویلر قایده طورالر؟ **ش:** ییر اوستنده.

م: ییر اوستنده بزدن باشقه کشیلرده بارمی؟ **ش:** بار بیك‌کوب.

م: کشیلردن باشقه نەرسەلرده بارمی؟ **ش:** بار.

م: مثلا نەرسەلر بار؟ **ش:** مثلا آتلر، صییرلر، وباشقه حیوانلر بار.

م: حیوانلردن باشقه نەرسەلرده یوقمی؟

ش: بیك کوب. مثلا آغاچلر، آشلقلر، اولەنلر، طاشلر، طوفراقلر همەسی ییر اوستنده طورالر.

م: دخی بونلردن باشقه نەرسەلرده یوقمی؟

ش: بار، مثلا طاولر، بولونلر، دیگزلر، یلغالر، صولر بار.

م: صولرده نیلر بار؟ **ش:** بالقلر وباشقه صو حیوانلری بار.

م: ییردن یوغاری‌ده نەرسەلر بار توگلمی؟

ش: بار. مثلا قوشلر وهر بر قاناتلی حیوانلر ییردن یوغاری کوتەریلوب اوچوب یوریلر.

م: آنلردن باشقه ییردن یوغاری طاغی نیلر کورەسز؟

ش: بولوطلرنی، یولدزلرنی، آینی هم قویاشنی کورەمز.

م: آنه ، شول ییرنڭ اوستنده بزگه کورنگان نەرسەلرنڭ بارسی برگه «عالم» دیب آتالادر. بزنڭنلده بو نەرسەلرنڭ مجموعینه «دنیا» دیب‌ده ئەیتلە. بز اوستنده یوری طورغان بیر اوزی‌ده دنیانڭ بر کچکه‌گنه کیسەگیدر. بوتون دنیا اوزی، بیك زوردر. سزنڭ کوزگه کورنگان نەرسەلر دنیا نەرسەلرینڭ بیك آرغنەسیدر. دنیاده دخی سزنڭ کوزگه کورنمەگان نەرسەلرده بیك کوبدر. کوب اوقوسەگز، شاید اول نەرسەلرنڭ هەمەسینی بلورسز.

ش: خلفه، بودنیا قایدن بولغان؟ آنی کم بولدرغان؟ بو دنیادن اوّل یوق بولغانمی یاکه همان بولوب کیلگانمی، بودنیا همان شول کوینچه طوراچقمی؟

م: بو سؤاللرگزغه جواب بیرو اوچون‌ده اوزگزدن بر نیچه سؤال صوراو تییشلی کورینه.

سز حاضر اورندقلرغه اوطورغانسز. اول اورندقلرده دنیانڭ نەرسەلرندن. آنلرنڭ نیچك بولغانینی بلەسزمی؟ آنلر شول کوینچه اوزلری اورمانده اوسکانلرمی یاکه صوڭندن یاصالغانلرمی؟

ش: بو اورندقلر اورمانده اوسمەگانلر. آنلرنی بر اوستا طاقتالردن اویوشدروب یاصاغان.

م: بواوستەل نیچك؟ اول اوزندن اوزی‌گنه بولماغان میگان؟

ش: یوق. اول‌ده اوزندن اوزی‌گنه بولماغان. آنی‌ده بر اوستا یاصاغان.

م: بومکتبنی نیچك دیب بلەسز؟ ش: مکتبنی‌ده اوستالر یاصاغانلر.

م: اورندقلرنی، اوستەلنی وبو مکتبنی اوستالر یاصاغانینی سز اوزگز کوروب طوردگزمی؟ ش: یوق، کورمەدك.

م: صوڭ اوزگز کورمەگاچ آنلرنی اوستالر یاصاغاندر دیب قایدن بلەسز؟

ش: اول بیلگیلی ایندی، خلفه. بر اوستا یاصاماغانده هیچ بر نەرسەاوزندن اوزی‌گنه بولا آلمی ایچ.

م: سزنڭ قرغه جقغانگز باردر. باصولرده آشلقلرنی بولونلرده اولەنلرنی باقچه واورمانلرده آغاچلرنی کوره طورغانسز. آشلقلر اوسمس بورون ایگنلکلر اوستنده بر نەرسه بولامی؟

ش: هیچ بر نەرسه بولمی، قاب قارا ییر بولا. آشلقلری صوڭندن اوسەلر.

م: اول آشلقلر اوزلرندن اوزلری بولمی میکان؟

ش: یوق، آنلرده اوزلرندن اوزلری‌گنه بولا آلماسقه تییشلی. آنلرنی‌ده بولدروچی واوسدروچی بر نەرسه بولورغه کیرەك.

م: سزنك آلما آغاچلرینی کورگانگز یوقمی؟ قش کوننده اول آغاچلرنك آلمالری بولامی؟ ش: یوق؛ بولمی. آلما توگل، یافراقلری‌ده بولمی.
م: آنلرنك آلمالری قای وقتده بولا؟ ش: کوز کوننده بولا.
م: اول آغاچلرغه آلمالرنی کم کیتروب طاغوب قویا؟
ش: هیچ کم طاقمی. اول آلمالر آغاچنك اوزندن چغوب اوسه‌لر.
م: اول آلمالر اوز طرشولری ایله اوسه‌لرمیکان؟ یاکه آنلرنی اوستروب طوروچی بر نه‌رسه بار میکان.
ش: البته، آنلرنی اوسدروچی برذات بولورغه کیره‌ك. یوقسه، آنلر نیچك اوسسونلر.
م: سز اوزگزنی اویلاب قاراغانگز بارمی؟ سز اون، اون بیش یل اوّل دنیاده بارمی ایدگز؟
ش: یوق. اول وقتده دنیاده هیچ برمز یوق ایدك. صوکندن بار بولدق.
م: صوك سز نیچك بولدگز. اوزگز طرشوب بولدگزمی؟
ش: بز اوزمزنك نیچك بولغانمزنی بلمیمز. شولای بولسه‌ده، بله‌مزکه بز اوزمزدن اوزمز گنه بولمادق.
م: سز یاش بالا وقتگزده بیك کچکنه ایدگز. یل صاین اوسه اوسه زورایدگز. عمرگز بولسه، شاید طاغی‌ده زورایورسز. اوسوب یتوب الوغ کشی بولورسز. سز نیچك اوسه‌سز؟ یوقسه، اوزگز طرشوب اوسه‌سزمی؟
ش: یوق. بز نیچك اوسکانمزنی‌ده بلمیمز. شویله‌ایسه‌ده، اوسومزده اوزمزنك دخلمز بولماغانینی بله‌مز.
م: سز، اوزگزنك اعضالرگزغه کوز صالغانگز بارمی؟ اویلاب قاراگز ئه‌لی: یورورگه آیاقلرگز وطوتارغه قوللرگز بار. کورورگه کوزلرگز، ایشتورگه قولاقلرگز ایسلرنی طویارغه بورنگز، ته‌ملرنی طاتورغه تلگز بار. ودخی اویلارغه میگز واویلاغانگزنی سویله‌ب بر بورگزگه آڭلاتورغه تلگز بار. بو اعضالرنی سز قایدن آلدگز؟
ش: بز آنلرنی هیچ بر یردن آلمادق. آنلر بزنك ایله برگه طوغانلر.
م: بو اعضالر سزگه اوزلرندن اوزلری کیلوب قوشلدی‌میکان، ئه‌لله سزنی یاراتوچی ذات اول اعضالرنك سزگه کیره‌ك بولاسون بلوب سزنی شوندی اعضالی ایتوب یاراتدی‌میکان؟
ش: البته شولای بولورغه کیره‌ك. یوقسه، بزنك اوزلگمزدن گنه بوقدر کامل اعضالی بولوب یاراتلو احتمالمز یوق.

م: آلای بولسه، معلومگز بولسونکه بالالر، بو دنیا اوّلده هیچ یوق ایکان. آنی الله تعالی دیگان بر ذات بولدرغان. یرلرنیده کوکلرنیده، یرده‌گی نه‌رسه‌لرنیده کوکده‌گی ذاتلرنیده شول الله تعالی یاراتقان. آغاچلرده‌اوله‌نلرده، آشلقلرده همه‌سی شول الله تعالی‌نڭ قدرتی ایله بار بولالر وآنڭ قدرتی ایله اوسه‌لر. سزنی دنیاده بار قیلوچی وسزنڭ اعضالرنی یاراتوچی وسزنی اوسدروچی‌ده شول الله تعالی حضرتلریدر. یوقسه، بولدروچی ویاراتوچی برخواجه‌سی بولماسه ایدی، بودنیا هیچ بولماغان بولور ایدی. بو دنیاده‌غی نه‌رسه‌لرده بودرجه کامل وعجب روشده‌بولماس ایدیلر.

نیته‌که اورندقلر، اوسته‌ل وبومکتب اوزلرندن اوزلری گنه بولا آلمیلر. شونلر کبی بودنیا نه‌رسه‌لری‌ده اوزلرندن‌اوزلری گنه بولا آلمیلر. آنلرنی‌بولدروچی وصاقلاب طوتوچی الله تعالی باردر.

ش: اول الله تعالی کم؟ نیندی ذاتدن؟ اول قایده طورا؟

م: بوسؤاللرگزگه جوابنی کیله‌سی درسده آڭلاتورمن.

الله تعالی.

م: سز جانلیمی، جانسزمی؟ ش: هر برمز جانلی. جانسز کشی بولامی‌نی؟

م: جانگزنی کورگانگز بارمی؟ ش: یوق. آنی کوروب بولمی ایچ.

م: جانگز قای تؤشگزده‌ایکانینی بل‌ه‌سزمی؟

ش: یوق، قای‌تؤشمزده ایکانینی بلمیمز.

م: البته‌بله‌آلماسز. کشینڭ‌جانی قایسی اعضاسنده ایکانی هیچ کمگه‌معلوم‌توگل. شولای بولسه‌ده، هر کشینڭ ته‌ننده جانی بارلغنده شبهه یوق. هر کشی هر بر اشینی جانی تله‌گان روشده‌اشلی. گه‌وده‌نڭ هر یرینه خواجه جان. جانی‌بولماغان کشی هیچ بر اش اشلی‌آلمی. جانسز کشی آغاچ یاطاش کبی هیچ بر طرفقه قیملدی آلمیچی تیك یاتا. ش: خلفه، جانسز کشی‌ده بولامینی؟

م؛ بولا بولا بیك کوب بولا. اولگان کشیلرنڭ هیچ برسینڭ ته‌نلرنده جانلری قالمی. چغوب کیتکان بولا. ش: خلفه، اول جان نه‌رسه صوڭ؟

م: مین‌اوزم‌آنی سزدن صؤرامقچی ایدم. واقعا سز هر برمز جانمز بار دیدگز. اول جانگزنڭ نه‌رسه ایکانینی بل‌ه آلاسزمی؟ ش: یوق، بلمیمز.

م البته بلەآلماسسز. جاننك نی ایکانینی هیچ بلگانکشی یوقدر. چونکه آنی بلورگه بزنك عقلمزنك قوّتی یتمیدر. نی ایکانینی بلمەسەکدە، هر برمز تەنمزدە جان بار ایکانینی بلەمز. جانمزنك قای توشمزدەایکانینیدە بلمیمز. شولای بولسەدە بارلغندە شبهه ایتمیمز.

دنیادە تورلی نەرسە باردر. بعض نەرسەلرنك نیندی ذاتدن ایکانینی بلوبدە بولا، ئەیتوبدە بولا. واول نەرسەنك قای اورننده وقایسی طرفدە ایکانینیدە بلوب بولا. دنیادە ینە شوندی نەرسەلردە بارکە آنلرنك بارلغینی بلوب بولسەدە نیندی ذاتدن ایکانینی وقای یردە ایکانینی بلوب بولمی. آندی نەرسەنی کوروبدە بولمی.

شونككبی بو دنیانی بولدرغوچی ودنیادەغی نەرسەلرنك همەسینی یاراتقوچی وهربر نەرسنی تربیه قیلغوچی الله تعالی باردر. آنك بارلغندە شبهه یوقدر. لکن بار بولسەدە آنی دنیادە هیچ کوروب بولمیدر. ودنیانك بر توشندە دیبدە ئەیتوب بولمیدر. وآنك نیندی ذات ایکانینیدە سویلەب بولمیدر.

ش: اول الله تعالی نی نیچککنه بلوب بولا صوك؟

م: الله تعالی نی صفتلری ایلەگنه بلوب بولا. **ش**: صفتلری ایلەنیچك دیب بلوب بولا؟

م: الله تعالی نی صفتلری ایلە اوشبو روشدە بلورگه تییشلی:

الله تعالی بار، اوزی برگنه. بوتون دنیانی یاراتوچی وبولدروچی اول، الله تعالی هر نەرسەنی بلە. دنیادە بولغان نەرسەلردەبولاچق نەرسەلردە همەسی آگامعلوم. اول هر نەرسەنی کورە، هربر طاوشلرنی ایشتە. هر نەرسەنی بولدرورغە آنك کوچی یتە. **ش**: الله تعالی نك گەودەسی بارمی؟

م: گەودەسیدە یوق، جانیدە یوق. هیچ بر اعضاسیدە یوق. شولای بولسەدە اوزی ترك بر ذات.

ش: هیچ بر اعضاسی بولماغاچ اول نیچك کورە، نیچك ایشتە؟

م: آنك کوروویدە ایشتوویدە بزنك کبی کوزلر وقولاقلر ایلەتوگل، شولای بولسەدە، کورەدە. ایشتەدە.

الله تعالی نك هیچ بر اش بزنکی کبی توگل. اول دنیادەغی ذاتلرنك هیچ برسینە اوخشامی. جانمز بزنك تەنمزنك اچندەدر. الله تعالی دنیانك اچندە توگلدر.

ش: اول الله تعالی اوزی قایدن بولغان، آنی کم بولدرغان؟

م: آنی هیچ کم بولدرماغان. اول اوزندن اوزی بار.
ش: اول قایچان بار بولغان؟ اوّلده بریوق بولوب طورغانمی؟
م: یوق، الله تعالی نڭ یوق وقتی یوقدر. اول مەڭگی زماندن بیرلی باردر. الله تعالی دنیا نەرسەلری کبی اوّل یوق بولوب صوڭرەدن بار بولغان توگلدر. بلکە همان باردر.
ش: الله تعالی برزمان یوق بولاچق توگلمی؟
م: یوق. الله تعالی هیچ بر وقتدە یوق بولاچق توگلدر. بلکە مەڭگی بار بولوب طوراچقدر.
ش: بو دنیا نیچك؟ همان طوراچقمی؟ یا کە بر زمان بتەچکمی؟
م: بو سؤالگز حقندە کیلەسی بابدە سویلەنەچکدر.

آخرت.

م: اوتکان درسدە «بو دنیا همان شول کوینچە طوراچقمی یا کە بر زمان بتەچکمی؟» دیب صوراغان ایدگز.
معلومگز اولسون کەبو دنیا همان اوشبو روشچەطوراچق توگلدر. برزمان البتە بتەچکدر. دنیانڭ بتکان زمانینە «آخر زمان» دیلور.
ش: دنیا قایچان بتەچك؟ طاغی نیچە یل طورور ایکان؟
م: بودنیانڭ قایچان بتەچگی الله تعالیدن باشقەغە هیچ کمگە معلوم توگلدر. احتمال بر نیچە یلدن صوڭ اوق آخرزمان باشلانور. ینە احتمال کە دنیا اوشبو روشچە طاغی بر نیچە مڭ یللر طورور. آنسی الله تعالی نڭ اختیارندەدر.
ش: بودنیانڭ بتووی نی روشچە بولاچق؟
م: بر زمان یبر یوزندە بولغان کشیلر وحیوانلر همەسی اولوب بتەچکلر. دنیادەغی باشقە نەرسەلر دە خراب وهلاك بولوب بتەچك. شول وقتدە یبر یوزندە هیچ ترك وبار بولغان ذات قالمایاچق.
ش: همە کشی اولوب بتوب دنیا بتگاندن صوڭ نی بولاچق؟
م: بر نیچە وقت اوتکاندن صوڭرە قیامت کونی بولاچق.
ش: قیامت کوننده نی بولاچق؟
م: الله تعالی نڭ قدرتی ایلە اولگان کشیلرنڭ همەسی ترلوب قبرلردن چقاچقلر. هر بر میت ترلەچك.

ش: قبرگه کوملمه‌گان کشیلر بولا، مثلا بعض کشیلر یاتوب اوله‌لر؛ قایسی کشیلرنی یرتقچ حیوانلر آشی، قایسی کشیلر صوغه باتوب اوله‌لر. آنـده آنلرنی بالقلر آشاب بتره‌لر. بو کشیلر نیچك توله‌لر؟

م: الله‌تعالی قادر. آنلرنی‌ده گه‌وده‌لی ایتوب ترگزه‌چکدر. آنلرنڭ گه‌وده‌لری بزنڭ کوز گه ظاهراً بتکان بولوب کورنسه‌لرده، اول گه‌وده‌لرنڭ ذاتلری بوتونله‌ی بتمیدر. طارالغان بولسه‌ده؛ عالم اچنده قالادر.

ش: اوّل‌زماندن بیرلی دنیاده بیك کوب کشی اولگاندر. آنلرنڭ قایسیلرینڭ گه‌وده‌لری ایندی؛ چروب طوفراق بولوب بتکاندر. اول کشیلر نیچك ترلورلر؟

م: الله‌تعالی نڭ قدرتی کیکدر. چرگان وطارالغان گه‌وده‌لرنی‌ده اویوشدروب اوّلگی کبی ایتوب ترگزورگه قادردر.

ش: قیامت کوننده ترلوب قبرلردن چقغان کشیلر نی‌قیلاچقلر؟

م: آنلر «محشر» دیگان بیرگه جییلاچقلر.

ش: کشیلر محشرگه جییلغاچ، نی بولاچق؟

م: الله‌تعالی نڭ فرشته‌لری اول‌کشیلرنڭ دنیاده قیلغان اشلرینی تیکشره‌چکلر. هرکمنڭ دنیاده‌قیلغان‌اشلری‌ده قیلاآلماغان‌اشلری‌ده تفتیش وحساب‌قیلناچق.

ش: آندن صوڭ اول کشیلر نی‌قیلاچقلر؟

م: قایسی کشیلر جنتکه کره‌چکلر. قایسیلری جهنمگه کره‌چکلر.

ش: جنت نه‌رسه؟

م: جنت راحت وسعادت یورطیدر. آنده‌کرگان‌کشیلر کامل راحتلك‌ایله یاشادن ترك بولوب طوراچقلر. هرتورلی جنت نعمتلری ایله حرمت قیلناچقلر.

ش: جنتده‌گی‌کشیلر دنیاده‌غی‌کبی همان‌اش‌اشله‌ب‌کسب وحرکت قیلاچقلرمی؟

م: یوق. جنتده‌کسب وحرکت‌یوقدر. آنده‌هرکم‌هیچ بر مشقت واوڭغایسزلقدن باشقه راحتلك‌ایله‌گنه عمر ایته‌چکدر. جنت اهلی هیچ کمنڭ کوزی کورمه‌گان؛ قولاغی ایشتمه‌گان وکوڭلینه کیلمه‌گان عجیب حرمتلر ایله صیلانوب دائم راحتلکده‌بولاچقلردر. ش: جنتکه‌کرگان‌کشیلر برزمان‌آندن چغاچقلرمی؟

م: یوق، چغاچق توگل، همان شونده قالاچقلر.

ش: جنت‌ده دنیا کبی بروقت بته‌چکمی؟

م: یوق بته چك توگل، مه‌نگگی قالاچق. آنده کرگان کشیلرده هیچ اوله‌چك توگل، مه‌نگگی ترك بولاچقلر. ش: جهنم نه‌رسه؟
م: جهنم عذاب و محنت یورطیدر. آنده کورگان کشیلر تورلی جزا و محنتلر ایله عذاب قیلناچقلر. ش: جهنمده نیندی عذابلر بولاچق؟
م: آنده قایسی کشیلر اوطایله یاندرلاچق، قایسیلری باشقه محنت و کوکلسزلك ایله عذاب قیلناچقلر. ش: جهنمده‌گی کشیلر اوله‌چکلرمی؟
م: یوق، آنلرده مه‌نگگی ترك بولاچقلر. چونکه جهنمده مه‌نگگیلك یورطیدر.
ش: جهنمگه کرگان کشیلر برزمان آندن چغاچقلرمی؟
م: قایسیلری بر آز محنت کورگاندن صوڭ چغاچق. قایسیلری مه‌نگگی شونده قالاچق. ش: جهنمدن قوتلوب چقغان کشیلر قایا باراچقلر؟
م: انلرده آخرده جنتگه کروب، مه‌نگگی قالاچقلر.

یاخشی و یامان کشیلر.

ش: جنتکه نیندی کشیلر کره‌چکلر؟
م: جنتکه دنیاده وقتده یاخشی بولغان کشیلر کره‌چکلر.
ش: جهنمگه نیندی کشیلر کره‌چکلر؟
م: دنیاده وقتده یامان بولغان کشیلر کره‌چکلر.
ش: دنیاده یاخشی بولور اوچون نی قیلورغه کیره‌ك؟
م: یاخشی بولور اوچون الله تعالی‌دن کیلگان حق دینگه اشانوب مسلمان بولورغه کیره‌ك. آندن صوڭ اسلام دیننده قیلورغه قوشلغان اشلرنڭ همه‌سینی قیلوب، قیلماسقه قوشلقان اشلرنڭ هیچ برسینی قیلماسقه کیره‌ك.
ش: اسلام دیننده نیلرنی قیلورغه قوشلغان؟
م: ایمانلی بولورغه کیره‌ك، هرکون بیش‌وقت نماز اوقورغه کیره‌ك، رمضان آینده هرکون روزه‌طوتارغه کیره‌ك، بای کشیلر هریلده اوزلرینڭ ماللرینڭ زکاتینی (یعنی قرقدن بر قدرینی) فقیرلرگه اوله‌شورگه کیره‌ك. آندن صوڭ کوچی یتکان کشی عمرنده بر مرتبه مکه شهرینه باروب حج قیلورغه کیره‌ك. اسلام دیننده بونلردن باشقه‌ده قیلورغه قوشلغان اشلر کوبدر. دین کتابلرنده همه‌سی بیان قیلنمشدر. دین درسلرنده همه‌سینی اوقورسز.

مثلا اسلام دينندە كوركەم خلقلى، ادبلى وانصافلى بولوٴرغە هر كمگە شفقتلى ومرحمتلى بولوٴرغە، محتاج كشيلرگە قولدن كيلگان قدر ياردم ايتەرگە' اوزينە بولووينى ياراتقان نەرسەنڭ باشقە كشيلرگەدە بولووينى تلەرگە قوشلمشدر. ودخى شريعت قوشقان روشدە الله تعالى گە عبادت قيلمق تييشليدر.

ش: الله تعالى عبادت قيلو نى اشلەودر؟

م: عبادت ديمك الله تعالى گە قوٴللق قيلو ديمكدر. مثلا نماز اوقو، روزە طوتو وحج قيلوكبى عمللر همەسى الله تعالى گە قوٴللق قيلودر.

ش: نماز وباشقە عبادتلر، نى روشدە قيلنالر؟

م: عبادتلر نڭ روشلرى «عبادات اسلاميە» كتابلرندە بيان قيلنمشلردر. دين درسلرندە ان شاء الله عبادتلرنڭ همەسينى اوٴيرەنوٴرسز.

ش: ايمان نەرسە؟ ايمانلى بولو اوٴچوٴن نى قيلوٴرغە كيرەك؟

م: ايمان ديمك اشانو ديمكدر. ايمانلى بولو اوٴچوٴن هر مسلمانغە اشانوٴرغە تييشلى بولغان نەرسەلرگە اشانوٴرغە كيرەك.

ش: مسلمان بولغان كشيگە نيلرگە اشانوٴرغە تييشلى؟

م: بودنيانى ياراتوچى الله تعالى نڭ بارلغينە وآنڭ برلگينە وبارچە كوركەم صفتلرينە اشانوٴرغە كيرەك. ودخى الله تعالى نڭ فرشتەلرى بارلغينە اشانوٴرغە كيرەك. ودخى الله تعالى نڭ پيغمبرلرى بولغانينە وآنلرغە الله تعالى دن كتابلر كيلووينە اشانوٴرغە كيرەك. ودخى دنيادەغى نەرسەلردە الله تعالى نڭ تقدير وتدبيرى بولووينە اشانوٴرغە كيرەك. ودخى بودنيا بتوٴب آخرت كونى بولاچغينە وآخرت كونندە دنيا كشيلرينڭ همەسى تريلوٴب قبرلرندن چغاچغينە اشانوٴرغە كيرەك، ودخى عيسى اسملى پيغمبردن صوڭرە ۵۷۰ يل اوتكاچ مكە شهرندە طووب ٦٣١ نچى يلدە مدينە شهرندە وفات بولغان محمد اسملى (عم) كشينڭ الله تعالى نڭ پيغمبرى بولووينە ومحمد عليە السلام الله تعالى نڭ امرى ايلە سويلەگان سوزلرنڭ همەسى حق بولوچيلغينە وقرآن الله تعالى دن محمد عليە السلامگە خلقلرنى دينگە اوٴيرەتمك اوٴچوٴن كيلگان كتاب بولووينە چن كوڭلدن اشانمق، واشانغانلقنى تل ايلە ئەيتوٴب اقرار قيلمق كيرەك.

ش: اسلام دينندە نيلرنى قيلماسقە قوشلمشدر؟

م: گناه بولغان اشلرنڭ هيچ برەسينى قيلماسقە قوشلمشدر.

ش: نیندی اشلر گناهدر؟
م: گناه اشلر بیك کوبدر. هر برسی دین وشریعت کتابلرنده بیان قیلنمشلردر. دین درسلرنده شاید همه سینی اوقورسز. مثلا اسلام دیننده یامان خلقلی بولورغه یارامیدر. هر کمگه، کشیلرگه ده حیوانلرغه ده جبر وضرر ایتو گناهدر. هیچ کمنك کوڭلینه ده، تەنینه ده مالینه ده جبر طریقچه تییەرگه یارامیدر.
اسلام دینننك خلق مکر وه کوره طورغان ادبسز اشلرنك هیچ برسینی قیلو درست توگلدر.

عهد وایمان.

م: ایمدی سز مینم بونده قدر سویله گان سوزلرمدن یاخشیلق ویامانلق نی ایکانینی شاید بلگانسز؟ ش: بلدك، بلدك.
م: صوڭ، ایمدی سز زور بولغاچ اوزگز نیندی کشی بولمقچی بولاسز: یاخشی کشیمی، یامان کشیمی؟
ش: بز همه مزده یاخشی کشی ویاخشی مسلمان بولاچقمز.
م: هر برگز یاخشی مسلمان بولونی همه گزده چن کوڭلدن وعده قیلاسزمی؟
ش: قیلامز، قیلامز.
م: مین سزدن بو وعده گزده طوروگزنی اوتنه من. زور ایغاچ ناچار ویامان بولغانلرگزنی ایشتسه م، مین بیك قایغورورمن. معلم بولغان کشیلر اوزلرینك شاگردلرینك همه سینك یاخشی کشی بولوب چغووینی تلیلر. مین ده سزنك همه گزنك حاضرده ده یاخشی بالا ویاخشی شاگرد بولووگزنی وزور بولغاچ ده یاخشی کشی بولووگزنی تلیمن. الله تعالی هر قایوگزغه توفیق وهدایت بیروب هر برگزنی یاخشی وایزگی کشیلردن قیلسه ایدی. ش: آمین، آمین.
م: یاخشی کشی بولو اوچون مسلمان بولورغه کیره‌ك دیگان ایدك. صوڭ سز مسلمانمی؟ ش: البته هر برمز مسلمان. بز بونده همه مز مسلمان بالالری ایچ!
م: مسلمان بولو اوچون مسلمان بالاسی بولوغنه یيتمی. هر کم اوزی مسلمان بولورغه کیره‌ك. ش: صوڭ بز اوزمزده مسلمان بولو اوچون نی قیلیق؟
م: مین بایا سزگه مسلمان بولو اوچون نی قیلورغه کیره‌ك دیگان ایدم.
ش: اسلام دینینك عقلغینه واسلام دیننده بولغان حکملرنك همه سینك درستلگینه اشانورغه کیره‌ك دیگان ایدگز.
م: صوڭ سز شونلرنك همه سینه اشاناسزمی؟ ش: اشانامز، اشانامز.

م: آلای بولسه، ایمان کلمه‌لرینی ئه‌یتوب اشانغانلغکزنی اقرار قیلکز.
ش: لا اله الا الله محمد رسول الله ۞ اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمداً عبده ورسوله ۞ امنت بالله وملائکته وکتبه ورسله والیوم الاخر والقدر خیره وشره من الله تعالی والبعث بعد الموت ۞

م: بوسوزلر همه‌سی عربچه سوزلر. سز بوسوزلرنك ترکیچه نی‌دیگان سوز ایکانینی بله‌سزمی؟ ش: بل‌ه‌مز عقائد درسنده اوقوغان ایدك.
م: اویل‌ایسه، بوسوزلرنك معنالرینی ترکیچه ئه‌یتکز.
ش: بر الله تعالی‌دن باشقه هیچ تکری یوقدر. محمد علیه‌السلام الله تعالی‌نك بنده‌لرگه دین‌اویره‌تور اوچون ییبه‌رگان ایاچیسیدر. چن کوکلمدن گواهلق بیره‌من که تحقیق بر الله‌تعالی‌دن باشقه هیچ تکری‌یوقدر. وینه چن‌کوکلمدن گواهلق بیره‌من که تحقیق محمدعلیه‌السلام الله‌تعالی‌نك‌قولی وایاچیسیدر. ایناندم الله‌تعالی‌گه ودخی آنك‌فرشته‌لرینه ودخی آنك‌کتابلرینه ودخی آنك‌پیغمبرلرینه‌ودخی بودنیا بتوب قیامت کونی بولاچغینه ودخی‌تقدیرنك یاخشیسی‌ده، یامانی‌ده الله‌تعالی‌دن بولووینه ودخی‌اولگاندن‌صوك قبرلردن ترلوب چغوغه.
م: آفرین. مونه‌ایمدی حاضر همه‌کزده بالفعل‌ایمان‌کیتروب مسلمان بولدکز. هرقایوکزاوچون‌مبارك بولسون. ایمدی سز بوایمانکزنی اولگانچی صاقلاکز.
ش: خلفه، اول‌ایماننی کوکلده صاقلاو نیچك بولا؟
م: اسلام دینینك حقلغینه اشانونی کوکلدن چغارماو ایله بولا.
ش: اشانو کوکلدن چغامی‌نی؟
م: اگرده اسلام دینی‌حقنده‌شبهه‌له‌نسه‌کز، دین‌اشلرینی‌خورلاب سویله‌سه‌کز، اشانو کوکلدن چغا. اول وقت اشانماغان بولاسز.
ش: برکشی‌اسلام‌دینینه اشانماسه، اول کشی نیندی کشی بولا؟
م: اول کشی ایمانسز بولا. ش: ایمانسز کشیگه نی‌بولا؟
م: ایمانسز کشی آخرنده جهنمگه کروب آنده مه‌ڭگی قالا. هیچ چغارمی.
ش: ایمانلی کشی جهنمگه کره‌می؟
م: الله‌تعالی‌عفوایتمه‌سه، دنیاده گناه‌اشلرنی‌قیلغان‌ایمانلی‌کشیلرده جهنمگه کره‌لر.
ش: آنلرده جهنمده مه‌ڭگی قالالرمی؟
م: یوق آنلر مه‌ڭگی‌قالمیلر. گناهلری چاماسنده یانالرده آندن چغوب آخرده

آنلرده جنتکه کره‌لر. ش: دنیاده مسلمان کوبمی؟
م: مسلمان بیك کوب. بوتون دنیاده اوچ یوز میلیون قدر مسلمان بار.
ش: اول مسلمانلر قای ییرلرده طورالر؟
م: بوتون دنیا مسلمانلری حقنده مین سزگه کیله‌چکده بیك کوب سوزلر سویله‌رمن. حاضرگه آنی سویله‌شمی طوریق. فقط شونی بلگز، ایمدی بالفعل مسلمان بولووگز ایله سز بوتون دنیامسلمانلرینه قرداش بولدگز. بارچه مؤمنلرنی اوز طوغانگز کبی دوست ویاقن کورورگه تییشلیسز. قرآنده: «مؤمنلر هر برسی بر برسینه قرنداشلردر» دییلمشدر. لکن شولای بولسه‌ده، مؤمن بولماغان کشیلرنی‌ده دشمان کوروب آنلرغه جبر قیلو هیچ درست توکلدر. مسلمان بولماغان کشیگه تییشسز جبر قیلونك گناهی مسلمانغه جبر قیلودن خوفلیره‌کدر.

دنیا معلوماتی.

م: ایمدی بالالر، اوتکان درسلرده مین سزگه الله تعالی حقنده، اولم حقنده اولگاندن صوڭ بولاچق آخرت کونی خصوصنده ودخی اسلام دینی طوغرسنده بر مقدار کیره‌کلی سوزلرنی سویله‌دم. بوخصوصلرده سزگه بلورگه تییشلی بولغان نه‌رسه‌لر بیك کوبدر. سز شاید آنلرنی دین کتابلرینی اوقوب بلورسز. هر برمز برزمان اوله‌چك ایسه‌كده، اولگانچی بر نیچه‌یللر دنیاده طوراچقمز. اولگاچ آخرتده بختلی بولواوچون دین وآخرت اشلرینی یاخشی بلو کیره‌ك بولغانی کبی، دنیاده بختلی بولوب طورواوچون دنیااشلرینی‌ودنیا نه‌رسه‌لرینی‌ده بلورگه کیره‌ك بولا. ایمدی بوندن صوڭره مین سزگه دنیا اشلرینی ودنیا نه‌رسه‌لرینی سویله‌رمن.
پیغمبرمز محمد علیه السلام مسلمانلرغه دنیاده‌ده آخرتده‌ده بختلی بولورغه طرشورغه قوشمش. دنیاده بختسز بولغان کشی کوبسنچه آخرتده‌ده بختسز بولادر. دنیاده بختلی بولماغان کشی یا آورو وکوڭلسز بولادر. یا که بیك فقیر بولادر. شول سببدن آخرت اوچون کیره‌کلی بولغان عبادتلرنی‌ده کامل‌ه‌ب قیلا آلمیدر. مثلا آورو کشی نمازده اوقی آلمی، روزه‌ده طوتا آلمیدر. کوڭلسز کشی قیلغان عبادتلرینی‌ده اخلاص ایله قیلا آلمیدر. فقیرلك‌ده کوبسنچه عبادتده کیمچیلك قیلوغه سبب بولادر. دنیاده بخت وراحت ایله طورا بلور اوچون دنیا نه‌رسه‌لرینڭ

هر قایوسینی بلو لازمدر.

دنیاده بیك کوب تورلی نه‌رسه‌لر باردر. سز آنلرنڭ بیك آزینی‌غنه کوروب یا ایشتوب بله‌سز. کورگان نه‌رسه‌لرگزنڭ‌ده نیچك بولغانینی، نیدن بولغانینی ونی اوچون بولغانینی بلمیسز. هر برگز اویده‌طوراسز اما دنیاده نیچه تورلی اویلر بولغانینی، اول اویلرنڭ نیلردن ونیچك اشله‌نگانینی بلمیسز. کیچ برله هرکون اویلرده‌اوطلر یاندرلغانینی کوره‌سز، اول‌اوطلرنڭ نیندی تورلیلری بولغاننن خبرگز یوق.

بستان، باقچه، باغ‌واورمان‌دیب سویله‌شه‌سز، آنلرده‌اوسکان‌ذاتلرنڭ‌هر بر تورلیسینی‌بلمیسز. قر، صحرا، طاو، چوقر کول وچیشمه‌لر حقنده‌ده معلوماتگز یوق. کویمه لرنی پاراخودلرنی‌وتگرمه‌نلرنی کوروب یا ایشتوب بلسه‌گزده‌آنلرنڭ نیچك‌یورولرندن ونیچك‌ئه‌یله‌نولرندن‌خبرگز یوق. دنیاده نیندی آشلقلر بار آنلر نیچك ایگله، اوسوب نی‌روشده‌استعمال‌ایدیله، هر بریسینی بلوسزگه لازم.

دخی دنیاده نیندی قورال وماشینالر بار، نیندی اولچه‌ولر بار. دنیاده طوراچق کشیگه بونلرنڭ هیچ برسینی بلمی طوروغه یارامی.

یریوزی نی‌روشده وآنده‌نیندی‌مخلوقلر ونیندی‌کشیلر وحیوانلر ونیندی اوله‌نلر،طاش‌وطوفراقلر بار. تورلی‌طرفلرده نیندی مملکت وشهرلر ونیندی خلقلر با آنلرنڭ‌تللری نیچك، دینلری‌نیچك، هربرسینی بلوتییشلیدر.

کوره‌سز ییللر ایسه، بولوطلر یوری، یاشن یاشنی، قارویاغموُرلر یاوا چق وقراولر توشه. الله‌تعالی‌نڭ‌قدرت‌وحکمتی‌بویونچه‌بوعجب‌واقعه‌لر نیندی‌سببلردن بولالر. هر برسینی‌بلو فائده‌دن خالی توگلدر.

نصیب بولسه، هر درسده‌مین‌سزگه‌یوقارده‌صانالغان‌حاللردن بیك‌کوب‌معلومات بیرورمن. سزده‌همان سر وسببینی آڭلاماغان اشلرگزنی میندن صورارسز، همه‌سینه موافقنچه جوابلر بیرلور.

قولگزده‌غی‌کتاب «دنیامعلوماتی» اسملی‌کتابدر. اول‌کتابده‌دنیامعلوماتینڭ کوبسی‌یازلغاندر. مین‌سزگه‌شول‌کتاب ترتیبنچه‌سویله‌رمن. سز همان‌سویله‌نه‌چك درسنی شول‌کتابدن قاراب‌کیلگز آنی‌قاراغاچ سزنڭ‌ایسکه بیك‌کوب نه‌رسه‌لر توشه‌ر. کتابده‌یازلماغان بولسه‌ده صوراسه‌گز، مین‌سزگه‌جای‌وترتیبی ایله‌جوابلر بیرورمن.

اۇی ، یۇرط

م : دنیانەرسەلری آراسندە هر بر گزنك کوز آلدندە بولغای نەرسەلر اۇیلردر. شونك اۇچۇن مین سزگە دنیا نەرسەلرندن ایك الك اۇیلر ویۇرطلر حقندە سۇیلەمکچی بولام. آندن صوڭ نوبت ایلە دنیانك باشقە نەرسەلری حقندەدە سۇیلەشۇرمز.

سز هر قایوگز اۇیدە طۇراسز البتە اۇینك نەرسە ایکانینی بلە طۇرغانسز . شولای بولسەدە، مین سزدن اۇیلر حقندەدە بر آز صۇراشدریم. بلکە آرادەسز بلمەگان سوزلردە کیلۇب چغار .

م : دنیادە همە کشی اۇیدە طۇرامی ؟

ش: البتە شولای بولسە کیرەك . یوقسە ، اۇیسز نیچك طۇرمق کیرەك ؟

م: یوق آلای توگل شول. دنیادە هنوز اۇیسز طۇروچیلردە بار. وحشی خلق دیب آتالاطۇرغان خلقلرنك قایسیلرینك هنوز اۇیلری یوق.

ش: اۇیلری بولماغاچ آنلر قایدە طۇرالر ؟ اسسیدن، صووقدن، همیاغمۇروقاردن قایا کرۇب صاقلانالر ؟

م: وحشی خلقلر قش کونلرندە قووشلردە وچۇقرلردە طۇرالر. جای کونلرندە صالاش وچاطرلردە طۇرالر. اوّل زماندە بیك کوب خلق قووشلردەیا کە چاطرلردە طۇرغانلر. چۇنکە دنیانی صناولری آز بولغان. بیك نادان وآگرا بولغانلر .

ش: اول قووشلر نەرسە قووشلری بولغان ؟

م: زور آغاچلرنڭ قووشلری بولغان. یارلردەوطاش طاولردەدە قووشلر بولغان. اول قووشلر یتمەسە، اوزلری یارلرنی وطاولرنی قازۇب یاڭا قووش یاصاغانلر یا کە تیگز یبرگە چۇقر قازۇب دە قووش یاصاغانلر . خلقلر اۇی یاصارغە صوڭندن تۇشنگانلر .

ش: اول قووشلر اۇی توگل می نی ؟

م: یوق قووش اۇی بولمی. اۇی بولۇر اۇچۇن اۇیۇب یاصالغان بولۇرغە کیرەك . قازۇب یاصالغان قووشلر اۇی دیب آتالمیلر. خیر آنلرنی (اۇیا) یا کە (اۇن) دیب آتارغە ممکن.

ش: صالاش نەرسە؟

م : صالاش دیب آغاچ ترەکلر ینەیافراق، پچەن، صالام یا کە کییز یابۇب یاصالغان

قووشلرغه ئه‌یتله. **ش**: چاطر نرسه ؟

م : چاطر دیب آغاچ‌ تره‌کلرگه کیندر یا کییز یابوٚب یاصالغان قووشلرغه ئه‌یتله.

ش : صالاش ایله چاطرده اوٚی توگل‌می‌نی ؟

م : یوق، آنلرغه‌ده اوٚی دیب ئه‌یتلمی. خیر کییزدن یاصالغان چاطرلرنی قایسی‌کشیلر اوٚی یا که‌یوٚرط دیب یوٚریلر . **ش** : یوٚرط نه‌رسه ؟

م : یوٚرطدیب قورا اچنده‌گی اوٚیلرنک بارسینه برگه ئه‌یتله. برقوراده بر نیچه‌اوٚی بولورغه ممکن. اما بو قورااچنده‌یوٚرط برگنه‌بولا. قورااچنده اوٚیلرنک هر برسی آیرم آیرم یوٚرطدیب آتالمی. بلکه‌مجموعسی بر یوٚرطدیب حسابلانا.

ش : قورا نه‌رسه ؟

م : قورادیب یوٚرطنک ئه‌یله‌نه‌سینه ئه‌یتله . آوللرده‌ده شهرلرده‌ده یوٚرطلرنک قورالری کیرته‌یاقوٚیمالر ایله چوٚرناب آلنغان بولالر. **ش**: آول‌وشهر نه‌رسه؟

م : آول‌دیب برگه کیلوٚب اوطوٚرغان بر نیچه یوٚرطلرنک بارسینه ئه‌یتله . یوٚرطلری کوبه‌یه‌کوبه‌یه بعض آوللر شهر بولوٚ بده‌کیته‌لر . شهر دیب زور بازاری محکمه‌سی واوزینه مخصوص قاضی وتوره‌سی بولغان ییرلرگه ئه‌یتله. شهر دیب آتالمق اوٚچوٚن آز بولغانده خلقی‌اون‌مک قدر بولو لازمدر .

توٚرلی اوٚیلر .

م : اوٚیلر نیندی نه‌رسه‌دن یاصالالر ؟ **ش** : اغاچدن یاصالالر ؟

م : یوق آلای‌غنه‌توگل، اوٚیلر آغاچدن یاصالغان‌کبی بالچقدن‌قارا کیرپچدن، قزل‌کیرپچدن، هم‌طاشدن‌ده‌یاصالالر. **ش**: بالچق‌اوٚیلرنی نیلردن‌یاصیلر؟

م : بالچق‌اوٚیلرنی توٚرلیچه‌یاصیلر : گه‌زلردن‌اوٚیوٚب‌ده یاصیلر. آغاچلر تزوٚب شول‌آغاچلر آراسینه بالچق طوتروٚب ده یاصیلر .

ش : قارا کیرپچلر نیدن ونیچک یاصالا ؟

م : قارا بالچقدنی یاصالا : بر اورنغه قارا بالچق اوٚیوٚب آنی صوایله ایزه‌لر . آنکا صالام واقلری قاتشدروٚب آیاق ایله طاپتاب باصالر . بویله باصو سببلی بالچق‌صوتلانا، قامرلانا . شول‌قامرنی طارتما قالبارغه طغزلاب طو طروٚب دورت قرلی کیرپچ روه‌شینه کیتره‌لر. قالبدن آلوٚب کیرپچنی کیبه رگه قویالر. کیپکاچ کیرپچلر بر آز قاتیلانالر. شول کیرپچلرنی برسی اوستینه

برسینی اویوب نغتوب اوی یاصیلر. بالچق کیرپچدن یاصالغان اویلرنڭ طشقی یاغینیده اچکی یاغینیده آق بالچق ایله صلاب تیگزلیلر.
ش: قزل کیرپچلر نیدن و نیچك یاصالا؟
م: قزل کیرپچلر قزل یاصاری بالچقدن یاصالا:
آنیده صوایله ایزوب هم آیاق ایله باصوب یاصیلر. لکن آنکا صالام اور نینه قوم قاتشدرالر. ودخی قزل کیرپچلرنی کیبترگاندن صوڭ بیك قزو میچ اوستینه تزوب قزدرالر. صارغلت بالچق کیرپچلر میچده قزغاندن صوڭ قزل توسلی طاش کبی قاتی بولالر. **ش:** اویلرنی طاشدن نیچك یاصیلر؟
م: یومشاق طاشلرنی یونوب تیگزلیلر، هر برسینی دورت قرلی کیرپچ رەوشینه کیترەلر. شول طاشلرنی اویوب بر برسینه نقلاب یابشدروب اوی یاصیلر.
ش: اوی صالغانده کیرپچلرنی وطاشلرنی بر برسینه نی ایله یابشدرالر؟
م: کیرچ، یعنی ایزویست یاکه سیمنت دیگان آق بالچق ایله یابشدرالر.
ش: اول کیرچ نەرسه؟
م: کیرچ طاش کولیدر. آقسل طاشلرنی یاندرودن حاصل بولادر. آقسل طاشلرنی بیك زور میچ اوستینه تزوب قزدرالر: قاتی قزغاچ طاش یانوب یومشی، کول کبی وافلانا. شول کول کیرچ بولا. کیرچنی صوایله ایزلسه، بالچق کبی بولا. کیرچ بالچغی کیبکاچ طاش کبی قاتیلانا. اویلرنڭ کیرپچلری آراسنه قالغان کیرچده طاشلرغه یابشا. کیرچده کیپکاچ طاش کبی قاتیلانوب کیرپچلرگه یاکه طاشلرغه یابشا سیمنت ایله بر برسینه یابشقان کیرپچلرنی، واتمیچه بر برسندن قوباروب بولمیدر.
م: آغاچ یورطلر نیدن اشلەنه؟ **ش:** بورەنەدن اشلەنه.
م: بورەنه نیدن یاصالا؟
ش: بورەنه اورمانده اوسکان آغاچلردن یاصالا.
م: یورطلرنڭ توشەم وایدەنینه نیلر تزەلر؟ **ش:** طاقتانزەلر.
م: طاقتالر نیدن یاصالا؟ **ش:** طاقتالرده آغاچلردن یاصالا.
م: آغاچلردن؟ طاقتانی نیچك یاصیلر؟
ش: یووان آغاچلرنی زور پچقی ایله بوینچه یاروب یاصیلر.
م: یورطلرنڭ توبەلرینی نی ایله یابالر؟
ش: صالام ایلەده یابالر، طاقتا وتیمر ایلەده یابالر. هم چولمەك بالچق ایلەده یابالر.

تەرەزە و پیالا .

م: اوٗیگه تەرەزەلر نی اوٗچوٗن کیرەك بولا ؟
ش: یاقتی توٗشەر اوٗچوٗن . اوٗینكٛ اچی قاراڭغی بولماسوٗن اوٗچوٗن.
م: ییل وصووق کرمەسون اوٗچوٗن تەرەزەلر نی نیلر ایله قابلیلر ؟
ش: پیالاایله قابلیلر ؟ م: نی اوٗچوٗن پیالاایله قابلیلر . طاقتاایلەنیك قابلامیلر ؟
ش: پیالا آرقلی یاقتی توٗشە . طاقتا آرقلی توٗشمی. شونكٛ اوٗچوٗن پیالا آرقلی اوٗیلكٛ طشندەغی نەرسەلردە کورینە . اگردە تەرەزەلرگە پیالا اورنینە باشقە نەرسە قویلسە ایدی، بر نەرسەدە کورنمس ایدی .
م: پیالالر نی نیدن یاصیلر ؟ ش: . . .
م: پیالانی کارخانەلردە (زاۋودلردە) قوٗم ایلە ایزۋیست، بورا، صودا یا کە پوتاش اسملی طوٗزلر نی قوشوٗب قایناتوٗب یاصیلر . ایزۋیست اورنینە قورغاشن قوشوٗب یاصالغان پیالالر بللور (خروستال) دیب آتالالر . کوزلك پیالاسی کبی قیمتلی پیالالر شوندی بللورلردر .
بو پیالا بیك ایسکی زمانلردە بولماغان . چوٗنکە آنی یاصی بلمەگانلر اولزمانلردە تەرەزەلر نی اسلودا یا کە قارنق ایلە قاپلاغانلر . ش: اسلودا نەرسە ؟
م : اسلودە پیالا کبی بر ذاندر . ییر آستندن قاتلاوقاتلاو کوٗینچەطابلادر . یاقتیسنی قاپلاماسەدە، پیالا کبی آچق توگلدر . ش: قارنق نەرسە ؟
م :قارنق صغر وصارق کبی حیوانلرنكٛ اچلرندن چغاطوٗرغان قارنلریدر . قروٗب کیبترگاچ اول قارنق یوقا پردە کبی بولا
ش: قارنق ایلە قاپلاغاچ اوٗیگە یاقتی قایان توٗشکان؟
م: قارنق اوتە کورنمەسەدە، یاقتینی قاپلامیدر . قارنق آرقلیدە اوٗیگە یاقتی کرەدر . پیالانكٛ بهاسی قیمت بولغان زمانلردە آوللردە فقیر کشیلر تەرەزەلرینی کوب وقتلر قارنق ایلەقاپلاغانلر . ش: پیالایاصاونی نیچك بلگانلر ؟
م: قوٗم ایلەایزۋیستنكٛ کوٗل ایلەقاتشوٗب یانووندن پیالاحاصل بولغاننی دیگز بوینك بالق طوٗتوٗب کوٗن کوروچی بالقچیلر بلگانلر . آنلر طوٗتقان بالقلرینی طاش اوٗستینەاوط یاغوٗب بالق پشرگانلر . کوب یانا یانا طاش ایزۋیزگە ئەیلنگان . قای وقتدە قوٗتلی اوطلر نی قوٗم سیبوٗب سوندرگانلر . قوٗم هم ایزۋیست کوٗل ایلە قاتشوٗب یانودن قای وقتدەیالتراقلی پیالا کیسەکلری حاصل بولغان . چوٗنکە کوٗلدە

پوتاش دیگان بر طوز باردر. یوقارده ئەیتلگانچە قوم ایزۋیست هم پوتاش طوزی برگە قاتشوب یانسە، پیالا حاصل بولادر.
شونی کوروب عقللی کشیلر پیالا یاصاو ئەمەلینی طابقانلر.

چراغ.

م: کوندز اویلرگە یاقتی چراغ تەرەزەلردن توشە. اویلرنی کیچن نی ایسلە یاقترتالر؟ ش: لامپا ایلە
م: لامپانڭ چقغانینە کوبدن توگل، کوب بولسە، ایللی آلتمش یل. لامپالر بولماس بوروڭ نی‌ایلە یاقترتقانلر؟ ش: ...
م: لامپالر چقماس بوروڭ کیچن اویلرنی شەم یاندروب یاقترتالر ایدی. شەملر جقماس بوروڭ قندیل یاندرالر ایدی. مای‌یاندرو معلوم بولماس بوروڭ چرا (یومۇچقا) یاندرالر ایدی.
ش: شەم نەرسە؟
م: شەمنڭ اصلی (شمع) در. شمع عربچە بالاوز دیمکدر. اوّل‌زمانلردە اویلرنی یاقترتمق اوچون بالاوز یاندرغانلر. بالاوزنی ارتوب کوبشەکبی بر قالبقە قویغانلر. اورتالغینە فیتیل یعنی جب طغوب قالدرغانلر. صوونغاچ بالاوز قاتوب برطایاق کبی بولوب قالغان. بالاوز طایاقنڭ اورتاسندە قالغان فتیلینە اوط قابنغاچ آگا ایپەروب بالاوزدە آقرنلاب یانغان. شونڭ‌ایلە اویلرنی یاقترتقانلر. بالاوزطایاق عربچە شمع دیب آتالغان. شمع‌نی اوزگەرتوب ترکلر شەم‌دیگانلر.
صوڭ‌زمانلردە طوڭ مایلردن‌دە بالاوزغە اوخشاتوب شەم‌قویغانلر.
ش: طوڭ مای نیندی مای؟
م: طوڭ‌مای‌دیب صارق‌وصغرنڭ‌اچلرندن‌چقغان مایغە ئەیتەلر. آنلر ارتلگاچ صییقلانسەلردە، صوونغاچ‌بالاوزکبی‌قاطوب‌کیتەلر. شونڭ‌اوچون‌شەم‌قویارغەدە یاریلر. اماقوی وآت‌اچندن‌چقغان مایلر آرتق‌قاتمیلر. همان‌اروب یومۇشاب طورالر. شول‌سببلی‌آنلردن‌شەم‌قویلمی. سوت‌قایماقندن یاصالغان آتلان‌مای‌دە شەم‌قویارغەیارامی. حاضر بوزماندە شەملرنی‌مایلردن‌چغارلاطورغان «استیارین» دیگان نەرسەدن قویا باشلادیلر. استیارین شەمی بالاوز شەمندن‌دە، مای شەمندن‌دە قاتیراق بولا. یاقتیسی‌دە آچغراق‌بولا. ش: قندیل نەرسە؟
م: قندیل‌استا کان‌کبی بر پیالا صاوتدر. آنڭ‌اورتالغینە فتیل اوطورتالر. فتیل

ئەیلەنەسینە زیتون مایی (آغاچ مایی) صالالر. فتیلگەاوطقا بزغاچ مای آقرن‌غنە یانا. شونڭ ایله اوی یاقترا.

مسلمان مملکتلرنده مسجدلرده حاضرده قندیللر یاندرالر. بایرام کیچلرنده مسجد منارەلری ئەیلەنەسینە قندیللر تزوب بوتون محلەنی یاقترتالر.

ش: چرا نەرسە؟

م: چرانڭ اصلی چراغ‌در. چراغ فارسیچە یاقتیلق بیرە طورغان نەرسە دیمکدر. بزنڭ یورطدە اوّلدە شەم یاندروده قندیل یاندروده بولماغان. اویلرنی آغاچ یونغیسی یعنی تلگان یوموچقا یاندروب یاقترتقانلر. یاقتیلق بیرگانگە کورە شونی چراغ دیگانلر. صوڭندن چرادیب کنەیورتکانلر. ۱۳۰۰ نچی تاریخ هجریدن اوّل قزان اطرافندە شەم وقندیل اورنینە چرایاندراطورغان آوللر بار ایدی. چونکە اورمان کوب بولو سببلی چرابیك آرزان توشە ایدی. شەم وقندیل بهالی بولا ایدی. لکن ایمدی آرزانلی لامپالر چققاچ هر طرفدە چرا یاندرو بتدی. هر بیردە لامپا یاندرا باشلادیلر.

م: لامپالرنی هر برگز بله طورغانسز. اویلاب قاراغانگز بارمی. لامپالرنڭ نەرسەسی یانا؟ پیالاسیمی؟ یاکە فتیلمی؟ ش: پیالاسی یانمی، فتیلی یانا.

م: یوق، بلمەدگز. لامپالرنڭ فتیلی یانمی. کویەگنە. لامپالردە صاوتلرینە صالنغان «کراسین» یانا. اول کراسین اچدە بولسەدە، آقرنلاب طشقە چغوب یانا. چونکە فتیل ییبلری بویلەچە کراسین همان یوغاری آغوب فتیل باشینە منوب طورا. آندە منگاچ یانا.

ش: کراسین نیچك یوغاری طابا آغوب منە؟ هیچ بر نەرسە یوغاری طابا آقمی ایچ!

م: البتە شولای. لکن کراسین دیگان نەرسە، اوطقە بیك عاشقدر. اوط یانینە کیلگاچدە قابنوب کیتوب بیك تیز یانوب بتەدر. لامپا فتیللرینڭ باشندە اوط بولغانلقدن شول اوطقە قزغوب کراسین یوغاری طابا بولسەدە آغوب منە. منگان صاین یانا طورا، یانغان صاین منە طورا. کراسینی بتکاچ لامپانڭ اوطی سونە.

ش: کراسین نەرسە مایندن بولا.

م: کراسین ییر مایندن (نیفت) دن چغارلا. ش: نیفت نەرسە؟

م: پاراخودلردە یاندرلا طورغان دگت کبی برتورلی صییق نەرسەنی کورگانگز باردر. شونی نیفت دیلر. اول نیفت ییر آستندە بولا. آنی قویی قازوب صوچغارغان کبی ییر آستندن چغارالر. بعض قویلردن نیفت مایی یوغاریغە طابا آتلوب دە

چغوب طورا. شول نیفتنی قایناتوب صارقتوب کراسین یاصیلر.

کراسین بیك قورقنچلی نەرسە. اوطقەیاقن کیلو ایلەقابنوب کیتە. شونڭاوچون کراسینلی صاوتلرنی اوط یاننده طوتوب یورو یارامی، یانغن (پوژار) چغا لامپالرنیدە طوتوب یورتورگە یارامی. قولدن توشوب یاکە آوب مایی توگلسە، اوطیماینە قابناده پوژار چغا. یانا طورغان کراسینگە صو سیبەرگەدە یارامی. تورلی یاققە چەچروب اوطنی آرتدرا، کراسین اوستینە کییم یا یورغان قابلاغاچ قنە سونە. ش: لامپادن باشقەاوینی یاقترتا طورغان نەرسەبارمی؟

م: بار. ایمدی شهرلردە اویلرنی ایلیکتریكیاقتیسیایلە یاقترتا باشلادیلر.

ش: ایلیکتریك نەرسە اول؟

م: آنی سزگە کیلەسی درسلرنڭ برسندە سویلەرمن.

اوط وشرپی.

ش: اوط اوزی نەرسە؟

م: اوط دیب یانا طورغان نەرسە یاننده کورنگان یالقنغە ئەیتلە.

ش: اول اوط نیدن چغا؟

م: اوزگزدە بلە طورغانسز اوط سەرنکدن (شرپیدن) چغا. شرپینڭ باشینی برنەرسەگەاشقاغاچاوطچغادەآغاچینە قابنا. شرپیدەغی اوطنی باشقەنەرسەگەدە قابندروب بولا. یانا طورغان نەرسە یانوب بتمیچی اوط هیچ بتمی.

ش: اوطقە یانمیطورغان نەرسەلردە بارمی؟

م: بار. مثلا، طاش، طوفراق، قوم، پیالا تیمر، طومرذاتیاوطقەیانمیلر. کویەلرگنە. اماصو، بوز هم‌قار اوطقە هیچ یانمیلر.

ش: یانو نیاشلەو. یانغان نەرسە قایا کیتە؟

م: یانو برنەرسەنڭهواغەقوشلوب توتونگە ئەیلەنووی دیمکدر. اوط قابنوایلە یانا طورغاننەرسە بیكقزا، قزغانغەکورەیومشیهم‌اری، ارگاچ هواغەقوشلوب توتونبولا. توتون بولغاچ یوغاری کوتەرلە. شول روشچە یانا طورغان نەرسە یانا یانا تمامتوتونبولوبهواغەاوچوب بتە. باری کومری گنە قالادر. آقرنلاب یانا یانا کومردەبتە. کومردن کول قالا. کول طوفراقذاتندنبولغانغە هیچ یانمی.

ش: برنەرسەگە اشقوایلە شرپی باشنده نیاوچون اوط پیدا بولا؟

م: هرنەرسە باشقەبرنەرسەگەاشقلسە، برتورلی قزو حاصل بولا. سز بارماق

اوچلو کزنی کیبملر کزگه اشقوب باغلز ئه‌لی .. ئه‌نه‌سزنك بارماق اوچلر کز قزغان کبی شرپی باشی ده‌قزا. شرپی باشینه بر آز قزغاچ‌ده اوط چغوب قابنوب کیته طورغان کوکرت، فوسفور، یا که بیرتولیت‌طوزی سورتلگان. شوکا کوره آندن اوط بیك تیز چغا. **ش**: کوکرت نه‌رسه؟

م: کوکرت‌ییر آستندن‌چغاطورغان‌صاری‌توسلی‌بر ذاتدر. روسچه (صیر) عربچه (کبریت) دیب آتالادر. قاراکغیده بر برمینه تیروب اشقلسه، کوکرد کیسه‌کلری یالتریلر. **ش**: فوسفور نه‌رسه؟

م: فوسفور سویه‌کلردن آلنا طورغان بر آغودر. اوزندن اوزی اوطلانوب یانا طورغان بر ذاتدر. چرگان آغاچ‌طامری وسویه‌کلرنك قاراکغیده یالتراب یاقتروب کورنولری شوندندر. سویه‌ك چرگاچ اچنده‌گی فوسفوری آقرنلاب یانادر. بیلسز قاراکغی کونلرده حیوان اوله‌کسه‌سی کوملگان ییرلردن یاقتی کورنووی حیواننك سویه‌گی چروب فوسفوری یانوب اوستکه چغودندر. اوط قورتی اسملی بر قورتنك تونله‌چیره‌م آراسندن‌یاقتروب کورنووی ده‌قویرغنده فوسفوری کوب اولدیغندندر. اگرده شرپینك باشینه هیچ بر نه‌رسه سورتلمه‌گان بولسه ایدی، اوط بیك‌تیز چقماس‌ایدی. **ش**: نیك قوری شرپیدن‌ده اوط چغامی‌نی؟

م: چغا، هر آغاچدن‌اوط چغا. لکن بیك‌قاطی اشقلورغه‌کیره‌ك. مایسز ئه‌یله‌نگان نگرمه‌نلرگه اوط قابنو شوندن بولا. تیزتیز کوب ئه‌یله‌نو سببلی تگرمه‌ننك‌چارغینك اورچغی قزاده‌اوط‌چغا. آندن صوك تگرمه‌ن یانا.

اوّل‌زمانلرده، اوطنی آغاچ‌اشقوب چغارغانلر. آندن‌صوك بر چقغان‌اوطنك کومرینی کول آستینه طغوب صاقلاغانلر: کول آستنده کومر بیك طو مانلاماسه، یانوب بتکانچی سونمی‌طورا آلا. چاقما چقغاچ‌غنه‌اوطنی آغاچ اشقوب چغارو بتکان.
ش: چاقما نه‌رسه اول؟

م: قورچلی بالتانی طاشقه چابقاچ‌اوط چقغانینی کورگانکز بارمی؟ **ش**: بار.

م: طاشلی اوراملرده چاوب بارغان آت داغاسی آستندن اوط چقغانینی کورگانکز یوقمی؟ **ش**: بار.

م: قورچ دیگان تیمر قاتی طاشقه کیئه‌ت به‌رلسه، همان اوط چغا. عقللی قارتلر بونی کوروب قورچنی طاشقه چاغوب اوط چغارو ئه‌مه‌لینی طابقانلر. (کریمین) یا کی چاقما طاشی دیگان بیك قاتی (١) کوك طاشقه قورچنی

(١) چاقما طاشیی تیمر طابلغانچی اوّل زمانده بالتا و پچاق ایتوب‌ده استعمال قیلغانلر. شول وقتلاروق قاتیغه به‌رلگاچ آندن اوط چه‌چره‌گانینی سیزگانلر.

چاقغانلر، یعنی کینه‌تدن به‌رگانلرده یالقن چه‌چره‌گان. چه‌چره‌گان یالقننی قاوغه توشوزگانلر. (قاو) غه قابنغان اوطنی اوره اوره کومرگه قابدرغانلر. اوطلی کومر اوستینه قوری آغاچ صالغاچ یالقلانوب یانغان.

ش: (قاو) نه‌رسه؟

م: قاو اورمانلرده آغاچلرغه یابشوب اوسه طورغان یومشاق گومبه‌در. قارچقلر بالالرنی توسوله‌و اوچون یاندرلا طورغان زاناگومبه‌سی‌ده شول نوعدندر. شرپی چقغانچی هر بیرده اوطنی شویله چاقما چاغوب چغارغانلر. آندن صوڭ شرپی دیگان نه‌رسه چقغان.

اوّل‌زمانده‌قویاشدن‌ده‌اوط‌آلغانلر. ش: قویاشدن نیچك اوط آلوب بولا؟

م: قویاشدن اوطنی پیالا یاکه بوز آرقلی آلغانلر.

ش: اول نی‌عجب. بوز آرقلی نیچك اوط چغا؟

م: چین‌آیاق‌قدر بر بوز کیسه‌گینی یاصماق ره‌وشینه‌کیترورگه کیره‌ك. شوندن صوڭ آنڭ آرقلی ماموق‌کبی بر نه‌رسه‌گه قویاش‌نورینی‌توشرورگه‌کیره‌ك. شول ساعت اول نه‌رسه‌گه‌اوط قابنا. بالالرغه بوندی بوز ایله بر ده‌اوینارغه یارامی. یورطقه اوط قابنوب یانغن چغو احتمالی بار.

ش: بوزنی نیچك‌ایتوب یاصماق ره‌وشینه کیتروب بولا؟

م: بربوز طاقتاسینی آلالر. آنی‌قزو صاماورغه تیروب ارته‌ارته توگه‌ره‌کلیلر. آندن‌صوڭره قریلرینی یوقارتوب یاصماق‌ره‌وشینه‌کیتره‌لر. یاکه ایکی‌چین‌آیاق تاریلکه‌سینه صو صالوب طشقه چغاروب قاترالر. قاتقاچ اویگه آلوب کروب ارتوب قوپتارالر. صوڭره ایکی طاریلکه‌دن قوبقان ایکی بوزنی بربرسینه یابشدروب‌قاترالر. شول‌ایکی‌بوزدن یاصماق‌کبی بربوز کیسه‌گی حاصل بولا. یاصماق ره‌وشنده‌ایتوب قویلغان‌پیالالرده‌بولا. آنڭ‌ایله‌ده‌اسسی‌کونلرده قویاش نوروندن‌اوط‌آلوب بولا.

آندی پیالالرنڭ اوط چغاروادن باشقه‌ده‌عجب‌خاصیتلری‌بار: آنلر آرقلی برنه‌رسه‌گه قاراسه‌ڭ شول‌نه‌رسه بیك زور هم‌بیك یاقن بولوب کورینه.

کوزلکلر هم‌بینوکللر شوندی‌پیالالردن‌یاصالا. یولدزلرنی قارار اوچون یاصالغان (دوربین)لر هم واق نه‌رسه‌لرنی زورایتوب قارار اوچون یاصالغان (خرده‌بین)لر شوندی پیالالردن یاصالغان بولالر.

ش: قایسی کشیلر نی‌اوچون کوزلك کیبوب یوریلر؟

م: قایسی کشیلرنڭ کوزلری یراقدن آچق کوره آلمی. قایسیلرنیقی یراقدن کورسه‌ده یاقندن یازو اوقی آلمی. شوندی کشیلر اوزکوزلرینه موافق ایتوب اشله‌نگان کوزلکلرنی آلوب کییه‌لر. کوزلکلرنڭ قایسیلری یراقنی آچق ایتوب کورسه‌ته؛ قایسیلری یاقننی آچق ایته.

بالالرغه کوزلك آرقلی قارارغه برده‌یارامی. الوغ کشیلر کوزلگی آرقلی قاراغان بالانڭ کوزی ضعیفله‌نه

یۇرط جهازی.

م : اۇی اچنده نیلر بولا؟

ش : میچلر، اوچاقلر، بولمه‌لر، سه‌کیلر، اورندقلر، ته‌نکه‌للر، اۇسته‌للر اشکافلر هم شورلکلر بولا.

م : اۇیلرگه‌ میچ، نی اۇچۇن کیره‌ك بولا؟

ش : صووق وقتلرده یاغوب اۇینی یلتور اۇچۇن.

م : میچلرگه نیلر یاغالر؟ ش : صالام یاغالر، اۇطۇن یاغالر.

م : صالام و اوطۇندن باشقه‌یاغلا طۇرغان نه‌رسه‌لر یوقمی؟ ش : بلمیمز.

م : بعض طرفلرده میچلرگه‌ییر کومری یعنی ییر آستندن طابلا طۇرغان کومرلرنی‌ده یاغالر. ودخی اورمانسز صحرالرده میچلرگه‌حیوان تیزه‌گینی‌ده کیبدروب یاغالر.

م : صالام نیدن بولا؟ ش : آشلقلردن بولا.

م : اوطۇن نیدن بولا؟ ش : اوطۇن اورمانده اوسکان آغاچلردن بولا.

م : میچکه‌یاغو ایله اۇیلر نیچك یلنالر؟ ش: بلمیمز.

م : یانغان اوطۇننڭ کومری بولا. شول کومرنڭ تۇتونی هم ایسی مۇرجادن چغۇب بتکاچ میچنی طۇمالیلر، مۇرجالرنڭ یولینی‌یابالر. اچنده‌قالغان کومرنڭ قزولغی ایله میچ بیك قزا، آنڭ قزووی اۇیگه‌ده‌طارالا.

م : میچنی نیدن باصیلر؟ ش: کیرپچدن‌یاصیلر (تیمردن‌یاصالغان‌میچلرده‌بولا)

م : اۇیلرگه‌اوچاق، نی اۇچۇن کیره‌ك بولا؟ ش: ایکمك‌وآش‌پشرو اۇچۇن

م : ایکمك، کومه‌چ هم‌به‌لش کبی آشاملقلرنی قایده پشره‌لر

ش : زور اۇچاقلرده (فرنلرده) پشره‌لر.

م : باشقه‌آشلرنی قایده‌پشره‌لر؟

ش : کچکنه اوچاقلر اۇستینه‌قویلغان قازانلرده هم‌پلیته‌لرده پشره‌لر.

م : اۇیلرده نیندی بولمه‌لر بولا؟

ش : تورلی بولمه‌لر بولا. زور اۇیلرنڭ بولمه‌لری کوب بولا. کچکنه اۇیلرنکی آز بولا. برگنه بولمه‌لی کچکنه اۇیلرده بولا.

م : زور اۇیلرده نی اسملی بولمه‌لر بولا؟

ش : قوناق بولمه‌سی، یازو بولمه‌سی، یۇقی بولمه‌سی، طعام بولمه‌سی، طهارت بولمه‌سی، آشخانه.

م : اۇیلرده‌سه‌کیلر، اورندقلر، ته‌نکه‌للر نی اۇچۇن کیره‌ك بولالر؟

ش : اۇطۇرو اۇچۇن.

م : اۇسته‌للرنی اۇچۇن کیره‌ك بولا ؟

ش: یازو یازار اۇچۇن، آشار اۇچۇن. هم یۇرط جهازلری قویۇب طۇرو اۇچۇن.

م : اشکافلر شورلکلر نی اۇچۇن کیره‌ك بولالر ؟

ش : کتابلر قویار اۇچۇن هم صاوت صابا قویار اۇچۇن.

م ، اۇینڭ بولمه‌لرنده‌نیلر بولا ؟ ش : ...

م : اۇیلرنڭ هر بولمه‌سنده اوزینه موافق اسباب و جهازلر بولا, مثلا قوناق بولمه‌سینڭ ایده‌نینه پالاس جه‌یله. دیوارینه کۆزگیلر، گوزه‌ل رسملی خریطه‌لر (شمائللر) قویلا. ته‌ره‌زه‌لرینه پرده‌لر قۇرلا. اۇسته‌للری آق جه‌یمه‌لر ایله اۇرتولی بولا.

یازو بولمه‌سنده یازو اۇسته‌لی، کتاب اشکافی بولا. یازو اۇسته‌لنده قلم، قارا، کاغذ و دفترلر کبی یازو اسبابی طۇرا.

یۇقی بولمه‌سنده یۇقی سه‌کیسی بولا. آنده توشه‌ك، یاصدق، منده‌ر، یورغان کبی یۇقی اسبابی طۇرا. آشخانه‌ده اوچاق، قازان، صاماور، طابا، طاباق کبی آش پشرو اۇچۇن کیره‌کلی بولا طۇرغان نه‌رسه‌لر طۇرالر. کوب بولمه‌لی اۇیلر بیك بای کشیلرده گنه بولا.

اورتا حاللی آول کشیلری برگنه بولمه‌لی اۇیلرده طۇرالر. آنلرنڭ یۇرط جهازلری همه‌سی بر بولمه‌ده بولا.

اۇینڭ بولمه‌سی کوب بولووی، تورلی زینتلر ایله بیزه‌لگان بولووی لازم بولماسه‌ده، چوب چاردن طوزانلردن قارالقلردن پاك و تمیز بولووی لازمدر. فقیر کشیلرده اۇی اچلرینی ممکن قدر یووب سبرۇب یۇرطلرینی تمیز طۇتارغه طرشو تییشلیدر.

م : اوْیلر نیچه قاتلی بولا ؟

ش : کوبسنچه بر قاتلی بولا. ایکیشه‌رقاتلی اوْیلرده بولا .

م : زور شهرلرده بیشه‌راونار قاتلی اوْیلرده‌بولا. آمیریکه‌ده نیورك شهرنده ۱۹۰۷ نچی یلنی (۵۰) قاتلی اوْیلرده صالندی.

ش : اول‌قدر بییك اوْیلرگه نی‌ایله منه‌لر ؟

م : باصقچلر ایله‌ده منه‌لر، بیگره‌ك بییك اوْیلرگه منه‌ر اوْچوْن کوته‌روْب منگره طوْرغان مٓاشینالرده قویالر . بیك بییك یوْرطلرده شوندی ماشینالرنڭ کوپرینه باصوب‌منه‌لر ، هم شونڭ ایله توْشه‌لر.

صاوت صابا.

م: صاوتلر نی اوْچوْن کیره‌ك‌بولا ؟ ش: آش وصو صالو اوْچوْن .

م: نی اسملی صاوتلرنی بله‌سز ؟ ش: طاباق، بادیان آیاق، طاش‌آیاق، چین آیاق (چنیاق) ششه‘ جام آیاق (پیالا صاوت) ته‌بسی (تاریلـکه) کاسه، استاکان، چاینك، برداق (کوکشین) چولمه‌ك، قازان، طابا، طاس، (له‌گه‌ن) ، قوْمغان.

م: بوصاوتلر نیلردن یاصالالر ؟ ش: قایسیلری آغاچدن، قایسیلری بالچقدن، قایسیلری پیالادن وقایسیلری تیمر، چوین، جیزوباقردن یاصالالر.

م: بونلرنڭ نیچك یاصالغانینی بله‌سزمی؟ ش: . . .

م. طاباقلر، بادیانلر، آیاقلر هم قاشقلر آغـاچدن بونوْب وقروْب یاصالالر. طاش آیاقلر چین آیاقلر، برداق وچولمه‌کلر، بالچقدن بیك‌مشقت‌ایله یاصالالر، هر بالچق‌صاوت یاصارغه یارامی. قزل بالچق ایله‌آق بالچقدن‌غنه صاوتلر یاصالا. قارا بالچقدن یاصالغان‌صاوتلر نق بولمیلر.

چولمك‌نی، کوبسنچه قزل بالچقدن یاصیلر. چین آیاق، ته‌بسی، طاش طاباق وکاسه‌لرنی آق بالچقدن یاصیلر. ش: چولمه‌کلرنی بالچقدن نیچك یاصیلر؟

م: چولمه‌ك صاوت یاصاغانی قزل بالچقغه بر آز قوْم قاتشدروْب قامر ایته‌لر. صوایله‌ یبتوْب آنی شول قامرنی قول ایله چولمه‌ك یـا باداق ره‌وشینه کیتره‌لر. صـاوتنڭ ئه‌یله نه‌سی تیگز بولسوْن‌اوْچوْن‌بالچقنی، آیاق ایله ئه‌یل‌نوْب طوْرا طوْرغان ماشینالی اوْسته‌لـگه قویوْب یاصیلر. اوسته‌ل همان ئه‌یله‌نوْب طوْرا. چولمه‌کچی قولی ایله بالچقنی طوْتوْب تیگزله‌ب طوْرا ئه‌یله‌نه طوْرغاچ بالچق

تله‌گان قالبده توگه‌رەك برصاوت رەوشینه کیلوب چغا · قایسی توگه‌رەك بولا . قایسی اوزونچه بولا. قایسینی قورساقلی هم موینلی ایتوب یاصالا. قایسیلرینی طوتقا وبورن قویوب قومغان رەوشنده ایته‌لر. صوگره اول صاوتنی هوا ییلی ایله‌گنه کیبتوه‌لر. کیبکاچ قزومیچکه طغوب پشره‌لر. میچده پشکاچ، صاوت تیز واتلمی طورغان چولمه‌ك بولا . لکن بولای غنه یاصالغان چولمه‌ك صونی اوزنك طوتمی. اچنك قالغان بیك واق تیشکلرندن صونی همان طشقه اوتکه‌زه. صوهیچ آقماسلق بولسون اوچون چولمه کگه‌قزومیچکه طقغانچی بریالتراوق (گلازور) سورته‌لر. اول یالتراوقنی کوارس اسملی طاشنی تویوب صوایله ایزوب یاصیلر.

یالتراوقسز بارداقنك برخاصیتی بار. آنك صالنغان صو باشقه‌یلی بولسه‌ده، قویاش اسیسنك طورا طورا صوونا . صاب صالقن بولا . بونك سببی شول : آنك اچنده‌گی صو اوتل‌شوب طشینه چغا . چقغاچده قویاش قزووی ایله بوغه ئه‌یله‌نه . بریرده صوبوغه ئه‌یله نوب کیبسه، اول ییر همان صالقنایادر. شونك اوچون بیك اسسی کونلرده اورام‌لرغه ایده‌نلرگه صو سیبه‌لر. شول صو کیبو سببلی اورامده اویده‌ده هوا برآز صالقنچه‌لانا . شونك کبی یالتراوقسز بارداقده قالغان صوده کوله گه‌سز ییرده قویاش آستنده قالسه‌ده صوونا. حج‌یولنك عربستانك حاجیلر صولرینی اوشبو ئه‌مەل صووندرالر.

ش: چین آیاق صاوتلرنی نیچك یاصیلر؟

م: چین آیاق صاوتلرنی‌ده چولمه‌ك کبی یاصیلر. لکن آنی (کائولین) یاکه (فارفور) دیب آتالا طورغان آق بالچقدن یاصیلر. لکن آنك یالتراوغینی صوکندن سورتملر. بلکه قامری اچینه صالالر.

چین آیاق صاوتی چینك (یعنی قتاینك) بیك اوستا یاصالادر اصلك آق صاوتلر اوزلری‌ده چین خلقندن چقمشدر. شول سببدن چین آیاق دیب آتالادر. (قتای صاوتی دیمك)

ش: پیالا صاوتلرنی نیچك یاصیلر؟

م: آنلرنی تەرەزە پیالاسی یاصاغان کبی پیالا کارخانه‌لرنده پیالا قامرندن یاصیلر. ششه یاصاغانك اوّل قامرنی اوفوروب اچینی قووشلیلر. صوگره قالبقه قویالر.

ش: تیمر، چویین، جیز وباقر صاوتلرنی نیچك یاصیلر؟

م: تیمر صاوتلرنی تیمردن تیمرچی یاصی . چویین صاوتلرنی چویین کارخانه‌لرنك قالبقه قویوب یاصیلر. جیز وباقر صاوتلرنی باقرچیلر یاصیلر. بوذانلر بیك قاتی قزدرغاچ یومشی واریلر. یومشاغاچ بونلردن اوستالر تله‌گان نه‌رسه‌لرینی یاصی آلالر.

ش: تیمر، چوین، جیز و باقر، قورغاشن، کوموش و آلتون کبی نه‌رسه‌لر اوزلری نیدن یاصالا ؟
م: آنلر هیچ برنه‌رسه‌دن یاصالمیلر. آنلرنی خدا یاراتقان. هربرسینی جیر استندن قازوب فاتشقان قوم، طاش و بالچقلرندن آیروب آلالر. بونلرنی بالچقدن آیروب صافلاو اوچون ده اوزلرینه مخصوص کارخانه‌لر باردر.

صاوت یاصاو.

ش: کشیلر صاوت یاصاونی کمدن اویره‌نگانلر ؟
م: هیچ کمدن اویره‌نمه‌گانلر. دنیانی صنی طورغاچ اوزلری اویلاب طابقالر.
ش: نیچك اویلاغانلر ؟
م: اوّل زمانده کوب خلق وحشی بولغان. کوبسینه صاوت صابا کیره‌ك بولماغان. چونکه اول وقتده آش پشرولر بولماغان. هرکم اورمانده آلما، آرمود، ییمش وچیکله‌وك، قاقی وکوپشه کبی نه‌رسه‌لر آشاب عمر ایتکانلر. صولرنی‌ده اوچلری ایله گنه اچکانلر. خلق کوبه‌یگاچ آشارغه اوله‌ن ذاتی‌ییتمی باشلاغاچ میوان طوتوب آشاو ایسلرینه‌توشکان. باشده میوان ایتلرینی‌ده چی کوینچه گنه آشاغانلر. چونکه اول زمانده دنیاده اوط بارینی‌ده بلمه‌گانلر. صوکره یاشن صوغو سببلی بعض اورمانلرنڭ یانغانینی کورگانلر. شول وقت اوطنی کوروب بیك عجبسنگانلر. اوط باصلغاچ کول آستنده یانوب پشوب قالغان میوانلرنی طابقانلر. آنلرنڭ ایتلری بیك یوموشاق وطاتلی طویلغان. شوندن صوڭ اوزلری‌ده طابقان ایتلرینی پشروب آشاونی معقول کورگانلر. لکن پشرورگه میچلری واوچاقلری بولماغان. اوطلری‌ده بولماغان. یانغان اورمانلر تیره‌سنده پشوب اولگان میوانلرنی ازلی طورغاچ کول آستنده اوطلی کومرنڭ اوزاق طورغانینی سیزگانلر. اوطلی کومردن قوری کومرگه هم قوری آغاچلرغه اوط قابقانینی صناغانلر. بوتجربه‌دن عقللی قارتلر بیك کوب معناچغارغانلر. شوندن صوڭ اوطلی کومرلرنی چوقرغه صالوب کول قابلاب صاقلی باشلاغانلر. ایتلرنی کومرلی چوقرغه صالوب قزدروب کباب ایتکانلر. لکن ایت بیك بویالغان. کوللرینی صو ایله یووارغه احتیاج توشکان. نیچکدر ایسه، باراطورغاچ ایتلرنی تیریگه صالوب پشرو خاطرلرینه کیلگان. برچوقر قازوغانلرده آنی تیری ایله قاپلاغانلر. تیرینڭ یونلی یاغی آستده قالغان. تیری اوستینه صو صالوب صوغه ایت صالغانلر. شول صونی قایناتوب ایتنی پشرگانلر.

ش: اول صونی نیچك قایناتقانلر ؟
م: اول‌تیری قازانغه‌کومر چوقرنده قزغان بیك‌قزو طاشلرنی صالغانلر. بر نیچه طاشنی آلماشدروب صالاطورغاچ صو قایناغان. شول‌رەوشچه‌شولپا پشرو باشلانغان. لکن اول شولپا بیك‌کولی وقومل‌ی بولغان. چونکه قزو طاشلرنك چوبلری بارده شونده جییلغان.
ش: صاوتلری بولماغاچ تیری قازانغه صونی نی‌ایله کیتروب صالغانلر ؟
م: اول‌وقتده صونی‌صابالرغه یعنی قالن تیریلردن اشلەنگان قاپچقلرغه صالوب یورته باشلاغانلر. صابا دیگان سوز شوندن قالغان. آغاچ صاوتلرده بولغان. چرگان‌آغاچ‌قریلرندن وقابقلردن بیك‌طوپاس صاوتلر یاصاغانلر. صوڭره قاباق صاوتلر طابلغان. ش: قاباق صاوت نیندی صاوت؟
م: طاش‌قاباق‌اسملی‌بیك‌قاتی قابقلی‌قاباقلر بار (دبّاء). اول‌زمانده‌قاباقلر قردە اوسوب‌یاتقانلر. آنلرنی پشروب آشارغه بلمەگانلر شول‌قاباقلرنڭ اچلری چرگاچ چولمەك وبارداق کبی بولوب قالغانلر. شونی طابقاچ صو صاوتی ایتوب استعمال قیلغانلر.

قاباق‌صاوتلر باراطورغاچ شولپا پشرورگه‌ده‌یاراغان. اوطلی‌کومر اوستینه قویوب‌قزدروب آنده‌آش‌ده قایناتقانلر. لکن پشوب یانماسون اوچون آنڭ طشینی‌بالچق قامری‌صلاغانلر. اول‌قامر همان‌اوطده‌یانا یانا چولمەك‌کبی‌بولغان. کوب‌پشرەطورغاچ قاباق‌قابغی‌یانوب قرلوب بتکان، آستنده‌غی بالچغی صاوت بولوب قالغان. صڭره کشیلر بو حالدن چولمەك یاصاو ئەمەلینی طابقانلر. بالچقدن صاوت یاصاب قزدروب چولمەك ایتکانلر.
ش: کومرلری سونوب اوطلری بتسه، نی‌قیلغانلر ؟
م: اول وقتده آغاچدن اوط چغارو ئەمەلینی طابقانلر.

اورمانده قوری آغاچلرنڭ بیك‌اسسی‌وقتده ییل‌ایله بربرسینه اشقلوو‌ندن اوط چققاننی کورگانلر. شوندن‌صوڭ اوزلری‌ده آغاچنی بربرسینه اشقوب‌اوط چغارا باشلاغانلر. ش: اول آغاچلرنی بربرسینه نیچك اشقوغانلر ؟
م: باشده قول برلە‌گنه اشقوغانلر. صوڭندن‌قوری طایاقنی ایکی آغاچ آراسینه یاصدروب‌باوایله‌ئەیلەندرگانلر. باوایله ئەیلەندرو سببلی طایاق‌بیك‌تیز وقزو ئەیلەنگان. کوب ئەیلەنه طورغاچ اوط قابنغان.

تیمر قوراللر.

ش: اول آغاچلرنی یونوب حاضرله‌گانلرمی ؟

م البته اوزلرنچه یونوب جه‌نچوب حاضرله‌گانلر. لکن یونولری بالتاو تیمر پچاق ایله‌توگل، طاش بالتاو سویه‌ك پچاق ایله‌گنه‌یونولغان. چونکه اول زمانده خلق دنیاده تیمر ذاتی بارلغینی بلمه‌گانلر.

ش: بالتا، پچاقنی نیندی‌طاش و نیندی‌سویه‌كلردن یاصاغانلر ؟

م: چاقماطاشی (کریمین) کبی‌قاتی‌طاشلردن وفیل‌تشی‌کبی‌قاتی‌سویه‌كلردن یاصاغانلر. اول زمانده صوغش و آوقوراللرینی‌ده‌طاش ایله‌سویه‌كدن گنه‌یاصاغانلر. سونگی‌واوق اوچلرینه‌ده اوچلی‌طاش واوچلی‌سویه‌ك کییرتکانلر. صوگره قاتی طاشلرنی‌صایلاب ازلی‌طورغاچ باقرلی‌طاشلرنی‌طابقانلر. اوطده‌کوب یانغاچ‌اول طاشلردن یالتراوقلی‌میتال چقغانینی بلگانلر. شوندن‌صوك قوراللرنی باقر وبرونزدن‌یاصی باشلاغانلر. لکن باقرذاتی بیك‌یومشاق بولغان. نق‌وطازابولسه‌ده، اوتکن بولماغان. باقرچغارامزدیب‌تیمرلی‌طاشلرنی‌یاندرغاچ‌تیمرکیلوب‌چقغان. تیمر باقردن‌ده قاتیراق بولغان. هربرقورال تیمردن اشله‌نگان. صاف‌تیمرده تیز اوتمسله‌نگان. بارلطورغاچ‌کومرلی‌تیمرنی، یعنی‌قورچنی‌طاپقانلر. شوندن‌صوك بالتاپچاق، سونگی، قلچ‌کبی‌قوراللرنی قورچدن اشله‌گانلر. حاضر بوزمانده‌ده بوندی‌قوراللر قوروچ ایله‌اشله‌نه‌در. تویته‌وصرتلری تیمر بولسه‌ده، اوتکن‌قوراللرنك کیسه‌طورغان یيرلری‌قورچ بولادر. قورچ اوّلده (پولاط) دیب‌ده آتالغان. قورچ‌طابلغاندن‌صوك اوطنی آنك‌ایله‌چغاراباشلاغانلر: قورچنی چاقما طاشینه (کریمین‌گه) چاغوب (کینه‌ت‌صوغوب) یالقن‌چغارغانلر. اول‌یالقننی مامق‌کبی‌یومشاق گومبه‌گه (قاوغه) توشرگانلر. قاونی‌اوره‌اوره‌اوطنی کومرگه قابزغانلر. (بوخصوصده‌مین‌سزگه‌چراغ‌باینده‌بر آز سویله‌گان‌ایدم).

کییم صالم.

م: کشیلر نی اوچون کییم کییوب یوریلر؟ ش: صووقدن صاقلانو اوچون.

م: یوق. آنك اوچون گنه توگل، کییم کییوده ادب صاقلاو و بیزه نو مقصودی ده بار. اوّلده کوب خلق وحشی بولغان. وحشی خلقلر هیچ کییم کیمه گانلر. فقط آلدلرینه زور یافراقدن آلیا بقچ یاوب یورگانلر. حاضرده ده قایسی جزیره لرده وحشی خلقلر شولای یوریلر. ش: آنلر نیچك طوکماغانلر؟

م: اوّلده خلق یبرنك اسسی تیره سنك گنه بولغانلر. صووق بولا طورغان وقار باوا طورغان یبرلرده طوروچی بولماغان. شونك اوچون هیچ طوکماغانلر. خلق کوبه یگاچ اسسی یبرلرده آشارغه یمشلر یتمی باشلاغان. آزق ازله ر اوچون چیتلرگه طارالغانلر. آزق حقنده خلق آراسنده بیك کوب صوغش ونزاع چققان. بر برسندن قورقوب اورمان آرالرینه قاچقانلر. کون صووقلانا طورغان یبرده گی خلقلر طوکغاچ اوستلرینه حیوان تیریلرینی یابوب یورگانلر. بارا طورغاچ آنی قابچق کوك ایتوب اویوشدروب کییوب یورگانلر. اول زمانده تکارگه ایینه یب ده بولماغان. تیریلرنی سنگر وسویه ك بز ایله گنه تکگانلر. شوندن طون حاصل بولغان.

اورمانده غی حیوانلر آزایا باشلاغاچ آنلرنك یوواشلرینی طوتوب اوزلرینه ایه له ندرگانلر. اوزلری تربیه قیلوب اورچتکانلر. ایك اللك آدمیگه ایه له نگان حیوان اندر. آندن صوکره قویلرنی، که جه لرنی، صغرلرنی، آتلرنی ودویه لرنی ایه له ندرگانلر. اوشبو حیوانلرنك ایتلرینی آشاغانلر، سوتلرینی اچکانلر. تیر- یلرینی طون ایتوب کیگانلر. صوکره قوی ودویه نك یونلرینك بر بر سینه بر گوب اوقماشقانینی کورگانلر. آندن کییز یاصاغانلر. بارا طورغاچ کییزدن چیکمه ن وایتك یاصی باشلاغانلر.

قایسی حیوانلرنی به یله ب قویار اوچون باو کیره ك بولغان. عقللی کشیلر یوندن آرقان ایشکانلر. یووان آرقانغه اوخشاتوب نازك یبلر یاصاغانلر. شوندن صوك یون یبی برلی باشلاغانلر. اول یبلرنی چالماشدروب طوقوب (صوغوب) طولا یاصاغانلر. شوندن صوك طولا چیکمه نلر دنیاغه چققان.

ش: اوّل زمانده یوکه وسوس باولر بولماغانمی نی؟

م: یوق یولماغان. یوکه آغاچینك قابغندن یوکه یاصاو صوکندن معلوم بولغان. صوده بورتکان قابقلردن موچالا چقغانینی ده صوکندن بلگانلر. صوکره موچالادن ده

باولر ویبلر یاصاغانلر. مونچالانی طولا کوك ایتوب طوقوب چپتا یاصاغانلر. صوکره کیندر وجیتن قامللرینی طابقانلر. آنلرنڭ ده یوکه کبی قابقلری بارلغینی بلگانلر. کیندر وجیتن نڭ کیبکان قامللرینی طالقوب سوس چقارغانلر. اول سوسلردن باو ایشکانلر. یرله ب طوقوب «کیته ن» یاصاغانلر.

قرده اوسکان کیندر وجیتن ییتشمی باشلاغاچ آنی اوزلری ایگوب اوسترگانلر. ینه صوکره ماموق جیکه نینی طابقانلر. ماموق ده سوس کبی بولغانلقدن آندن ده یب یرله گانلر. ماموق ببلردن طوقوب قوماچ یاصاغانلر. اولده کیته ن، قوماچ وطولالرنی یورطلرده غنه قول ایله گنه یرله گانلر وقول ایله گنه طوقوغانلر. ایمدی بو زمانده کارخانه لرده بو ذاتلرنی ماشینا ایله یرلیلر. وماشینا ایله طوقوب تورلی کیته ن، قوماچ وطولا اشلیلر. اوستمزگه کییه طورغان سیتسه لر وپوستاولر همه سی کارخانه لرده اشلنگان ذاتلردر. کارخانه لرده بو ذاتلرنی تورلی قالنقلرده تورلی بیزه کلر ایله بویاب اشله ب تورلی اسملر ایله صاتالر. هر برسی سوس، ماموق ویوندن ذاتنندرلر.

باقچه.

م: یورطلرنڭ ئه یله نه سنده نیلر بولا؟

ش: ایشك آلدی (آزبار) وباقچه لر بولا.

م: ایشك آلدی ئه یله نه سنده نیلر بولا؟

ش: قابقا، قویما، کلەت، آمبار، آبزار کبی تورلی قارالدیلر بولا.

م: باقچه ده نیلر بولا؟ ش: باقچه ده آغاچلر بولا، گللر چه چه کلر بولا.

م: باقچه لرده نیندی آغاچلرنی، ونیندی اوله نلرنی اوسدره لر؟ ش: ..

م: باقچه لرده ماتور یافراقلی یاماتور چه چه کلی آغاچلرنی هم اوله نلرنی اوسدره لر.

م: باقچه لرنی نی اوچون یاصیلر؟

ش: چغوب یورورگه واوطورورغه کوڭللی بولسون اوچون؟

م: البته شولای کشینڭ طبیعتی ماتور نه رسه لرنی کورونی وخوش ایسلرنی ایسنه ونی تلیدر. کورکه م ذاتلرنی کورو ایله وخوش ایسلرنی ایسنه و ایله کشینڭ کیفی کیله در. کوڭلسزلکاری بته در. شو نڭ اوچون هوسلی کشیلر اویلری یانینه

باقچه یاصیلر. باقچه ده‌غی آغاچلرنك هم اوله‌نلرنك یافراقوری، چه‌چه‌كلری هم یمشلری كوروراو چۉن بیك گوزه‌لدر. هر برسی كوڭلگه خوشلق بیره‌در. كوبسندن طاتلی ایسلر چغوب طورادر. بوندن باشقه جای كونلرنده باقچه‌نك هواسی ده‌اوی واورام هواسینه قاراغانده صافراق ویاخشیراق بولادر. جای كونلرنده‌اوی هواسی هواسی طنچقدر. اورام هواسی بیك اسسی بولادر. باقچه‌لرده آغاچ كوله‌گه‌سنده هوا بیك صاف وصالقنچه بولادر.

زور آغاچلی باقچه‌لرده‌صاندوغاچ كبی صایری طورغان قوشلرده بولا. قوشلرنك صایراولری‌ده آدمنك كوڭلینه شادلق بیره‌در.

م: باقچه‌لرده نیندی آغاچلر اوسدره‌لر؟ ش: ...

م: باقچه‌لرده اوسدرله‌طورغان آغاچلرنك مشهورلری اوشبولردر:

گلاب (گل)، قلنفرچه‌چه‌گی (سیربن)، سه‌رده آغاچی (بوزینه) آكاتسیه، سرو، اویه‌نكی، قاین، یوكه. باقچه‌لرده‌اورمان آغاچلرینك‌ده كوبسی بولادر.

م: گلاب آغاچینك نی خاصیتی بار؟ ش: ...

م: گلاب آغاچینك چه‌چه‌گی چه‌چه‌كلرنك ایڭ گوزه‌لی صانالادر. آنك چه‌چه‌گندن بیك خوش بر ایس كیله‌در. گل مایی دیگان خوشبوی گل‌چه‌چه‌گندن آلنادر. گلاب چه‌چه‌گینی شیكر ایله‌قایناتوب بیك طاتلی برڤارینیه (مربّا) ده‌یاصیلر.

م: باقچه‌لرده نیندی چه‌چه‌كلر اوسدرله؟ ش: ...

م: باقچه‌لرده اوسدرله طورغان چه‌چه‌كلرنك مشهورلری اوشبولردر:

لاله، نیلوفر، قنا، اومه‌ك، شقایق (پیون) یاسمین، فلوكس، گیلیوتروپ آسترا، لیڤكوی، یفار، ریزه‌دا وغیریلر.

باغ.

م: اوتكان بابده باقچه حقنده سویله‌شمش ایدك. هریرده بولغانلقدن باقچه‌نی هر قایوكز بله طوغانسز.

دنیاده باقچه‌دن باشقه‌ینه باغ دیگان نه‌رسه باردر. آنی بله‌سزمی؟ ش: ...

م: باقچه‌نك اصلی باغچه‌در. باغچه كچكنه باغ دیگان سوزدر. باقچه‌لر اوی

ئه‌یل‌نه‌سنده‌گنه بولغانلقدن کچکنه بولالر. باغلر زور بولغانلقدن کوبسنچه قرده بولالر. **ش** : باغ نه‌رسه اول ؟

م : باغ یمشلی آغاچلر اوسدرله طورغان زور باغچه دیمکدر. باغلرده یمش یاچیکلوك بیره طورغان فایده‌لی آغاچلرنی اوسدره‌لر.

آلما، چییه، قارلوغان، کروژونیك، یوزوم (ژیناگراد) طوت، اوروك آلو، زردالو، شفتالو، قه‌یسی (آبریکوس)، اینجیر، لیمون، آپیلسین، زیتون، خرما، آنار، موز (بانان) یمشلری هم قوزی (جوز) فندق، بادام(میندال)، پسته، کیدر، (اربت‌چیکله‌وگی) قتای‌چیکله‌وگی اسملی‌چیکله‌وکلرنی کورگانکز باردر.

بوذاتلر همه‌سی باغلرده‌تربیه‌قیلوب اوسدرله طورغان آغاچلرده بولالر. لکن‌بوآغاچلرنك‌همه‌سی‌ده‌بزنك‌قزان‌شهری‌تیره‌سنده‌اوسمیلر. بلکه‌قبله‌طرفنده جای‌کونلرنده اسسیلك کوب بولا طورغان طرفلرده‌غنه اوسه‌لر.

ش : بزنك قزان تیره‌سنده مذکور آغاچلرنك قایسیلری‌غنه اوسه؟

م : قزان‌اطرافنده‌آلما،چییه،قارلوغان، کروژوژنیك، شمرت،بالان، میله‌ش، قورا آغاچلری‌غنه اوسه‌در. بشقه‌لری‌یاهیچ اوسمیدر. اوسسه‌لرده یمشلری اولگرمیدر.

قاراییمش، یوزوم،طوت،اوروك،قه‌یسی، آلووانجیرقریم، کافکاز وترکستان ولایتلرنده‌ده اوسه‌لر.

لیمون‌ایله‌آپیلسین،زیتون‌ترکیه‌نك‌شام‌ولایتنده‌هم‌ایتالیه‌ده‌کوب‌اوسه‌در.

خرماایسه، عربستانده، هندستانده هم‌مصرده کوب‌بولادر.

ایك‌طاتلی خرما مدینهٔ منوره شهری تیره‌سنده اوسه‌در.

م: یوزوم‌یمشی نیندی‌ره‌وشلرده‌استعمال قیلنغاننی بله‌سزمی؟ **ش**: ...

م: یوزوم یمشی‌چی‌کوینچه‌ده آشالادر. بیك‌طاتلی وطویملی یمشدر. قوری کوینچه‌ده استعمال قیلنادر. طرخان یمشی دیگان قوری یمش شولدر.

ودخی‌یوزومنی‌صغوب‌صووندن‌بیك‌طاتلی‌شربت‌ده‌یاصیلر. لکن‌بوشربت اوزاق‌طوروسببلی اچوب‌کوبکله‌نوب قایناسه، بوزلادر. نجس (خمر) بولادر. بوخمرنی اچکان کشی دیوانه کشی کبی ایسرك بولادر. خلقی بوزلوب تورلی

اوصاللقلرنی قیلادر. خمرنی گوب اچکان کشینڭ عقلی ضعیفلەنەدر. آش‌قازانی بوزلوب آوروغەصابشادر. شونڭ‌اوچون اسلام‌دینی‌خمر اچونی حرام‌قیلشدر. مسلمان‌بولغان‌کشیگە ایسرتە ودیوانەلاندرا طورغان‌اچملکلرنڭ هیچ‌برسینی اچو درست توگلدر. آرشدن یاصالا طورغان (آراقی) دە، آرپادن یاصالا طورغان (صرا)دە، طاریدن یاصالاطورغان (بوزا) دە، قوّتلی‌بولسە کشینی‌ایسرك‌ایتەلر. آنلرنی‌اچودە مسلمانچیلق توگلدر.

بستان. (توتەللی‌باقچە)

م: ایمدی باقچە و باغلردن‌صوڭرە بستانلرحقندە سویلەشمك تییشلی.

بستان نی‌ایکانینی بلەسزمی؟ ش: ...

م: قاون، قاربوز، قاباق، کابستە، قیار، شالقان، طرما، کرەن، صوغان، صارمساق، بەرەنگی، کیشر، چوگندر، باتلیجان، پامیدور، بوروچ. فاسول، گومبە، اشپینات وصالات اسملی اولەن آشلرنی کورگانگز باردر. بونلرنڭ همەسی بستانلردە اوسدرلەلر.

ودخی کون‌باغش دیگان اورلق‌ایلە تورلی جیلەکلردە بستانلردە توتەللردە تربیە قیلنوب اوسترلەلر.

آشاواوچون استعمال قیلنا طورغان (سبزوات)نڭ یعنی‌اولەن ذاتلرینڭ همەسی بستانلردە اوسەلر. بستان‌دیمك ـ توتەللی باقچە دیمكدر.

بستاندە اوسە طورغان سبزواتنڭ قایسیلرینڭ یافراقلری وصابلری آشالادر. قایسیلرنڭ اورلقلری استعمال قیلنادر. قایسیلرینڭ ییمشلری وقایسیلرینڭ توب وطامرلری آشالادر. قایسیلری چی کوینچە وقایسیلری طوزلانوب یاکە پشروب آشالالر.

سبزوات طامرلری آراسندە آدمیلر طرفندن بیك فائدەلانا طورغانلری بەرەنگی‌ایلە چوگندردر. حاضردە بەرەنگی‌ایگلمەگان‌آول هیچ‌یوق‌دییورلکدر. اوّلدەبزنڭ‌روسیەدەبەرەنگی‌هیچ‌بولماغان. آنڭ‌اورلغی‌آمیریکەدن‌کیترلمشدر. بەرەنگی‌آشاواوچون‌دە استعمال قیلنادر. دخی‌یابشترو اوچون استعمال

قیلنا طورغان کراخمالنی‌ده به‌ره‌نگیدن یاصیلر. بوزماند، به‌ره‌نگیدن پاتکه اسملی یاصاغان بال‌ده یاصی باشلادیلر.

چوگندر بیك طاتلی بر طامردر. شونك اوچون آنك صووندن شیکر دیگان طاتلی طعامنی چغارالر. چوگندر صووینك طاتلیلغی تو بینه قارکبی آق شیکر بولوب اوطورادر. چای ایله اچه طورغان شیکرلرمز زاوودلرده چوگندر صووندن چغارلغان شیکرلردر.

اورمان.

م: اورمان دیب نیندی یرگه ئه‌یته‌لر؟

ش: اورمان دیب کوب آغاچلر اوسکان یرگه ئه‌یته‌لر.

م: اورمانده نی اسملی آغاچلر اوسه؟ **ش:** ...

م: اورمانده اوسه طورغان آغاچلرنك مشهورلری اوشبولردر: ایمه‌ن، نارات، چرشی، قاین، یوکه، اوصاق، طال، زیرك، قاراما، اوره‌نگی، قوواق، طوبلغی، قاراغای، آرطش، آلما، بالان، شمرت، میله‌ش، گلاب، زلپی.

ش: ایمه‌ن آغاچندن نیلر یاصیلر؟

م: ایمه‌ن آغاچندن باغانا، اورلك وطاقتا یاصیلر. ودخی آربا کوپچه‌کلری ایله چانا طابانلرینی‌ده ایمه‌ندن یاصیلر. ایمه‌ن آغاچندن یاصالغان کیسمه‌کلرده بولا. ایمه‌ننك اشکه یاراقسز بوتاقلرینی اوطون ایته‌لر.

ش: نارات وچرشی آغاچلرندن نیلر یاصیلر؟

م: نارات وچرشیدن ده باغانا بوره‌نه هم طاقتا یاصیلر. بوره‌نه وطاقتالردن اویلر قارالدیلر هم قویمالر توزیلر اشکه یاراقسزلری اوطون بولا. نارات ایله چرشینك چه‌یرلیلرینی زور قازانده قزدروب صولاما، دگت هم اسکیپیدار چغارالر. قازانده قالغان توبی کومر بولا. صاماوار قویا طورغان کومر شول کومردر.

ش: قاین ویوکه آغاچلرندن نیلر یاصیلر؟

م: آنلردن اوسته‌ل، اورندق، اشکاف وطارتماکبی یورط جهازلرینی یاصیلر.

ش: اوصاق، طال، زیرك آغاچلرندن نیلر یاصیلر؟

م: بو آغاچلردن کوب نه‌رسه یاصالمی. بونلرنی کوبسنچه اوطون ایته‌لر. مگر

یاش طالچیقلرندن اوروب زنبیل (کارزین) یاصیلر. طالنڭ قایریسی تیری زاوودلرنده تیری ایلەو اوچون استعمال قیلنا.

ش: قاراما واوره‌نگی آغاچلرندن نیلر یاصیلر؟

م: قاراما آغاچی صنمیچی بوگله طورغان آغاچدر. شونڭ اوچون آنی بوگوب دوغا یاصیلر. چانا طابانلرینی بر برسینه قاراما آغاچی ایله برکته‌لر. کیسمه‌کلرنڭ قرشاولری‌ده قاراما آغاچندن بولا.

اوره‌نگی بیك قاتی آغاچدر. شونڭ اوچون تگرمه‌نلرنڭ چارق تشلرینی اوره‌نگی آغاچندن یاصیلر. یاخشی قاشقلرده اوره‌نگی آغاچندن یاصالا.

ش: قوواق آغاچی نیگه یاری؟

م: قوواق آغاچی اوطونلقدن باشقه نەرسه‌گه‌یارامی. لکن آنڭ چیکله‌وگی بولا، شول جهتدن قوواق‌ده فائده‌لی آغاچلردندر.

ش: آلما، بالان، شمرت، میله‌ش، گلاب آغاچلری نیگه یاری؟

م: بو آغاچلرنڭ هر برسینڭ ییمشلری بولا.

لکن اورمانده اوسکان آلما آغاچینڭ آلماسی بیك آچی بولا. باغ آلماسی کبی طاتلی بولمی. اورمان گلابینڭ چه‌چه‌گی‌ده باقچه گلابی کبی ماتور بولمی. قاتلاو قاتلاو چالما کبی بولمی. باری برەرگنه قات بولا.

ش: اورمانده دخی نیلر اوسه؟

م: اورمانده‌ییر جیله‌گی، قاین جیله‌گی، قوراجیله‌گی، موك جیله‌گی، نارات جیله‌گی، قاراجیله‌ك، بورلوگان اسملی جیله‌کلر وتورلی گومبه‌لر اوسه. ودخی آشالاطورغان قاقی‌وکوبشه‌لر اوسه. کچکنه اورمانلرده آغاچ آراسنده هر تورلی چه‌چه‌کلر واوله‌نلر بولا.

ش: اورمانده حیوانلر بولامی؟

م: بولا. بیك کوب بولا. آیو، بوری، تولکی، قویان کبی حیوانلرنڭ کوبسی آدمیدن قاچوب زور اورمانلرده‌ترکلك ایته‌لر. اورمانده جای کونلرنده بیك کوب تورلی قوشلرده بولالر.

قر و صحرا.

م: قر دیب نیندی‌یبرگه ئه‌یته‌لر؟ ش: قر دیب اورمانسز صحرالرغه ئه‌یته‌لر.
م: قرلرده نیلر بولا؟ ش: ...
م: قرلرده باصولر، بولونلر، صازلر، چوللر، طاولر، چوقرلر ویلغالر بولا.
ش: باصو نه‌رسه؟
م: باصو ایگنلك یبر دیمکدر. آنده آشلقلر اوسه. ایگن ایگوچی کشیلر باصولرغه آشلق چه‌چوب ایگن ایگه‌لر. ش: بولون نه‌رسه؟
م: بولونلر جای کونلرنده‌تورلی اوله‌نلر وچه‌چکلر اوسه‌طورغان اینکو یبرلر در. بولونلرده اوسکان اوله‌نلردن پچه‌ن بولا. پچه‌ن اوستی وقتی یبتکاچ پچه‌نلرنی چالغی ایله‌چا بالر. قویاش‌قزوی ایله کیبتره‌لر. کیبکاچ جییوب چومه‌له‌یا کیبه‌ن ایتوب اویوب قویالر. پچه‌نلرنیگه‌یاراغانینی بله‌طورغانسز. پچه‌نلرنی آت، صیبر وکه‌جه کبی یورط حیوانلرینه آشاتالر. ش: صازلرده نیلر اوسه؟
م: صازلرده‌قامشلر، قیاقلر وموکلر اوسه. قایسی‌صازلرنك‌اورتالغنده‌کوللرده بولا. اول کوللرنك تیره‌سنده‌قر اورده‌کلری قرقازلری قوش‌طاماقلر وطرنالر ترکلك قیله‌لر. ش: چوللرده نیلر اوسه؟
چوللرده‌هیچ برنه‌رسه اوسمی. هریبری‌قوملق صحراغنه‌بولا. سیره‌ك سیره‌ك قایسی‌یبرلرنده‌گنه آزماز اوله‌نلریا آغاچلر کورنگالی.

طاولر.

ش: طاو نه‌رسه؟
م: طاودیب تیگزبولماغان، یوغاری‌طابا قیبقلانوب طورغان یبرگه ئه‌یته‌لر. طاولرنك‌اوستی طاو باشی دیب آتالا.

قایسی طاولر بیك‌بییك بولالر. توبندن باشینه قدر برچاقرم‌یارم قدر یوغاری کوته‌رلگان طاولرده باردر. بوندی طاولرنك توبندن باشینه قدر سوزه‌کدن حسابلانسه، یکرمی اوتوز چاقرم قدر بولادر. بیك بییك طاولرغه ئه‌یله‌نوب سوزه‌کله‌ب منه‌لر. یوقسه، طوریدن منه‌رگه بیك‌تکه بولا.

یبر یوزنده طاولر بیك کوبدر. برنیچه مك چاقرم صوزلغان طوتاش طاولقلرده باردر.

مثلا آزیه‌ایله یاۋروپا آراسنده‌اورال وکافکاز طاولری، قتایده‌آلتای وقارا قوروم‌طاولری زور طوتاش‌طاولردندر. قایسی‌طاولرنك باشندن توتون‌چغوب طورادر. بوندی طاولرغه اوطلی‌طاودیلر. چونکه آنلرنك توبنده اوط قایناب طورادر. قایسی‌وقتلرده‌اوطلی‌طاولرطاشیلر اچنده قایناغان نه‌رسه‌لرنی آتوب ئه‌یله‌نه‌لر ینه‌طاشیلر. شول‌وقتده آندی طاولرنك تیره‌سنده طوروچی آول وشهرلرگه بیك‌قورقنچلی بولا. ایتالیه‌ده نیاپول‌شهری‌یاننده «ۋیزوۋی» طاوی «سیسیلیه»جزیره‌سنده«أتنا» طاوی‌ودخی‌ایسلاندیه جزیره‌سنده«هیکلا» طاوی اوطلی طاولردندر.

چوقر، کول وچیشمه‌لر.

ش. چوقر نه‌رسه؟

م: چوقر ایکوب قازلوب یرنك‌اچینه طابا باتوب طورغان قووش اورنلردر. چوقرلرنك کوبسی صوایله‌طولغان بولا. آندی‌چوقرلرغه «کول» دیلر. یر یوزنده صوسز قوری چوقرلرده باردر. **ش**: کوللرگه صو قایدن کیله؟

م. یاق یاغنده‌غی چیشمه‌لردن آغوب کیله‌در. قایسی کوللرنك توبلرنده یر آستندن قایناب چغوب طورا طورغان‌چیشمه‌لرده بولا.

ش: چیشمه‌لرگه صوقایدن کیله؟ **م**: یر آستندن کیله.

ش: یر آستینه صوقایدن جییلا ؟

م: جای‌وکوزکونلرنده‌یاغمور یاوغانینی کورگانکز باردر. یاغمور طامچیلرندن یرگه جییلغان صو قایا کیته؟

ش: گرله‌وك بولوب آغوب اینکو یرلرگه توشه.

م: اینکویرلرگه جییلغان صو قایا کیته؟ **ش**: یر آستینه سنگه.

م: سنگوب قایا بارا؟ **ش**: ...

م: یغمورصووی هم‌هربراینگویرگه‌جییلغان‌صولرقارابالچقلی وقوملی‌یرلرده همان یرنك آستینه اوتله‌ده‌ر. یعنی همان طوفراق آراسندن صارقوب توبه‌ن توشوب طورادر. لکن یرنك آستی قاتلاو قاتلاودر. قایسی قاتلاولری قارا

بالچقدر، قايسى آق بالچقدر. قايسيلرى قۇملقدر. قايسيلرى قزل بالچقدر. قايسيلرى طۇ تاش طاشلقدر. قارا وآق بالچقلر آرقلى هم قوم قاتلاوى آرقلى صارقۇغان دملر قزل بالچق ياكه طاش قاتلاولر آرقلى صارقى آلميلر. شونده جييلۇب طوقتاب قالالر. دنيا ياراتلغاندن بيرلى ياوغان ياغمۇرلرنك صولرى صارقى صارقى كيلوب بيلى قايسى قاتلاولرنك اۇستنده بيك كوب صولر جييلمشدر. شول صولر كوبه يه صييشا آلماولرندن قاتلاولرنك قريلرينه جه يله لر، يار بويينه طوغرى كيلگان قاتلاولرنك صولرى چيشمه بولۇب آغوب چغالر. شونك اۇچون طاشلى يارلرنك كوبسندن چيشمه لر چغوب طورادر. شول رەوشچه چيشمه لرنك صولرى اصلده ياغمۇر صولريدر.

قۇييلر.

ش: يير آستنده چيشمه لك بول طابمى جييلۇب طورغان صولرده بارمى؟

م: بار. قۇييلرغه صو شوندن كيله‌در. لكن هر ييرگه چۇقر قازو ايله گنه صو چقميدر. صو جييلا طورغان قاتلاوى ياقن بولغان ييرلرده گنه صو تيز چغادر. قايسى ييرلرده ايكى سارژين قازو ايله‌ده صو چغادر. قايسى ييرلرده يكرمى سارژين قدر تيره‌ن قازو كيره‌ك بولادر.

بوزمانده ييرنى قازى طورغان ماشينالى براولر چقدى. بۇندى براولر ايله ييرنى بر ايكى يۇز سارژينگه قدر قازيلر. بيك تيره‌ن قازى طورغاچ براو بيك طغز صولى قاتلاولرغه قدر بارۇب ايرشه. اول وقتده براو يولندن صو چابترۇب يوغارى طابا آغوب چغا باشلى.

بويله چابترۇب آغى ب طورا طورغان قۇييلرنى «آرتيزان» قۇييسى ديلر.

ش: شهرلرده اۇيلرگه كرۇب بورۇنلردن آغا طورغان فانتال صولرى قايدن كيله؟

م: آنلر يير آستندن تيمر كوبشه‌لر ايله يراقدن آغوب كيله‌لر.

ش: آنلر نيندى صولر.

م: آنلر زور چيشمه لردن چغا طورغان طانلى وصاف صولردر. آنلرنى ماشينا ايله چيشمه لردن صو ورتوب زور برچانغه طوطرالر. اول چانلر طاو اوستنده بيك

ییرده بولالر. شول چانلردن کوبشه ایل شهر یورطلرینه آغوب کیله لر. قزان شهرینك فونتان صووی ۱۵ چاقرم قدر یراقدن آغوب کیله در.

یلغا ودیگزلر

ش: چیشمه لردن آقغان صولر قایا کیته؟

م: یوغارده ئه یتلگانچه قایسی چیشمه لرنك صولری کوللرگه آغوب توشه. قایسیلری اینکو ییرلردن اوزه ن (شیرمه) بولوب آغالر.

ش: اوزه نلر قایا آغوب توشه لر؟

م: یرماقلرغه آغوب توشه لر. **ش:** یرماقلر قایا آغالر؟

م: قایسیلری کوللرگه آغا. قایسیلری زور یلغالرغه آغوب توشه لر. زور یلغالرنك صولری یاق یاغنده غی یرماقلرندن جییلا. **ش:** یلغا نه رسه؟

م: یلغا دیمك زور آغم صو دیمكدر. یلغالرنك بییك طرفینه (یار) دیلر، ته به نه ك طرفینه (یاغا) دیلر. **ش:** یلغالرنك صولری قایا جییلا؟

م: یلغالرنك صولری دیگزلرگه جییلا. **ش:** دیگز نه رسه؟

م: دیگز دیب ییر یوزنده گی بیك کیك وزور صولرغه ئه یتله در. دنیاده بر نیچه دانه طشقی دیگزلر وبر نیچه اچکی دیگزلر باردر.

ش: طشقی دیگزلر نیچه در؟

م بیشدر. مشرق دیگزی، مغرب دیگزی، هند دیگزی وایکی بوز دیگزلری.

ش: مشرق دیگزی قایسی طرفده؟

م: بز طورا طورغان قوریلقنك قویاش چغا طورغان طرفنده. یاپونیه جزیره لری شول دیگزنك اچنده در. اول دیگز قتای مملکتینك قربینده در.

ش: مغرب دیگزی قایسی طرفده؟

م: بزنك قوریلقنك قویاش باتا طورغان طرافنده. «آنگلیه» جزیره لری شول دیگز اچنده در **ش:** هند دیگزی قایسی طرفده؟

م: هندستان اسملی ییرنك كون طرفنده در. **ش:** بوز دیگزلری قای طرفلرده؟

م: بوز دیگزلرینك برسی تون یاغنده در. بزنك روسیه نك تون طرفی قربیی

شول دیگزگه باروب تره‌در. ایکنچیسی کون طرفنده یعنی اویله وقتنده قویاش کورینه طورغان طرفده‌در.

ش: بوز دیگزلرینی نی اوچون بوز دیگزی دیب آتیلر؟

م: چونکه آنلرنك صولری کوبسنچه قاتوب بوزلانوب طورادر. کوبسنچه قار و بوز ایله قاپلانغان بولادر.

ش: اول دیگزلر نی اوچون همان بوزلانوب طورالر؟

م: چونکه اول طرفلرغه قویاش یاقتیسی کوب توشمیدر. شول سببلی آنلرده هوا همان صووق بولوب طورادر. صووقلق سببلی اوستکی قاتلری قالون بوز بولوب قاتادر. **ش:** اچکی دیگزلر نیچه‌در؟

م: مشهورلری سیگزدر: آق دیگز، قارادیگز، صاری دیگز، قزل دیگز، اورتا دیگز، خزر دیگزی آرال دیگزی، مرمر دیگزی. **ش:** بو دیگزلر قایسی طرفلرده؟

م: آق دیگز روسیه‌نك تون طرفنك آرخانگیلسکی شهری یاننك، قارادیگز روسیه‌نك کون طرفنده قریم آتاوی ایله ترکیه مملکتی آراسنك، صاری دیگز قتای مملکتی ایله کوریه آتاوی آراسنده، قزل دیگز عربستان ایله آفریکه قوریلغی آراسنده، اورتا دیگز یاوروپا، آزیه هم آفریکه قوریلقلری آراسنده، خزر دیگزی روسیه ایله ایران مملکتی آراسنك آستراخان شهری یاننك، مرمر دیگزی ایستانبول شهری یاننك.

ش: دیگزلرنك صولری نیچك بولا؟

م: بیك آچی طوزلی بولا. هیچ اچه‌رگه یارامی. چونکه دیگزلرنك چوقرلرنده طوز بیك کوبدر. شول طوز همان اروب صوغه ایزلوب طورادر.

مشهور یلغالر.

ش: دنیاده یلغالر کوبمی؟

م: بیك کوبدر. روسیه‌ده مشهورلری: اورال، سردریا، آمودریا، ایدل، دون، دنیپر، دنیستر، ڤیسلا، قویاش بایش دڤیناسی، تون یاق دڤیناسی، پیچورا، اوب، یه‌نیسی، لینا، آمور. **ش:** بو یلغالر قایسی دیگزلرگه قویالر؟

م: سردریا آرال دیگزینه قویادر. مشهور خوقند، طاشکند، ترکستان وقازالی شهرلری سردریا بوینده‌درلر.

آمودریا آرال دیگزینه قویادر. بخارا وخیوه شهرلری بو یلغانك اطرافنده درلر.

اورال یلغاسی خزر دیگزینه قویادر. اورسك، اورینبور وجایق شهرلری اورال بوینده درلر.

ایدل ده خزر دیگزینه آسترخان شهری یاننده قویولادر. نیژنی، قزان، سمبر، صامار، صاراتاو، صاریچین شهرلری ایدل بوینده درلر.

دون یلغاسی آزوف دیگزینه قویادر. ۋورونژ، راستوف شهرلری دون بوینده درلر.

دنیپر یلغاسی قارا دیگزگه قویادر. خیرصون، کییف، موگیلف، سمولینسکی شهرلری دنیپر بوینده درلر.

دنیستر یلغاسی ده قارا دیگزگه قویادر. آدیس وکیشنییف شهرلری دنیستر بوینده درلر.

ۋیسلا یلغاسی بالتی دیگزینه قویادر. مشهور ۋارشاو شهری اوشبو یلغا بوینده در.

قویاش بایش دۋیناسی ده ریگا شهری یاننده بالتی دیگزینه قویادر.

تون یاق دۋیناسی آرخانگیل شهری یاننده آق دیگزگه قویادر. اوب یلغاسی تون یاق بوز دیگزینه قویادر. سیمی، اومسکی، طارا، تومه‌ن شهرلری اوبنك یرماغندن اولان ایرطش بوینده درلر.

پیچورا، یه‌نیسی هم لینا یلغالری ده بوز دیگزینه قویمقده درلر.

آمور یلغاسی صاخالین جزیره‌سی قارشنده تاتار بوغازینه قویادر.

ایدل، اوقا، چولمان ونوقرات.

ش: ایدل یلغاسی زورمیدر.

م: بیك زوردر. بویی (٣٤٥٠) چاقرم قدر در. ایدل یلغاسینه بیك کوب اوزه‌ن ویرماقلرده آغادر. **ش**: ایدل نك نیچه یرماغی بار؟

م: ایدل یلغاسینك زور یرماقلری ایکیدر: برسی «اوقا» ایدلی که خان گیزمان (قاسم) شهری یانندن اوزادر.

ایکنچیسی «کاما» یا که «چولمان» یلغاسی که ایدلگه قزان شهرندن آلتمش چاقرم قدر توبان ایسکی (شهر بلغار) تیره‌سنده قوشلادر. چولمان یلغاسینك ینه نوقرات

وآق ایدل اسملرنده ایکی یرمافی باردر. نوقرات ڨیانکه شهری یانندن آق ایدل اوفا شهری یانندن اوزادر. آلابوغا، لایش، چیستای، اوصا شهرلری وگه‌ینه آوللری چولمان بوینده‌درلر. مامادش، مالمژ شهرلری نوقرات بوینده‌درلر. بوری شهری آق ایدل بوینده‌در.

حیوان و جانوارلر.

م: حیوان دیب نیندی ذاتقه ئه‌یته‌لر؟ ش: دورت آیاقلی جانوارلرغه ئه‌یته‌لر.

م: یوق آلای توگل، حیوان دیب اوز اختیاری ایله ملکنه طورغان هم‌تننده طویو وسیزو بولغان هر بر ذاتقه ئه‌یتله. دورت آیاقلی جانوارلر کبی ایکی آیاقلی کشیلرده حیواندر. هیچ بر آیاقسز جانوارلرده حیواندر.

ش: کشیلرده حیوانمی‌نی؟

م: حیوان، حیوان. لکن عقلسز حیوان توگل، عقللی وتللی حیوان. کشیلر عقللری ایله اویلاب قاراجانوارلر بلمی‌طورغان نه‌رسه‌لرنی‌ده بله‌لر. هم آنلر تللری ایله سویله‌شوب کوکلرنده‌گی اویلرینی بر برسینه آڭلاتا آلالر. کشیلر جانوارلردن عقللری هم‌سویله‌شه بلولری ایله آیرلالر. ش: عقلسز کشیلر جانوارمی‌نی؟

م: آنلر قیافتلری ایله کشی کبی بولسه‌لرده، جانوار حکمنده‌درلر.

ش: تلسز کشیلر سویله‌شه بلمیلر. آنلرده جانوارمی‌نی؟

م: یوق آنلر جانوار توگل، آنلرنڭ عقللری بار. هم آنلر تل ایله سویله‌شه بلمه‌سه‌لرده، ام ایله سویله‌شه بله‌لر. تلسزلرنڭ کوبسی املاب اوزلرینڭ مقصودلرینی آڭلاتالر. ش: سویله‌شه بله‌طورغان قوشلر بولا. مثلا طوطی اسملی قوش سویله‌شه ایمش دیلر. آنلرده کشیمی؟

م: یوق آنلر کشی توگل. چونکه آنلر کشی‌قدر سویلی آلمیلر. باری تیك اویره‌تلگان بر نیچه سوزلرنی ئه‌یته بله‌لر. ئه‌یته بلسه‌لرده، اول سوزنڭ معناسینی یعنی نی دیگان سوز ایکانینی بلمیلر. مثلا آنلر (کم بار، نی کیره‌ك. اویده یوق، خوش صاوبول) کبی بر نیچه سوزنی ئه‌یتورگه اویره‌نه‌لر. لکن بو سوزلرنی کیره‌ك اورننده‌غنه ئه‌یتمیلر. ایسلرینه توشکان صاین ئه‌یته‌لر.

ش: جانوارلرده عقل یوق مینی؟

م: یوق. کشیدن باشقه حیوانده کامل عقل یوقدر. مثلا کشیلر عقل ایله اویلاب اوزلرینه طورورغه یورطلر صالالر. کییملر تگه‌لر. جانوارلرده بواش یوقدر.

ش: قوشلر اویا یاصیلر، اومارتا قورطی که‌رەز یاصی. اورمه‌کوچ جه‌تمه یاصی. آنلرده عقللی بولورغه کیرك.

م: یوق آنلر عقللی توگل. چونکه آنلر اول نەرسەلرنی عقل ایله اویلاب اویره‌نوب یاصامیلر. اول اشلرنی اول حیوانلر الهامو (سوق طبیعی) ایله بلەلر.

بو اشلر حیوانلرغه الله‌تعالی‌نڭ الهامی ایکانی شوندن معلوم: یوزەرگه اویره‌نمه‌گان الوغ بر کشی صوده یوزه آلمی، باتوب اوله. یا کاییتکان اورده‌ك بیبشی یمرقاسندن چغووی ایله صوغه توشکاچ ده یوزه‌باشلی. هیچ اویلاب اویره‌نوب طورمی.

الله‌تعالی جانوارلرغه عقل بیرمه‌سه‌ده، اوزلرینه بیك ضرور بولغان اشلرنی آنلرغه الهام ایله یعنی کوڭللرینه صالو ایله بلدرگان. اما کشیلرگه عقل بیرگانده هر بر اشنی شول عقل ایله اویلاب واویره‌نوب بلورگه قوشقان.

شونڭ اوچون کشیلر عقل ایله اویلی اویلی هم بر برسندن اویره‌نه اویره‌نه جانوارلردن هنرلیره‌ك بولغانلر. حاضرده کشی کچکنه گنه بولسه‌ده، عقلی وهنرلی آرقاسنده فیللرنی ودویه‌لرنی اوزینه قول ایتوب یورته‌در.

لکن عقل ایله اش قیلوچی وهنرگه اویره‌نوچی کشیلرگنه چن کشیلردر. عقللری ایله هیچ بر نەرسه اویله‌می وهنرگه اویره‌نمی طورغان کشیلرده بولادر. آنلر جانوارلردن‌ده ناچار مخلوقلردر. آنلرنی کشیگه صانارغه‌یارامیدر. عقلی ایله اویلاماغان کشینڭ جانوارلردن ناچار ایکانی شوندن بیلگیلی: جانوار اوزینڭ گه‌وده‌سینه ضررلی بولغان ذاتلرنی هیچ آشامی. طویغاچ ده‌طوقتی. هیچ اوتکه کله‌می، عقلی بولماسه‌ده، بو اشلرنڭ یاراماغانینی بله. اماعقلسز کشی هر نەرسەنی آشی بیره. طویغاچ ده طوقتامی. اوتکه کله‌ب قوسوب یوری. آخرده‌آش قازانینی بوزاده‌آوروب اوله. جانوارلرده بوندی دیوانه‌لق یوق. هر اشنی آنلر کیره‌کنچه گنه قیلالر.

طویو وسیزو. (بیش حس)

م: حیوانلرنك جانسز ذاتلردن آیرماسی نی ؟

ش: حیوانلرنك اوز اختیارلری ایله سلکنه ویورى آلالر . جانسز ذاتلر سلکنمیلرده یورمیلرده .

م: آغاچلر سلکنه‌لر، آربالر یوریلر. آنلرده حیوانمی؟

ش: یوق آنلر حیوان توگل، چونکه آنلر سلکنسه‌لرده، یورسه‌لرده اوز اختیارلری ایله توگل: آغاچلرنی ییل سلکته. آربالرنی آت یورته .

م: حیوانلرنك جانسز ذاتلردن ینه باشقه بر آیرماسی یوقمی؟ **ش**: ..

م: حیوانلرده جانسز ذاتده بولمی‌طورغان طویو وسیزو دیگان برحال‌باردر. آنلر قولاقلری ایله ایشته‌لر. کوزلری ایله کوره‌لر . بورنلری ایله ایسنیلر. تللری ایله طاتیلر. ته‌نلری ایله طویالر. جانسز ذاتلرده بو حاللر یوقدر.

بوندی طویوغه عربچه (حِسّ) دییلور.

هر بر سلامت کشیلرده بو حسلر باردر . برآورو سببلی‌گنه بعض شیلرده قایسی حسلر بولمیدر. مثلا چوقراقلر ایشتمیلر . صوقرلر کورمیلر. قایسی کشیلر ایسنی طویمیلر. قایسی کشیلرنك آوز ته‌ملری بوزلا. هیچ بر نه‌رسه‌نك ته‌مینی طویا آلمیلر . اما ته‌ن طویووی هیچ بر کشیده بوتونله‌ی بتمی. بو طویو هر حیوانده اولگاچ‌گنه بته .

مگر فالج آوروی دیگان بر آورو سببلی قایسی اعضالرنك (صانلرنك) طویولری بر آز بته یا کیمی .

نَباتْ ومَعْدِنْ.

م: آغاچلر واوله‌نلر جانلیمی جانسزمی؟

ش: جانسز بولورغه کیره‌ك. آنلر جانوار توگل ایچ.

م: یوق جانسز توگل . جانوار بولماسه‌لرده آنلرنك جانلری بار . لکن جانوار جانی کبی طویا طورغان جان توگل. اوسدره طورغان جان .

طاشلرنی طوفراقلرنی تیمر وصو ذاتینی کوره طوٗرغانسز آنلر هیچ اوسیلر. اما آغاج واولەن ذاتی سلامت وقتده همان اوسه. قوروٗب اولگاچ‌کنه اوسودن طوقتی.

جانواردن باشقه ذاتلر ایکی توٗرلیدر. همان اوسه طوٗرغانلری وهیچ اوسمی طورغانلری باردر. اوسه طوٗرغان ذاتلر (نبات) دیب آتالا. اوسمی طوٗرغان ذاتلر (مَعْدِنْ) دیب آتالا.

باقچه واورماندەغی آغاچلر بوٗلوٗن وبوستانلردەغی اشلقلر نباتلردر. طاشلر، طوفراقلر، قوٗم وطوزانلر، صولر، صولولر وتیمرطوٗمر ذاتلری معدنلردر. معدنده اوسوده، طوٗیوده، عقلده یوقدر، نباتلرده طوٗیو وسیزو بولماسەده اوسو باردر. جانوارلرده اوسو وطوٗیو بولسەده‌ٔ عقل یوقدر. دنیاده ایڭ شریف مخلوق کشیدرکه آنده اوسوده، طوٗیوده عقلده باردر.

لکن چن کشی بولو اوٗچوٗن باشده قوٗری عقلنڭ بولووی‌غنه ییتمیدر. عقل‌ایله‌اویلاب‌بلو، اویلاب بلنمه‌گان‌نه‌رسه‌لرنی صوٗراب اوٗیره‌نوٗب بلولازمدر. عقلی ایله اویلاماغان وکیره‌کلی بلولرنی‌اوقوٗب‌اوٗیره‌نوٗب صوٗراشدروٗب‌بلمه‌گان کشی چن‌کشی توگلدر. ایکی آیاقلی جانواردر.

توٗرلی حیوانلر.

م: حیوانلر نیچه توٗرلیدر؟ ش: ...

م: حیوانلرنڭ توٗری بیك‌کوبدر. توٗرلیسی توٗرلی اسملر ایله آتالادر. آدملرنڭ‌یوٗرطلرینه ایه‌لەنگان‌حیوانلر (یوٗرط‌حیوانی‌دیب) آتالوٗرلر. آدمیلردن قاچوٗب قرلرده اورمانلرده یوٗری طوٗرغان‌حیوانلر (قرحیوانی) دیب‌آتالوٗرلر. صو اچنده یوٗری طوٗرغان حیوانلر صو حیوانی دیب آتالوٗرلر. قاوریلی، قاناتلی وسوٗیاك بوٗرنلی حیوانلر (قوٗشلر) دیب آتالوٗرلر. بونلردن باشقه جانوارلر (حَشَرات) دیب آتالوٗرلر.

ش: یوٗرط حیوانلری نیلر؟

م: دۆیه، آت، ایشه‌ك، قاچر، صییر، قوی، صارق، که‌جه، ات، مه‌چی، یۆرط حیوانلر ندندر.

(تنبیه معلم افندی بو حیوانلرنك نی وشکلده بولغانینی ونی اوچۆن استعمال ایدلدکلرینی ونی اوچۆن یۆرطده اصرالدقلرینی بالالردن صۆراب تعریف قیلدرۆرغه کیره‌ك. بالالر سۆیله‌ب بترمه‌گان حاللرینی اوزی تفصیل وبیان قیلۆرغه کیره‌ك. هر برینك رسملری کورسه‌تلۆب بیان قیلنسه بیگره‌ك فائده‌لی بولۆر.)

ش: قر حیوانلری نیلر؟

م: قر حیوانلری ایکی تۆرلیدر: حیوان اوترۆب آشی طۆرغانلری (یرتقچ حیوان) دیب واوله‌ن آشی طۆرغانلری (یوواش حیوان) دیب آتالۆر. مشهور یرتقچ حیوانلر اوشبولردر: فیل، آرسلان، قاپلان، لیوپارد (میکلی بولۆر) یولبارس، (تیگو) (یول یول آلا بولۆر) قر مه‌چیسی، کرکدان (مۆگزلی بۆرۆن) قابان‌دوڭغزی، تاپیر، شاقال، تۆلکی، صوصار (کوننیتسه)، آق آیو، صۆری آیو، صۆری بوری، چووار بوری، صرتلان، (یاللی بوری) بورسق، کۆزه‌ن (خاروك) تیین، (بیلکه) آس (گورنستای) کش (سوبل)، چه‌شکه (نورکه) اینه‌لی کرپی، اوقلی کرپی (دیکو اوبراز) کوپرلی کرپی، کوسی، صچقان.

یوواش حیوانلر اوشبولردر: زرافه، قرآتی (زیبرا) بیزون (قراوگوزی) بلان (قر صییری)، کییك (قر که‌جه‌سی)، یقار که‌جه‌سی، قر صارغی، کینگورا، لاما، قویان (کرولیك)، اور قویانی (طاوشان)، ئه‌رله‌ن، جۆمران.

قر حیوانلر ندن کشیگه اوخشاغان بر حیوان باردرکه (میمون) دیب آتالۆر. میمونلرنك تۆرلیسی باردر. کوبسینك باشلری وقوللری کشینکیلرگه بر آز اوخشیلر. سۆیله‌شه بلمه‌سه‌لرده میمونلرنك باشلرنده بر آز عقللری باردر. اوزلری یوواش بولماسه‌لرده یرتقچ حیوان کبی حیوان اوترۆب اشاماسلر آغاچلرنك ییمش وچکله‌وکلرینی آشاب کۆن کورۆرلر.

ش: صو حیوانلری نیلر؟
م: صو حیوانلرینك مشهورلری اوچ تورلیدر: بر تورلیسی همان صوده یاشار، صولو آلو اوچون صو اوستینه چقماس. بالقلر، قسقاچلر کبی.
ایکنچی تورلیسی همان صواچنده یورسه‌ده صولو آلو اوچون آراتیره صو اوستینه قالقور. کیت، دلفین (یونس بالغی)، موگزلی بالق اوشبو جمله‌دندر. بونلرنك گه‌وده‌لری بالق ره‌وشنده بولسه‌ده، اوزلری بالق توگلدرلر.
اوچنچی تورلیسی صوده‌ده یورور. قریغه چغوب‌ده یورور. تولین (صوآیووی) مورژ (صو اوگوزی)، بیگموت، (صو آیغری) صو دوڭغزی، قوندز، بوبر (کامچات)، صو مه‌چیسی (کوتیك). اورده‌ك بورون، صو باقاسی اوشبو جمله‌دندر.

بالقلر.

ش: بالقلر نیچه تورلی بولا؟
م: بالقلرنڭده توری کوبدر. اون مڭ تورلی قدر بالق بارلغی معلوم اولمشدر. مشهورلری اوشبولردر:
چورتان (شچوکه)، چوگه (استیرلیت)، چاباق یاکه قربان (لیوش)، آلابوغا (اوکون)، به‌رته‌س (قزل کوزلی)، شرتلاقا (یورش)، صازان (کارپ)، جه‌ین (صوم)، مرسین (آوسیتر) ات بالغی (آکولا) یلان بالغی (اوگور)، آت بالغی، تریسکه، سیلد، بوبلی، آلتون بالق، قاناتلی بالق، اوطلی بالق، اوقلی بالق، پچقیلی بالق، چوقمار بالق، قارا بالق (نالیم)
م: بالقلر نیگه یاریلر؟ **ش:** آشارغه یاریلر.
م: بالقلرنی طوتارغه یاریمی؟
ش: یاری طورغاندر. یاراماسه طوتماسلر ایدی.
م: یاری. لکن یاراوینك شرطی بار: آشارغه محتاج فقیر کشیگه یاکه بالق صاتوب کون کوروچیگه گنه یاری. یوقسه‘ جان قییوب لذتلنو اوچون بالق طوتوب اویناو هیچ درست توگلدر، کیف وحضور اوچون بالق طوتو یرتقچلق علامتیدر. آندی کشی یرتقچ حیوان ایله بردر. یرتقچلغی چغوب

بتمه‌گان وکامل کشی بولوب ییتمه‌گان کشیلر گنه کیره‌کمسکه بالق طوتوب اویناراِر. کامل کشی جان قییودن هیچ لذت طابماس. جان قییلغانیینی بلسه، کیفی کینه‌ر.

قوشلر.

م: قوشلر نیچه تورلی؟ **ش**: ...

م: قوشلرنڭ مشهورلری اوشبو اسمده‌گیلردر: تویه قوشی (استرائوس)، طاویس، طوطی، هدهد، جنت قوشی، لیرالی قوش، آق‌قوش، قاز، اورده‌ك، طاوق، کورکه، قر قازی، قر اورده‌گی، قر طاوغی (کوروپاتکه) قازان، طورنا، قوش طاماق . تیلوگان (لاچین) ، قارچغا، یابالاق، بایغش (مه‌چی باشلی)، بورکوت، قوزغون، قارا قارغا، آلاقارغا، چه‌وکه، صایسقان، آق‌چارلاق، کوکی، طوقران، ظارطار، بطبلدق ، طورغای ، چپچق، پچنه‌ك ، قارلوغاچ، صاندوغاچ (بلبل) ،کاناری، صییرچق، اسنیگر (قزل توش) .

حَشَرات. (حشره‌لر)

م: حشرات نیچه تورلی؟ **ش**: ...

م: دنیاده ۲۰۰ملڭ تورلی حشرات باردر. مشهورلری اوشبولردر:

تمساح (کارکادیل)،سمندر (اوط قوشی) کەلته یلان، چایان، طاش‌باقا، یارقڤانات، چیکرتکه، اورمه‌کوچ، قرمسقا، طاراقان، قاندالا، بال قورطی، شپشه، توکلی‌طورا، تورلی چبنلر، چرکیلر، اوزون بورنلر وکوبه‌لەکلر، کویه‌لر. صووالچانلر، سولوکلر ئه‌که‌م توکه‌ملر.

(یوقارده مذکور حیواناتنڭ بارچه‌سی حقنده بر مقدار تفصیلات ویرلمك لازمدر. بونڭ اوچون حیوانات خریطه‌لری (اطلسلری) بولادر. شونلردن بالالرغه هرحیواننڭ رسمینی کورسه‌توب بعض اوصاف وخصائصینی سویله‌مك بیك فائده‌لیدر.)

صو اۇستى.

م: صو اۇستندن يۇرۇب بولامى؟

ش: جاى كۇنى يۇرۇب بولمى. اما قش كۇننده صو اۇستى بۇزلانۇب قاتقاچ يۇرۇب بولا. اول وقتده كول ويلغا اۇستلرندن آت وچاناايلەدە يۇريلر.

م: قش كۇننده ديڭز اۇستندندە يۇريلرمى؟

ش: قاتقاچ يۇرى طۇرغانلردر.

م: يوق يۇرميلر. ديڭزلرنڭ كوبسينڭ اۇستلرى قاتمى، بۇزلانمى. چۇنكه ديڭزلرنڭ صولرى بيك كوب بولغانلقدن قشقى صووق اۇستلرينى قاطراآلمى. ديڭزلرنڭ اۇستى قاتلرى صووقلانسەدە، تيز آستقه باتا. صوونۇب آورايۇب آستقه باتقان صولر اورنينه آستدن جلى صو همان منۇب طۇرا. ديڭزلرنڭ قريلرى‌غنه آزغنه قاتا. اورتالقلرى هيچ قاتمى.

ش: ديڭزلرنى‌سۇيلەگانڭ بۇزلى‌ديڭزلر بارديگان‌ايدڭز. آنلر نيچك بۇزلانالر؟

م: خير ايكى بۇزلى ديڭزلرنڭ اۇستلرنده بۇزلر بولا. لكن آنلرده قاتۇب طۇرميلر. صو اۇستنده طاو كبى بولۇب يۇزۇب يۇريلر.

م: جاى كۇننده صو اۇستنده يۇرۇب بولامى؟

ش: كشيلر يۇرى آلميلر، باتالر. اما اوردەك، قاز كبى صو قۇشلرى يۇزۇب يۇرى آلالر.

م: صوقۇشلرندن عبرت آلۇب كشيلرگەده صودەيۇزۇب يۇرو ممكن‌توگلمى؟

ش: ممكن. يۇزە بلگان كشيلر يۇزۇب يۇريلر. لكن‌يۇزەبلمەگان‌كشيلر صوغە باتۇب اولەلر.

م: شولاى شول. يۇزە بلمەگان كشيلر صوغە باتالردە اولەلر. شونڭ‌اۇچون هربر كشى ياش وقتنده صودە يۇزۇب يۇرۇرگە اۇيرەنو تييشليدر. كۇيمەلر صوغە باتقاندەدە يۇزە بلگان كشيلر صو قريينه يۇزۇب چغۇب

اولمدن قوتلوب قالالر. یوزه بلمه‌گان کشیلر صوغه غرق بولوب اوله‌لر. شونك اوچون اسلام دیننده یوزه‌رگه اویره‌نو سنت قیلنمشدر.

م: صو اوستندن یوروب بولماغاچ، کشیلر یلغانك بر یاغندن ایکنچی‌یاغینه نیچك چغالر؟ **ش**: کوپر آرقلی‌چغالر. یا که کویمه‌گه‌اوطوروب چغالر.

م: کوپرلر نیچك باتمیلر؟

ش: کوپرلر صوآستندەغی ییرگه اوطورتلغان باغانالرغه برکتلگان بولالر.

کویمه و پاراخودلر.

م: کویمه‌لر نیچك باتمیلر؟ **ش**: کویمه آغاچدن اشله‌نگان بولا. آغاچ ذاتی صوغه باتمی، همان اوستنده طورا.

م: کویمه‌لرنی، نیچك یورته‌لر؟

ش: کویمه‌لرنی ایشکه‌کلر ایله ایشوب یورته‌لر. ییللی وقتلرده کیندردن چارشاو کبی‌ایتوب ییلکن (پاروس) قورالر. ییل ییلکنی انه‌آگا ایه‌روب کویمه‌لرده بارالر.

م: ییل برطرفقه طاباغنه ایسه. ییلکن‌ایله ییل‌ایسمه‌گان طرفقه باروب‌بولامی؟

ش: بولمی طورغاندر.

م: یوق بولا . ییلکننی اوستا قورا بلگان کویمه‌چیلر ییلکن ایله تله‌گان طرفلرینه یوری آلالر. حتی بر آز ییلگه قارشی طرفقه‌ده بارا آلالر .

م: صو اوستنده کویمه‌لرنی ایشکه‌ك وییلکندن‌باشقه‌ده یورتمیلرمی؟

ش: یورته‌لر. اوط کویمه‌لرینك (پاراخودلرنك) ایشکه‌کلری‌ده یوق، ییلکنلری‌ده بولمی. شولای بولسه‌ده، یوریلر.

م: اوط‌کویمه‌لرینك ییلکنلری بولماسه‌ده، ایشکه‌کلری‌یوق توگلدر باردر. لکن آنلرنك ایشکه‌کلری کوره‌ك کبی توگلدر، صو تگرمه‌نلرینك چارغی‌کبی توگه‌ره‌کدر. اوط کویمه‌لرینك هر برسینك ایشکه‌کلی قاناتلری باردر. شول قاناتلری ئه‌یله‌نو سببلی ایشکه‌ك ایشکان کبی صونی ایشه‌لر . ایشکان صاین کویمه‌لر آلغه طابا بارالر.

ش: اوط کۆیمەلرینك قاناتلری نی سببدن ئەیلەنە ؟

م: پار قوتی ایله ئەیلەنە. شونك اوچون اوط کۆیمەلرینە روسچە «پاراخود» دیلر. پار ایله یوروچی دیمکدر. **ش**: پار نەرسە ؟

م: پار روسچەدر • ترکیچه (بو) دیمکدر . قایناب طورغان قازاندن هم صاماوردن چغوب طورغان بولرنی کورگانکز باردر . پاراخودلر شوندی (بو) نك قوّتی ایله ئەیلەنەدر، **ش**: بوده قوّت بار میکاننی؟

م: بار . قاتی قاینی طورغان بر قازاننك اوستینە قاپقاچینی یاوب قاراڭز. بووی حاضر قابقاچینی آتوب طاشلار. طاشلاماسەدە، آنی آچوب چقمی قالماس. قاتی قاینی طورغان صاماورنك بووی چغارلماسە ، اوزی سیکروب یوری باشلیدر . عقللی وتجربەلی کشیلر شولرنی کورگاچ بوده قوّت بارلغینی سیزگانلردە شونك ایله کوپچەکلرنی تگرمەن چارقلرینی پاراخود قاناتلرینی ئەیلەندرونی اویلاغانلر. حاضردە زاۋودلردە فابریکەلردەچارقلرنی پار قوّتی ایلەگنه ئەیلەندرەلر. تیمر یول آربالریده پار قوّتی ایله یوریلر. پار ایله ئەیلەنە طورغان تگرمەنلردە بار. **ش** : اول پار نیدن حاصل بولا؟

م: قازان پاری، صاماور پاری نیدن حاصل بولا صوڭ ؟

ش: صو قایناغاندن حاصل بولا.

م: پاراخود پاری‌دە صو قایناغاندن حاصل بولا . پاراخودلردە بیك زور قازانلر بولا . اول قازانلرنك صولرینی آستلرینە بیك قاتی اوط یاغوب قایناتالر . قاتی قایناغاچ زور قازاندن بیك کوب پار چغا . شول پار چقغان صاین بر نەرسەنی اتوب چغا . شول اتو سببلی پاراخودلرنك قاناتلری ئەیلەنە بارالر .

ش: اتو بله قانات نیچك ئەیلەنە ؟ اتلگاچ بر طرفقه کیتوگنه کیرەك ایدی. ئەیلەنو نیدن بولا؟

م: سزنك ییل وصو تگرمەنلرینی کورگانکز باردر . ییل‌دە تگرمەنلرنك قاناتلرینی اتەگنه. شولای بولسەدە قاناتلر ئەیلەنەلر. چونکەقاناتلر ییل اتو ایله ئەیلەنەۆرلك ایتوب اوستالق ایله یاصالغانلر .

ودخی آغم صولرده برطرفقه طاباغنه آغالر. آنلرده‌اتوب‌کنه طورورغه کیره‌ك ایدی. شولاق بولسه‌ده، صو تگرمه‌نلرینی ئه‌یله‌ندره‌لر. چونکه‌تگرمه‌ننك چارغی (کوپچه‌گی) اوستالق ایله اشله‌نگان.

شونك کبی پاراخودلرنك قاناتلری‌ده اوستالق ایله اشله‌نه‌لر. پاراخود اچنده صو قازانینه طوتاشدرلغان زور ماشینا بولا. پار قوّتینك اتووی ایله اوّل شول ماشینانك اورچغی ئه‌یله‌نه. پاراخودنك قاناتلری ماشیناسینك اورچغینك ایکی باشینه برکتلگانلکدن اورچقغه ایه‌روب آنلرده ئه‌یله‌نه‌لر. قاناتلر ئه‌یله‌نگان صاین صونی ایشه‌لر، ایشکان صاین پاراخود بارا.

تگرمه‌نلر.

ش: ییل تگرمه‌نی ییل ایسو ایله نی‌سبب‌دن ئه‌یله‌نه؟

م: ییل تگرمه‌نینك قاناتلری قییق ایتوب قویلغان بولالر. ییل قاناتلرغه کیلوب بەرلو ایله قاناتلر بر طرفقه آوشالر. قاناتلر آوشو ایله تگرمه‌ننك ۋالی‌ده قوزغالا. شول رەوشچه ییل همان ایسوب طورا، ایسکان‌صاین قاناتلرنی آوشدرا. قاناتلر آوشقان صاین ۋال قوزغالا، قوزغالا ئه‌یله‌نه. ۋال ئه‌یله‌نو ایله ۋالغه برکتلگان چارق ئه‌یله‌نه. چارق ئه‌یله‌نو ایله تگرمه‌ننك اورچغی ئه‌یله‌نه. اورچق ئه‌یله‌نگاچ آڭا برکتلگان تگرمن طاشی‌ده ئه‌یله‌نه.

ش: چارق ئه‌یله‌نگانگه قاراب اورچق نیك ئه‌یله‌نه؟

م: تگرمه‌ننك چارغی کوپچه‌ك کبی توگه‌ره‌کدر. ئه‌یله‌نه‌سینه قاتی آغاچدن یاصالغان تشلر برکتلگاندر. اول تشلر اورچق باشینه برکتلگان (آلتی آیاق) اسملی ایکنچی بر کوپچه‌کگه تییوب طورالر. چارق ئه‌یله‌نو ایله تشلری آلتی آیاق چویلرینی آوشدرالر. همان آوشو سببلی آلتی آیاق کوپچه‌گی‌ده ئه‌یله‌نه. اول ئه‌یله‌نگاچ اورچق‌ده ئه‌یله‌نه.

ش: صو تگرمه‌نلری صو آغمی ایله نیچك ئه‌یله‌نه‌لر؟

م: صو تگرمه‌نلرینك‌ده چارقلری واول‌چارقلرنك‌ده تشلری‌بار. ییل تگرمه‌ننك چارقلری کبی صو تگرمه‌نینك چارقلرینك تشلری‌ده آلتی آیاق چویلرینه

تییۇب طۇرالر. چارق ئه‌یله‌نو ایله آلتی آیاق ئه‌یله‌نه. آلتی آیاق ئه‌یله‌نگاچ آكا بر كتلگان اۇرچق ئه‌یله‌نه. اۇرچق ئه‌یله‌نگاچ آكا بر كتلگان طاش‌ده ئه‌یله‌نه.

ش: یوق، بز آنسینی بلدك ایندی. صو آغمی ایله چارق اوزی نیچك ئه‌یله‌نه؟ دیمز.

م: آ، چارقمی؟ صو تگرمه‌نینك چارغینك ئه‌یله‌نه‌سینه طارتمالر تزلگان بولا. صو آغمی شول طارتمالرغه آغوب تۇشه. صو طولغاچ طارتمالر آورایالرده چارقنی بر طرفقه باصالر. شول ره‌وشچه چارق ایرکسز آوشا. باصوب توبه‌ن تۇشكاچ هر طارتمانك صووی توگله. لكن اول آراده ایكنچی طارتمالرغه‌صو طولغان بولا. اول‌طارتمالر باصوب‌تۇشكانچی ینه باشقه‌طارتمالرغه‌صوطولغان‌بولا.

شول ره‌وشچه صـو همان آغا طۇرا، طارتمالر طولوب آوشـا طۇرالر. طارتمالر همان آوشۇب طورو سببلی چارق همان ئه‌یله‌نه طۇرا

ایمدی بوزمانده پاراخودكبی پار ایله ئه‌یله‌نه طۇرغان تگرمه‌نلرده‌چقدی

ش: آت تگرمه‌نی نیچك بولا؟

م: آت تگرمه‌نینك چارغینی آتلر طارتۇب یاكه باصۇب ئه‌یله‌ندره‌لر. آتلر باصۇب ئه‌یله‌ندره طۇرغان چارقلر قییق ایتۇب قویلغان بولالر. ئه‌یله‌نه‌سینه كوپر تزلگان بولا. شول كوپرگه آتلرنی كرتۇب باصدرالر. آتلر باصو ایله چارق آوشا، اول آوشقاچ آتلر توبه‌ن تۇشۇب كینودن‌قورقۇب‌یوغاری طابا آتلیلر. آتلر آتلاغان صاین چارق آوشا، آنك‌صاین آتلر آتلی‌بارالر.

ش: همان ییل ایسۇب طۇرسه‘ وصوده همان آغۇب طۇرسه، تگرمه‌نلر برده طوقتاماسقه كیره‌ك. آنلرنی نیچك طوقتاتالر ؟

م: تگرمه‌ن اۇستالری تگرمه‌نلرنی طوقتاطۇر اۇچون‌ده ئه‌مه‌ل یاصاغانلر. ئه‌مه‌لینی قیلغاچ تگرمه‌نلر ایرکسز طوقتیلر.

دنیاده اۇستالق‌غنه كیره‌ك. هر كم اۇستا بولۇرغه طرشۇرغه كیره‌ك. اۇستالق بولسه‘ هر نه‌رسه‌گه ئه‌مه‌ل طاوب بولا.

ش: ییل تگرمه‌نلری صوتگرمه‌نلری اوّلدن بیرلی‌بولغانلرمی؟ یاكه‌آنلرنی صوڭندن اۇستا كشیلر اویلاب چغارغانلرمی ؟

م: البته اوستا کشیلر ، طابقر اویلی کشیلر اویلاب چقارغانلر ۰ یوقسه ، بو تگرمه‌نلردن اوّل‌خلق آشلقنی قول‌تگرمه‌نلری‌ایله‌گنه طارتقانلر. قول‌تگرمه‌نلری چقغانچی آشلقنی ایکی طاش آراسینه قسوب اشقوب اشقوب‌غنه ایزگانلر.

زمان اوتکان صاین خلق اوستارغان. اوّل قول‌تگرمه‌نی یاصاغانلر، صوگره یبل‌وصو تگرمه‌نلرینی اویلاب طابقانلر. آندن‌صوگره آت‌تگرمه‌نی، یاصاغانلر.

آش، صو و آشلقلر.

م: کشیلر آشامی اچمی‌طورا آلامی ؟ ش: یوق‌طورا آلمی.

م: البته. حیوان ذاتی‌هیچ آشامی اچمی طورا آلمیدر. کشینک تری بولوب یورووی قاننددر. تەننک طامرلر اچندەقانی همان‌یوروب طورماسه کشی اولەدر. اول قان‌طامر بوینچه تەنگه طارالغان صاین کیمی بارادر. شول قاننک کیموگان اولوشینی طوترو اوچون آشاو کیرەك بولادر.

ش: کشی‌قان آشامی‌ایچ!

م: قان آشاماسەدە، اچکه کرگاچ قـان بولاطورغـان ذاتلرنی آشی واچەدر. آشالغان آش واچلگان صواچدەآش قـازاننده ایزلوب بوتقا بولـغاندن صوك نازك‌اچەلرگیگە توشەلر. اول اچەگیلرگەقان طامرلری‌چولغانغان. قان‌طامرلری اچەگیدەگی طعامنك صیغینی صووروب آلادر. آندن آق‌قان حـاصل‌بولادر. قالغان توبی یوان اچەگیگە کیتوب آندن‌توگلەدر. آق‌قاندن قزل‌قان حاصل بولوب تەنگەطارالادر. (بوخصوصده اوزبا بنده سویله‌نور.)

م: کشیلر نیندی ذاتلرنی‌آشی ونیندی ذاتلرنی اچەلر؟

ش: ایت وایکمك‌اولەن وییمش ذاتلرینی آشیلر. سوت‌وصوذاتینی‌اچەلر.

م: سوت آش اورنینەدە صواورنینەدە یاریدر. شونك اوچون یاش‌بـالالر آنـالرینك سوتی‌ایـله نیچه آیـلر تربیەقیلنالر. حیوان ذاتینك برنچی طعامی سوتدر. زورایغاچ‌قنه سوتدن باشقه ذاتلرنی آشی واچەباشلیدر. اوّلك وحشی خلقلر آلما، قاربوزکبی وچیکلەوك‌کبی اولەن‌ذاتی‌غنەآشاب طورغانلر. آندی ذاتلر بیتشمی باشلاغاچ حیوان‌ایتی آشاغانلر. حیوانك بیتشمی باشلاغاچ قردە

اوسەطورغان اۇرلقلرنی جیيوب آشی باشلاغانلر. باشەباقلا، بورچاق، کوکو-روزکبی زور اۇرلقلرنی آشاغانلر. صوکره آرپا، بغدای وآرش اۇرلقلرینیدە جیغانلر. اوّلدە بو آشلقلرنی قردن جیيوبقنە آشاغانلر. قردە آشالوب بتە باشلاغاچ اوزلری ییرگە اوطورتوب اوسدروب کوبەیتکانلر. شوندن ایگن ایگو باشلانغان. بیك ایسکی زمانلردە بو آشلقلر. قوری کۇینچە آشاغانلر. صوکره قاینار صوایلە یبتوب بوتقا ایتوب استعمال قیلغانلر. دخی صوکره طاش آراسینە قسدروب اووب اۇن ایتوب واۇندن ایکمك وکومەچ پشروب آشاغانلر. تۇرلی تگرمەنلر شوندن صوڭ چقغان.

اۇن و ایکمك

م: اوتکان درسلرنڭ برسندە تگرمەنلر حقندە سویلەشکان ایدك. اول تگرمەنلر، نی اۇچون کیرەك بولغانینی بلەسز می؟

ش: تگرمەنلر آشلق طارتو اۇچون کیرەك بولا.

م: آشلق طارتو نیقیلو دیمكدر؟ ش: آشلق اۇرلقلرندن اۇن یاصاو دیمكدر.

م: تگرمەنلردە آشلق اۇرلقلرندن اۇننی نیچك یاصیلر؟ ش: . . .

م: تگرمەنگە آشلق اۇرلقلرینی کیبدروب قورتوب کیترەلر. شول اۇرلقلرنی تگرمەن طاشلری اۇستنە برزور صاوتقە (کاوشەگە) صالالر. تگرمەن ئەیلەنو ایلە آنڭ آۇستی طاشیدە ئەیلەنە. طاش ئەیلەنگان صاین اورتاسندەغی تیشکدن ایکی طاش آراسینە کاوشەدن آشلق تۇشوب طورا، تۇشکان بر آشلق ایکی طاش آراسینە کروب قسلوب ایزلە هم اۇن بولوب واقلانا. طاش آراسندەغی اۇنلر، اۇستکی طاش همان ئەیلەنو سببلی، طاشلرنڭ چیتلرینە چغالر. طاش ئەیلەنەسینە جییلغان اۇنلر بر تیشکدن لارغە تۇشوب طورالر. لارغە جییلغان اۇننی قاپچقلرغە طوطرالر. کیبتلردە قاپچقلر ایلە صاتلا طورغان اۇنلرنڭ همەسی تۇرلی تگرمەنلردە طارتلغان آشلقلردن حاصل بولغان اۇنلردر.

م: اۇن نی اۇچون کیرەك بولا؟

ش: ایکمك، کومەچ، قیماق وبلن کبی آشلر پشرو اۇچون کیرەك بولا.

م: ایکمك وکومه‌چلرنی اۉنلردن نیچك ایتۉب پشره‌لر؟ ش: . . .

م: اول اۉنلرنی ایلـك ایله ایله‌ب کۉرپه‌لرندن آیرالر. آندن صوڭ صوایله ایزۉب‌باصالر. کیره‌ك قدر طۉزصالالر. بوندن قامر حاصل بولا. قامرنی ئه‌وه‌له‌ب ایکمك یاکومه‌چ ره‌وشینه کیتره‌لر. آندن صوڭ آنلرنی قزومیچنڭ اچینه طغۉب قویالر. بره‌ر ساعتدن صوڭ میچ اچینه قویلغان چی‌قامرلر پشۉب ایکمك یا کومه‌چ بولۉب چغالر.

قیماق، بلن، یاولی ایکمك وپه‌ره‌مه‌چ کبی نعمتلرینه اوزلرینه مخصوص ترتیبلر ایله پشرله‌لر.

ایگن ایگو.

م: ایکمك وکومه‌چنڭ اۉندن یاصالغاینی، اۉنلرده آشلق اۉرلقلرندن حاصل بولغانینی بله‌سز ایکان.

آشلق اۉرلقلری اوزلری نیدن یاصالغانینی بله‌سزمی؟ ش: . . .

م: آشلق اۉرلقلرینی کشی یاصی آلمی. آشلقلر الله تعالی‌نڭ قدرتی ایله ایگنلکلرده اوسه‌لر. ش: ایگنلك نه‌رسه؟

م: ایگنلك آشلقلر اوسه طۉرغان ییرلر دیمکدر. ایگنلکلرده آشلق اوسدروگه ایگن‌ایگو دیلر. ش: ایگنلکلرده آشلقلرنی نیچك ایتۉب اوسدره‌لر؟

م، آوللرده ایگن ایگوچی کشیلر ایگنلك ییرلرینی صوقالاب چیره‌ملرینی ئه‌یله‌ندره‌لر. صوقالاغاچ یاشل چیره‌ملی ییرقاب‌قارا بالچق بولۉب قالا. صوقالانغان‌ییرتیگز بولمی، قانتارلی‌بولا. شونڭ اۉچۉن‌صوقالاغاندن‌صوڭره ایگنلکلرنی طرما ایله طرمالیلر. طرمالانغاچ ییربرآز تیگزله‌نه، قانتارلری واتلا. صوقالاب هم طرمالاب بالچغی یۉمۉشاتلغان ییرگه آشلق اۉرلقلرینی چه‌چه‌لر. اۉرلقلر بالچق آراسینه کوملسون اۉچۉن ایگنلکنی ینه‌برقات طرمالیلر.

یاغمۉر یاوا طۉرغان ییرلرده یاغمۉر صووی‌ایله ایگنلکرنڭ بالچقلری یووشله‌نه. یاغمۉرکوب‌یاومی طۉرغان ییرلرده ایگنلکلرگه صونی یلغاویرماقلردن آرقلر ایله آغزۉب کرته‌لر. یاکه‌چیله‌کلی‌چغرلر ایله صونی‌ۆییلردن چغارۉب ایگنلکلرگه آغزالر.

یوش بالچق اچنده اوُرلقلر الله تعالی نك قدرتی ایله تیشله، بوُرنی، اوسه باشلی. اوُرلقدن تیشلوب چقغان بوُری اوسوب زورایوب قیاق یا یافراق بولوب بیر اوُستینه چغا. طامری یر آستینه اورلی. یافراقلر قویاش یلیسی ایله خدانك رحمتی برکتنده جای بوینجه همان اوسه لر. اوسکان وقتنده ده آشلقلرغه صو کیره ك بولا. شونك اوُچوُن جای کوُنلرنده یاغموُر یاوسه، آول خلقی آلتوُن یاوا دیلر. یاغموُر آزیاوغان یللرده آشلقلر یاغشی اوسه آلمیلر اول یلده خلقنك آزغی آز بولا. آندی یللرنی آچلق یلی دیلر. چوُنکه آزق بیتشمه و سببلی کوب فقیرلرنك آشارینه بولمی. آچلق یللرده کوب فقیرلر. آز آزغنه آشاب آچ طوُرالر. بر نیچه کوُن آشامی طوُغان آچلر ششنوُب اوله لر.

ش: یاغموُر کوب یاومی طوُرغان بیرلرده ایگنلکلرگه صونی یلغاو یرماقلردن آغزوُب کیتره لر دیگان ایدکز. یاغموُر کوب یاوماغان یللرده باشقه بیرلرده ایگنلرگه صونی' نی اوُچوُن چیتدن آغزوُب کیترمیلر؟

م: ایگنگه صونی چیتدن آغزوُب کیترو بیك مشقتلی براشدر. بریلده غنه آنك اوُچوُن صویوللری (آرقللر) قازوُب اوُلگرتو ممکن توگلدر. آندن صوگره هر بیرده آغم صوده یوقدر. چوُقر چاقرلی باصولرغه آغم صودن ده صونی تله گان طرفقه آغزوُب یوُرتوُب بولمیدر. شونك اوُچوُن یاغموُر یاومی طوُرغان یاقلرده ایگننی صو بویلرنده غنه تیگز واینکو بیرلرده گنه ایگه لر. ایمدی بو زمانده یاغموُر آزیاوغان یللرده آشلقنی بیردمی ایله اوسدروئه مه لی چقدی.

ش: اول ئه مه ل نیچك؟

م: هوالر اسسی بولو سببلی بیر اوُستی یارلا باشلاغاچ آشلقلرنی به ره نگی صزغان کبی صزالر. یعنی اورتالغندن صوقالاب توته للیلر. توته ل آراسندن طوفراق آلوُب آشلق آراسینه سیبه لر. یارقلری طوُمالانغاچ بیرنك دمی هواغه چقمی. آشلق طامری یاننده قالا.

ش: اورلقلردن بوُرناب چقغان یافراقلردن نیچك آشلق بولا؟

م: یافراقلر اوسه اوسه، آرالرندن قامللر چغا. قامللرنك باشلرنده به بك و باشاقلری بولا. جای اورتاسنده باشاقلرنك اچنده اوُرلقلر اوسه. شول ررشچه چه چلگان اوُرلق کیری قایتا.

ش: اورلقلرنی چه‌چوب اوسدروب کیری قایتاروده نی‌فائده بار؟
م: اورلقلر چه‌چلگان وقتده آزغنه‌بولالر. تیشلوب اوسکاچ کوبه‌یه‌لر. بر اورلقدن بر نیچه قامل اوسه، هرقاملنگ باشاغنده برنیچه اورلق بولا. شول‌ره‌وشچه بر اورلق اون یا که یوز بولوب کیری قایتا. برقابچق اورلق چه‌چگان کشی ایگنلگندن بیش اون قاپچق اورلق جیبوب آلادر.

آشلق جیبو.

ش: ایگنلکلردن اورلقلرنی نیچك جیبالر؟
م: اوّل ایگنلکلرده اوسکان آشلقلرنی اوراق ایله اورالر. اورلغان آشلقلرنی کولته کولته‌ایتوب به‌یلیلر. کولته‌لرنی آرباغه تویه‌ب اندرغه طاشیلر. اندرغه جییلغان کولته‌لرنی کیبه‌ن‌ایتوب اویوب قویالر.

کیبه‌نده‌گی آشلقلرنی آلوب‌قویاش‌قزووینه یا که ئه‌ون قزووینه کیبتره‌لر. کیبکان باشاقلرنگ اورلقلری بیك تیز قویلورلق برحالگه کیله‌لر. کیبکان کولته‌لرنی اندر طاباغینه تزوب چاباغاچ‌ایله صوغالر. صوغلغان باشاقلرنگ اورلقلری اندر طاباغینه توشه. اورلقلری آستقه قویلوب بتکاچ کولته‌لری قوری صالام بولوب‌قالالر. صالاملرنی جیبوب آلغاچ اندر طاباغنده‌باشاقلردن توشکان اورلقلر جییلوب‌قالا. اول اورلقلر صالام چوبلری وطوزان‌ایله قاتشقان بولا. اندر طاباغینی سبروب‌چه‌چلگان اورلقلرنی کوشل‌ایتوب اویوب‌قویالر. کوشلده‌گی اورلقلرنی چوب‌وطوزانلرندن آیرو اوچون صوورالر. یعنی‌کوره‌ك ایله ییلگه چویه‌لر. چویلگان آشلقنگ چوبلری یوغارده ییل ایله‌چیتکه‌اوچا. آورلغی سببلی اورلقلر ییل ایله اوچمیلر، اندرطاباغینه صافلانوب‌توشه‌لر.

صوورلوب صافلانغان‌اورلقلرنی‌قاپچقلرغه طوطروب آمبارلرغه (کله‌تلرگه) طاشیلر. کیره‌ك وقتده شول اورلقلرنی تگرمه‌نده طارتوب اون ایته‌لر.

آشلقلر .

م: دنیاده نیچه تۆرلی آشلق باردر؟ **ش:** ...

م: دنیاده آشلقلر بیك كوب تۆرلیدرلر.

بزنك بو ییرلرده اوسه طۆرغانلری : آرش ، بغدای ، بۆرای ، آربا، صۆلی، قارابغدای، طاری، بۆرچاق، یاصماق، کیندر وجیتن‌اسملی آشلقلردر.

ش: بونلردن باشقه دخی نیندی آشلقلر بار؟

م: ینه دۆگی، باقلا (فاسولیه) کوکوروز (ترك‌بغدایی)اسملی‌آشلقلر باردر. لکن بونلر روسیه‌نك تۆن طرفنده قویاشنك قزووی آزلغی سببلی .وجاینك قسقالغی سببلی‌کۆز ییتکانچی اوسوب اۆلگره آلمیلر. اما کۆن طرفنده جای اۆزۆن‌واسسی بولا طۆرغان ییرلرده بو آشلقلرنی‌ده بیك کوب ایگه‌لر.

ش: آرشدن نیلر یاصیلر ؟

م: آرشدن ایکمك اۆنی هم صالات اۆنی یاصیلر .

ش: آرش اۆنندن نیلر پشره‌لر؟

م: آرش اۆنندن ایکمك هم‌قابارتما پشره‌لر. **ش:** بغدایدن نیلر یاصیلر؟

م: بغدایدن آق‌اۆن هم (ماننی) یارما یاصیلر.

ش: بغدای اۆنندن نیلر پشره‌لر ؟

م: تۆرلی ره‌وشده کومه‌چ، قالاچ، نان، یوقا وباورساق‌پشره‌لر . به‌لش په‌ره‌مه‌چ قیماق‌کبی میچ‌آشلری پشره‌لر. طۆقماچ، صالما یاپیلمه‌ن یاصاب آش شولپاسینه صالالر. **ش:** بۆرای، آرپا هم صۆلیدن نیلر یاصیلر؟

م: اۆن هم یارما یاصیلر. بوآشلقلرنی آتلرغه‌ده آشاتالر .

ش: قارا بغدای ایله طاریدن نیلر یاصیلر ؟

م: آنلردن‌ده اۆن هم‌یارما یاصیلر. **ش:** یارمالردن نی پشره‌لر ؟

م: یارمالردن بوتقا، اۆیره هم به‌لش پشره‌لر.

ش: بۆرچاق ایله یاصماقدن نیلر یاصیلر ؟

م: آنلردن‌ده اۆن یاصیلر. آنلرنی یارما اورنینه‌ده استعمال قیلالر .

ش: بو آشلقلرنك صالاملرینی قایا قویالر؟

م: میوانلرغه آشاتالر، میچلرگه یاغالر، توبه لرگه یابالر.
ش: دوگیدن نی یاصیلر؟
م: دوگیدن یارما یاصیلر. پلاو پشره طورغان آق یارما دوگی یارماسیدر.
ش: باقلادن نی پشره‌لر؟
م: باقلانی یارما کبی ایتوب آشقه صالالر. ایتکه قاتشدروب‌ده پشره‌لر.
ش: کوکوروزدن نی یاصیلر؟
م: کوکوروزدن اون یاصیلر. هم آنی‌ده یارما اورنینه‌ده استعمال قیلالر.

کیندر وجیتن.

ش: کیندر ایله جیتن‌دن نیلر پشره‌لر؟
م: کیندر ایله جیتن آشاو اوچون کوب استعمال قیلنمیلر. آنلرنك اورلقلرندن مای چغارالر. اول مایلر آشارغه‌ده یاراسه‌لرده، کوبرک بویاولرغه قوشالار.
کیندر ایله جیتننی بیگرک صابلری وقامللری اوچون ایگه‌لر.
ش: آنلرنك قامللرندن نی بولا؟
م: آنلرنك قامللرینی کیبدروب طالقیلر طالقوغاچ قامللرنك اورتاسنده‌غی طالقشلری صنوب توشه، طشقی قاط یوکه‌لری سوس بولوب قالالر.
ش: سوسدن نی بولا؟
م: سوسدن یب یرلیلر، باو ایشه‌لر. ش: یبلر نیگه یاریلر؟
م: یبلر کییم تگه‌رگه یاریلر ودخی یبلرنی صوغوب، یعنی طوقوب اوروب کیته‌ن، باصما وآلاچه یاصیلر. ش: کیته‌ن، باصما وآلاچه‌دن نیلر یاصیلر؟
م: چامالاب اولچه‌ب کیسوب آنلردن کولمه‌کلر وتورلی کییملر تگه‌لر. کیته‌نلردن چارشاولر، په‌رده‌لر، جه‌یمه‌لر، آشیاولقلر، اوراماللر، دستماللر، سولگیلر یاصیلر. قاپچقلر. ییلکنلر وچاطرلارده کیته‌ندن یاصالالر.
قوماچلر چققانچی روسیه‌ده آولارده‌هر بر کییملکنی کیته‌ندن گنه تککانلر.

قوٗماچ و مامق.

ش: قوٗماچ نەرسە؟
م: قوٗماچ‌دیب مامقدن‌اشلەنگان قزل مال ذاتلرینە ئەیتلە. سیتسەلر، قتاتلر، بورلاطلر، بوزلر، بەزلر، دابالر وسەرنجیلر هەمەسی‌قوٗماچ‌ذاتیدر. **ش:** مامق نەرسە؟
م: مامق یوٗن کبی بیگل ویوٗموٗشاق بر ذاندر. اصلی پاختا اسملی بر اولەنك اوٗرلغینی توٗرگان توٗکلردن عبارتدر.

ترکستان طرفندە اول پاختانی ایگن کبی ایتوٗب چەچوب اوسدرەلر. فابریکەلردە اشلەنە طوٗرغان کییملك ذاتلرنك کوبسی مامقدن اشلەنەدر. مامقلردن یورغانلر، کوٗرپەلر صرالر. بیشمەتلرنی‌دە مامق‌ایلەصرۏبتگەلر.

مامق یبی‌دیب‌آتالاطوٗرغان یبلردە مامقدن یرلەنوٗب اشلەنگان یبلردر.
ش: مامق اوزی آق نەرسە. مامقدن اشلەنگان سیتسەلر، قتاتلر، دابالر توٗرلی توٗسلردە بولالر. آنلرنك توسلرینی وبیزەکلرینی نیچك یاصیلر؟
م: کارخانەلردە اورنەکلرگە قاراب اوٗستالق ایلە بوییلر. توٗرلی توٗسلر، توٗرلی بیزەکلر شوندن بولا.

یوٗن و کون.

م: کییملك کیتەن وقوٗماچ ذاتندن‌غنە اشلەنەمی یاکە باشقە ذاتدن اشلەنگانلری‌دە بارمی؟ **ش:** بار. یوٗن ویفەك کییملکلر بولا.
م: یون کییملکلر نیدن طوقوٗلا؟ **ش:** یوٗن ذاتندن طوقوٗلا طوٗرغاندر.
م: البتە شولای. یوٗن کولمەکلکلر، یوٗن بوٗرکەنچکلر، طولالر، مەللەلر، پوستاولر، دراپلر هەمەسی یوٗن ذاتندن اشلەنەلر. شونك اوٗچوٗن قوی صارق، صغر ودوٗیە یوٗنلرینی خوجەلر هیچ ئەرەم ایتمیلر. جییوٗب کارخانەلرگە صاتالر. کارخانەلردە آنلرنی ماشینا ایلە یرلەب یب ایتەلر. یبلرنی طوقوٗب کیتەن رەوشینەکیترەلر. صولاب باصوٗب نغوٗتالر. صوگرە توٗرلی بویاولر ایلە بویاب صاتارغە چغارالر.

اۉستمزگه کیگان کامزول، کازاکی، جیلهن وچیکمه‌نلرنڭ کوبسی یۉندن اشله‌نگان طولا ذاتیدر.

م: یۉندن دخی نیندی ذاتلر اشله‌نه؟

ش: کییز پالاسلر، کییز قاتالر اشله‌نه.

م: ایتکلر، چیتکلر، که‌وشلر هم کالوشلر نیدن اشله‌نه‌لر؟

ش: آنلر کون ذاتندن اشله‌نه‌لر.

م: کون اوزی نیدن اشله‌نه؟ **ش**: ....

م: کون ذاتی حیوان تیریلرندن اشله‌نه. تیری بازارلرنده صاتلا طۉرغان تۉرلی حیوان تیریلرینی کوره طۉرغانسز. آنلرنی تیری ایلی طۉرغان کارخانه‌لرده ایله‌ب مایلرندن وایت اثرلرندن پاکلیلر. قایسیلرینڭ یۉنلرینی جبیتوب قۉیالر. یۉنلرندن آرنغان تیریلر کون بولۉب‌قالالر. که‌جه‌تیرسیندن تۉرلی تۉسلرگه بویالغان کونلرگه «ساختیان» دیلر. صغر تیرسیندن اشله‌نگان قالن کونلرگه «بلغار» کونی دیلر. چۉنکه بۉندی کون ایڭ اوّل قزانیلرنڭ اصل وطنی بولغان «بلغار» شهرنده اشله‌نۉب دنیاغه شوندن طارالمشدر. **ش**: یۉنلری قۉیلماغان تیریلر نیگه یاریلر؟

م: آنلر طون تگه‌رگه یاریلر. میخ کیبتلرنده صاتلا طۉرغان طونلق کۉرکلر (میخلر) همه‌سی حیوان تیریلرندن ایله‌نۉب حاضرله‌نمش ذاتلردر.

یفه‌ك وآطلاس.

م: یفه‌ك نه‌رسه؟ **ش**: ...

م: یفه‌ك دیگان نه‌رسه یفه‌ك قۉرطی اسمنده‌گی بر قۉرطنڭ اۉیا کبی ایتۉب یاصاغان قوزالاغندن آلنادر.

اول قۉرط اوّلده صوالچان ره‌وشنده بولۉب طوت آغاچینڭ یافراغینی آشی. آشی آشی زورایا. صوڭره اوزینه صاری تۉسلی برسوس چۉرنی باشلی. چۉرنی طۉرغاچ آندن چیکله‌وك قدر بر اۉیا حاصل بولا. قۉرط اوزی شول اۉیانڭ اچنده قالا. اگرده قوزالاغنده برنیچه وقت‌طۉرسه،

آندن کوبەلەك بولوب چغا. کوبەلەك بولغاچ ییدی یوز قدر یومورقا صالا. یاز کونی اول یومورقالرنی طوت یافراغینه قویلسه، ینه اوشبو حال تکرار ایته. یفەکچیلر اول یومورقالرنی صاقلاب جییوب قویالر. یاز کونی طوت آغاچی یافراق آتقاچ اول یومورقالرنی چلانوب بر نیچه کون قولتق آستنده طوتالر. آنلردن کچکنه صوواچان کبی قورطلر یارالا. اول قورطلرنی طوت یافراقلرینه یابشدرالر. شول یافراقنی آشی آشی زورایوب قوزالاق یاصاغانچی آنلرنی صاقلاب طورالر. قوزالاقلری تمام بولغاچ جییوب قاینار صوغه صالوب همەسینی اوترەلر. بوقاردەئه یتلگانچه قوزالاقلرینی سوتوب یفەکلرینی چغارالر. آطلاسلر، آدراسلر، بیقاصاب وکاناوزلر وباشقه آصل ذاتلر یفەك یبلردن طوقو اوب اشلەنکان قوماچلردر.

یفەك قورطینه اویاسندن چغارغه ایرك بیرمیلر. چونکه چقغانده یفەکنی اوزوب بتره، قورطی چقماس بورون یفەك قوزالاغینی قاینار صوغه صالالر. آنده قورطی اوله. قوزالاقنڭ اچندن چغارلغان سوس یفەك دیب آتالادر. اوزنلغی بر مڭ آرشین قدر بولادر. اول سوسنی برلەب یب یاصیلر. یفەك یبلرنی طوقوب کییملك آطلاس یاصیلر. یفەك کییملکلر سوسدن، مامقدن ویوندن اشلەنکان کییملکلرگه قاراغانده قیمترەك بولادر.

ش: یفەکنی قای ییرلردە یاصیلر؟

اوّلده یفەك قورطلرینی تربیه قیلوب یفەك چغارو قتای مملکتنده باشلانمشدر. آنــدن صوڭره ترکستان ییرندەده تربیه قیلا باشلامشلر.

حاضرده طوت آغاچی اوسه طورغان ییرلرنڭ هر برسنده طوت باغلری اوسدروب یفەك قورطنی تربیه قیلالر.

یفەك قوزالاغنی بوزماندن دورت مڭ یل الـگەری قتای ییرنده اورمانده طابلمشدر. قتای خلقی اول قوزالاقلرنی جییوب سوسندن یفەك یاصاغانلر.

صوڭره قتاینڭ «خواڭتی» اسملی پادشاهینڭ خاتونی «زیلیڭخی» یفەك قوزالاغینی سرایده تربیه قیلوب کوبەلەکلرینڭ یومورقالرینی جیغان: اول یومورقالرنی ایکنچی جایده طوت یافراغی ایله تربیه قیلوب اوزی یفەك اصاغان. قتای خاقانلری (پادشاهلری) بو سرنی بیك یاشرن طوتقانلر.

چیت مملکتلر خلقینە هیچ اوُیرەتمەگانلر.

بخارا پادشاهلرینڭ برسینڭ خاتونی قتای خاقانینڭ قزی بولغان ایکان. بخارا پادشاهی قتای‌خاقانندن نی‌قدر اوتنسەدە، یفەك یاصاو سرینی بلدرمەگان، قزی سرنی بلسەدە، یفەك قوُرطینڭ یوُموُرقالرینی قولینە توُشرە آلماغان. چوُنکە اول یوُموُرقالر خاقانڭ سراینده بیك یاشرن رەوشدە صاقلانا ایکان. نیچك‌دە بولسە آناسی ایلە کوُرشە کیلگاندە بو قز بر مقدار یوُموُرقانی اوغرلاب چەچی آراسینە یاشرگان. شول رەوشچە یاشروُب بخاراغە آلوُب کیلوُب اوز سراینده یفەك یاصی باشلاغان.

بخارادەدە بوسرنی بیك یاشرن طوُتقانلر. یاوُروپا خلقی یفەکنڭ نیچك یاصالغانینی همان‌بلمەگانلر. هرطرفقە یفەك‌قتای‌ایلە‌بخارادن صاتلغان. بهاسی بیك قیمت بولغان: یفەك قوُماچلرنی پادشاهلر وبایلر آورلغی قدر آلتوُن ایلە صاتوُب آلغانلر.

٥٥٥نچی تاریخ میلادیدە یفەك قوُرطینڭ یوُموُرقالرینی ایستانبولغە قتایدن‌ماناخلر آلوُب‌قایتقانلر. بوماناخلر استانبول‌پادشاهینڭ قوشووی بوینچە قتایغە باروُب یفەك قوُرطی یوُموُرقاسینی طایاق اچلرینە طوطرغانلر. بونڭ اوُچوُن طایاقلرینی قووش ایتوُب یاصاغانلر. قتای توُرەلری مملکتلرندن چقغان کشیلرنی بیك تفتیش قیلوُب چغارالر ایکان. یفەك یوُموُرقاسی آلوُب چقماسوُن دیب هرنەرسەسینی تیکشرەلر ایکان. ماناخلرنڭ طایاقلرینی یاروُب قاراو خاطرلرینە کیلمەگان.

مذکور ٥٥٥نچی یلدن بیرلی استانبولدەدە یفەك یاصی باشلاغانلر. آندن‌صوڭ بوُتوُن دنیاغە طارالغان.

اوُمەك وآفیون.

م: کشیلر یوغاردە سویلەنگان آشلقلردن باشقە دخی نیندی ذاتلر ایگەلر؟

ش: ...

م: آدمیلر آشلق ذاتندن باشقە دخی اوُمەك، تمیاکوکبی اولەنلرنی‌دە

ایگه‌لر. **ش** : اوٗمه‌ك نه‌رسه ؟

م: اوٗمه‌ك بیك ماطور چه‌چه‌كلی معلوم بر اوله‌ندر. آوللرده به‌ره‌نگی باقچه‌لرنده‌ده گاها اوسه‌در. قایسی طرفلرده اوٗمه‌كنی ایگنلك بیرلرگه چه‌چوٗب ایگوٗب‌ده اوسدره‌لر. **ش**: اوٗمه‌كنی نی اوٗچوٗن ایگه‌لر، آندن نه‌رسه یاصالا؟

م: اوٗمه‌كنی اوٗرلغی هم چه‌یری اوٗچوٗن ایگه‌لر. آنڭ اورلغینی كومه‌چلرگه سیبه‌لر. ودخی آندن حلوالر پشره‌لر. اوٗمه‌كنڭ اوٗرلق صاوتینڭ چه‌یرندن آفیون دیگار آغولی بر ذات حاصل بولا.

ش: اول آغو نیگه یاری ؟

م: اول آغونی طبیبلر قایسی دارولرغه قاتشدرالر. قایسی خسته‌لرنڭ اورولرینه شول آغو كیره‌ك بولا.

لكن بعض دیوانه‌لر اول آغونی آوزلرینه قابوٗب تیلروٗب یوٗریلر.

اگرده بر كشی آفیوننی بوٗرچاق قدر قابسه، یاتوٗب اوله‌در. آندن آزراق قابسه، دیوانه كشی كبی عقلندن شاشادر. اگرده بر كشی بر ایكی مرتبه قابسه تیز شونی قابارغه ایپه‌له‌نوٗب كیته‌در. آندن صوڭره هر كوٗن بر نیچه مرتبه آفیون یوٗطماسه، دنیاده هیچ طوٗرا آلمیدر. قابقان صاین كوب قاباسی كیله‌در. كوب قابقان صاین دیوانه‌لغی آرتادر. آش آشاوی كیمیدر. یوٗزلری صارغایادر. قوللری، باشلری قالطری باشلیدر.

آفیون آغوینه ایپه له‌نگان كشی آخرده آرقلاب صارغایوٗب قوٗروٗپ اوله‌در. **ش**: آلای بولغاچ نی اوٗچوٗن آڭا ایپه‌له‌نه‌لر ؟

م: دنیاده طومشدن عقلی كیم بولوٗب طوغان كشیلر كوبدر. بونلرنڭ كوبسی بر نه‌رسه‌گه هوس قیلوٗب تیلرمی قالمیلر. بو دیوانه‌لرنڭ قایسیلری آراقی اچه‌رگه صالنا، قایسیلری آفیون قابارغه اوٗیره‌نه. شوندی كیم‌چیلكلی كشیلر، اوز ایبده‌شلرینه ایپه‌رگان بولوٗب آفیوننی بر ایكی قابالرده، آندن صوڭ ایپه‌له‌نوٗب كیته‌لر. صوڭره آندن هیچ طییلا آلمیلر. آفیون، تمباكو، چای وقهو آراقی كبی سحرلی ذاتلردر. بر ایپه‌له‌نگان كشینی اوزلرییه عاشق ومشتاق ایته طوٗرغان اوله‌نلردر.

اوّلده قتای مملکتنده خلق، آفیون قابو ایله مبتلا بولوب تمام اشدن چقمشلر ایدی. کوب کشی آفیونی (تیریا کی) بولوب هیچ براش اشلهمیچی دیوانه بولوب یوریلر ایدی. شول سببدن ایمدی بو یللرده قتای پادشاهی اوزینک مملکتنده اومهک ایگونی وآفیون صاتونی هم آفیون استعمال قیلونی بوتونلهی منع قیلدی (طیدی)

آفیون قابارغه اویرهنگان کشینک یوزی وکوزی صاری ونورسز بولادر. اوزندن کیلگان صولشی بیك صاصی وشاخشی بولادر.

تمباکو وتوتون،

م: تمباکو نهرسه ایکانینی بلهسزمی؟ **ش**: ...

م: تمباکو بزنک خلق آراسنده تهمهکی دیب آتالاطورغان، چوگندر وکرهن یافراقلری روشنده یافراقلی بولوب اوسه طورغان بر اولهندر. خوش ایسلی چهچهگیده بولادر. **ش**: تمباکونی نی اوچون ایگهلر؟

م: یافراغینی کیبدروب طوراب یاکه اووب صاتار اوچون ایگهلر.

ش: آنی کملر آلا؟

م: دنیاده آفیونغه اییهلهنگان دیوانهلر کبی تمباکوگه اییهلهنگان آخمقلردهبیك کوبدر. شول کشیلر تمباکونك یافراغینی یاندروب توتوننینی یوطالر، یافراغندن اوولغان واغینی تل آستلرینه صالالر. یاکه بورنلرینه طارتالر. شوندن اول کشیلرنك باشلرینه تهمهکی ایسی تییه آنلر بر آز ایسرهلر.

تمباکوده آفیون کبی سحرلیدر. بر آز استعمال قیلغان کشی آکاده اییهلهنوب کیتهدر. شونك اوچون آندنده بیك صاقلانورغه تییشلیدر.

ش: تمباکو استعمال قیلغان کشیلرگه نی فائده بولا؟

م: هیچ برفائده بولمی. ضررغنه بولا: تمباکو طارتقان کشینك آوزی صاصی بولا، تشلری، یوزی، کوز آلمالری صاقالومییقلری صارغایا. آخرده تشلری چروب قارالوب آوزندن قویلا باشلی.

تمباکونی یاندروب توتوننینی اچوچیلرنك اوپکهلری ضعیفلهنوبیوته

آورووینه(چاخونکه) گه آوشا. آخرده‌شول‌یوتەل‌ایله یاش کۇینچه‌اولۇب کیته‌لر.

تمباکو واغینی آوزینه قابقان کشیلرنڭ‌ده تشلری بیك شاخشی بولا. آوزلری صاصی بولا. تمباکونڭ صووی اچلرینه آغو سببلی آش قازانلری بۇزلا. آش قازانی بۇزلوده آخرده اولمگه سبب بولا.

تمباکونی بۇرنلرینه طارتقان کشیلرنڭ میلری ضعیفله‌نه. بورنلری ایس طۇیمی باشلی. نی ره‌وشچه‌گنه استعمال قیلنسه‌ده، تمباکو کشینڭ یۇره‌گینی بۇزادر. یۇره‌ك بۇزلو آزغنه آورو تییوایله‌ده اولۇب کیتوگه‌سبب‌بولادر.

ش: تمباکونی استعمال قیلوچیلر آنڭ بو قدر ضرری بارلغینی بله‌لرمی؟

م: کوبسی بلمی، آنی هیچ اویلامی. بلگانلری‌ده ایبه‌له‌نۇب کیتدکلرندن وب وقتلر طییلا آلمی یۇریلر. بیك عقللی وقوّتلیلری گنه ضرری اوزلرنده طۇیلا باشلاغاچقنه طییلالر.

ش: نی سببدن اول تمباکونڭ ضررینی بلۇب هر کم آندن طییلمی ؟

م: دنیاده کامل عقللی کشی بیك آزدر. تۇبلی عقللی کشیلرنڭ هیچ برسی تمباکونی استعمال قیلمیلر. تمباکوچیلرنڭ همه‌سی اورتافهملی عادتی‌کشیلردر.

ش: تمباکونڭ اصلی قایدن چقمشدر ؟

م: آنڭ اصلی بوندن‌دورت یوزیل قدر‌الك آمیریکه‌دیگان ییرده‌طابلمشدر. دورت یوز یل اچنده ایمدی حاضر بۇتۇن دنیانڭ ساده کشیلری آراسینه طارالمشدر.

چای.

م: چای نه‌رسه؟ **ش**: ...

م: چای کوب بۇتاقلی طایاقلی نازك بر آغاچنڭ اسمیدر. قتایده، یاپونیه‌ده هم هندستانده بو آغاچنی باغلرده اوسدرۇب یافراغینی جییالر.

ش: آنڭ یافراغندن نی بولا ؟

م: آنڭ یافراغینی اۇستالق ایله کیبدرۇب اچله طۇرغان چاینی یاصیلر. یسی‌خوش بولسۇن اوچۇن یافراقلری اراسینه بر مقدار چه‌چه گنی‌ده‌قوشالر.

یاش یافراقلردن بۇرتۇ کلی چای یاصیلر. قارتراق یافراقلردن کیسه‌کلی چای یاصیلر. طاقتاچای‌دیب آتالا طۇرغان‌چای، چای آغاچلرینڭ‌قارتایغان‌یافراقلرندن اۇیۇشدرۇب قالبقه صوغلغان چایدر.

بۇرتۇ کلی چای اۇچ تۇسلی بولادر: قارا، یاشل، صاری. بزنڭ روسیه‌ده قارا چای کوبرەك اچله‌در. ترکستانده یاشل چاینی کوبرەك اچه‌لر. صاری چای قتای یبرنده مقبولدر. **ش**: بزنڭ روسیه‌ده چای آغاچی اوسه‌می ؟

م: روسیه‌نڭ کوب یبرنده چای اوسمیدر. کافکاز اسملی یبرنده‌گنه برتۇرلی چای اوسه‌آلادر. روسیه‌گه چای قتایدن، یاپونیه‌دن هم هندستاندن‌کیله‌در.

ش: چای، نی رەوشچه استعمال قیلنا ؟

م: چای ایتۇب یاصالغان یافراقنی قاینار صوغه صالغاچ آنڭ تۇسی هم طعمی هم ایسی صوغه چغادرا. هیچ بر تۇسی بولماغان صاف‌صو چای‌صالنغاچ‌قزغلت تۇسلی بولادر. شول صونی کوب کشیلر هر کۇن بر نیچه‌شەر کاسه اچه‌لره

ش: اول چاینی نی اۇچۇن اچه‌لر؟

م: صوصلنی باصار اۇچۇن هم کوڭلنی آچار اۇچۇن.

ش: چای کوڭلنی آچا میکاننی؟

م: ایسرتو درجه‌سینه‌ایرشمه‌سه‌ده، اچکان کشینڭ کوڭلینی‌چای بر آز آچادر. لکن بر ایکی ساعت اوزغاچ مخموری کیله‌در. کشینڭ کیفی‌یاڭادن بۇزلادر. چاینی‌ده کوب اچه‌رگه یارامیدر.

چای کوب اچکان کشینڭ یۇقیسی قاچادر. گەودەسی آرقلیدر. چاینی همان قویی اچه‌رگه عادتله‌نو آش قزانینی‌ده بۇزادر. بۇیره‌کلرنی‌ده ضعیفله‌ندره‌در. چایده (تیین) و (اثیر) اسملی ایکی تۇرلی آغو باردر. همان اچه اچه کشی بو آغولرغه اییه‌لەنۇب کیته‌در. بر اییه‌لەنگاچ چای‌اچونی‌ده طاشلاب‌بولمیدر. شونڭ اۇچۇن هر کمگه چاینی آز آزغنه اچه‌رگه عادتله‌نو تییشلیدر.

قهوه. (کوفی)

ش: قهوه نه‌رسه ؟

م: قهوه عربستان اورمانلرنده اوسه طورغان (بن) (کوفی) اسملی بر آغاچنڭ چیکله‌وگینڭ اسمیدر. آغاچی بیدی سیگز آرشون قوزون بولوب اوسه‌در.

ش: قهوه‌نی نی ره‌وشچه استعمال قیلالر ؟

م: قهوه چیکله‌وگینی کیبدروب قزدروب کویدره‌لر. صوکره‌تویوب آندن اون یاصیلر . شول اونی صوغه صالوب قایناتالر . آندن چای کبی بر تورلی اچملك حاصل بولا. **ش**: قهوه فائده‌لیمی؟

م: قهوه‌ده چای کبی کوڭلنی آچا ویوقونی قاچرا طورغان بر ذاتدر . آشدن صوڭ قهوه اچو آشنڭ تیزره‌ك هضم قیلنووینه سبب‌بولادر. ترکیه‌ده وقریمده مسلمانلر چای اورنینه هرکون قهوه اچه‌لر.

قهوه‌ده (کوفیین) دیگان بر آغو بولغانلقدن آنی‌ده کوب اچه‌رگه‌اییه‌له‌نو فائده‌لی توگلدر. **ش**: چای وقهوه‌نی نیلر ایله اچه‌لر ؟

م: بر آز طوقلقلی وطاماقغه یوموشاق بولسون اوچون چای وقهوه‌نی سوت ایله‌ده اچه‌لر ودخی طاتلی بولسون اوچون بال وشکر ایله‌ده اچه‌لر.

بال و بال قورطی.

ش: بال نه‌رسه؟

م: بال، بال قورطی دیب آتالاطورغان قورطلرنڭ آزغیدر. آنی اول‌قورطلر طاتلی چه‌چه‌كلرنڭ صولرندن جییوب اومارتالرنده‌غی که‌ره‌زلرینه طوطرالر.

ش: که‌ره‌زلر نیدن بولا؟

م: که‌ره‌زنی قورطلر اوزلری بالاوزدن یاصیلر. بالاوز قورطلرنڭ‌اچلرندن‌چغا.

ش: اومارتا قورطلری اومارتالریله بالنی نی اوچون کوب ایتوب جییالر؟

م: قش بوینچه آشارلرینه وبالالرینی طویدرورغه آزق بولسون اوچون.

ش: قورطلرنڭ آزغینی کشیلر نی‌اوچون آلالر؟

م: قورطلرغه آشاتوب بترمیچی اوزلری آشار اوچون.

ش: باللرینی کشیلر آلوب بتورگاچ اول قورطلر اولمیلرمی؟

م: اوزلرینه ییته‌رلك قالماسه، البته اوله‌لر. لکن کشیلر اومارتاده‌غی بالنی بوتونله‌ی آلوب بترمیلر. قورطلرنك اوزلرینه‌ده ییته‌رلك ایتوب چامالاب قالدرالر. یازکویلرنك آزقلری بتمه‌گان میکان دیب آچوب‌ده قاریلر. اگرده باللری بتکان بولسه، آلغان باللرندن برآزینی کیری قویالر. جای بیتب اوله‌نلر چه‌چه‌ك آتاباشلاغاچ قورطلر بال جییارغه ینه چغالر. جای بوینچه جییا جییا کوزگه قدر ینه بیك‌کوب بال حاضرلیلر. باللری کوبه‌یگاچ خوجه‌لری اول قورطلرنی ینه طالیلر.

ش: قورطلرنی طالاب باللرینی آلو آنلرغه جبر بولمیمی؟

م: اوزلرینه ییتمسلك ایتوب کوب آلنسه البته جبر بولا. اگرده چامالاب آلسه، آرتق جبر بولمی.

کشی دیگان حیوان بیك یوواش جانوار توگلدر. باشقه حیوانلرنی جبرله‌ودن کوب قورقمیدر:

دویه‌لرنی، آتلرنی ویشه‌کلرنی قیناب خدمت ایتدره‌در. صغرلرنك بزاولری اوچون بولغان سوتلرینی صاوب اچه‌در. کوب حیوانني صویوب اولتروب ایتینی آشیدر. بالقلرنی صویمیچی اوتروب‌کنه آشیدر.

ودخی کوب حیواننك تیریسنی طوناب طون ایتوب کییه‌در. قوشلرنك یونلرینی مامقلرینی یولقوب توشه‌کلر منده‌رلر یاصیدر.

ش: بال قورطلری نی‌اوچون اوماتاده جییلوب طورالر. باشقه قورطلر وچبنلرکبی توزلی ییرلرگه طارالوب ترکلك قیلمیلر؟

م: آنلر قرمسقالر کبی نظاملی حیوانلردر. هراومارتانك اوزینه مخصوص پادشاهی باردر. باشقه قورطلر شول پادشاهغه تابع بولوب طورمقده‌درلر. اگرده اومارتادن پادشاهلری چقسه، آنگا ایه‌روب باشقه قورطلرده چغالر.

ش: نی اوچون قورطلر پادشاهلرندن باشقه طوراآلمیلر؟

م: نظاملی معیشت اوچون هروقت برباش لازمدر. آراده برسی باشلق قیلماغانده کوب جان آراسنده ترتیب ونظام بولمیدر. پادشاهلری بولغانغه‌کوره

اومــارتــا قۇرطلرینك طۇرشلری بیكترتیبلیدر آنــلرنك پــادشــاهلری اوزلرینك آنــالریدر اگــوده شول آنا قۇرط بولماسه، قۇرطلر هیچ اورچی آلماسلر ایدی: آنــا قورط بــالسز کەرزلرگه یۇمۇرقا صالادر. آندن باش قۇرطلر اوسەدر. **ش:** قۇرطلرنك آتالری بارمی؟

م: باردر. صۇری تۇسلی ئۇرطلرنك هەسی آتاقۇرطلردر.

ش: قۇرطلرنك قایسیلری بالاوز یاصی وقایسیلری بال جییادر؟

م: اشچی قۇرط دیب آتــالا طۇرغــان قارا قۇرطلر بالاوزده یاصیلر بالده جییالر. آتاقۇرطده آتاقۇرطلرده هیچ برخدمتکه قاتشمیلر. آشاب‌قنه یاطالر. شونك اۆچۆن کوبرەك بولۇب کیتسەلر، اشچی قۇرطلر آتاقۇرطلرنك کو بسینی اولترەلر. آتالق اۆچۆن ییتەر قدر برنیچەنی گنە آلۇب قالالر.

ش؛ اومارتالر نیچك کوبەیەلر؟

م: هر یلده بالا قۇرطلر آراسنده بر (یابر نیچه) آنا قورط طووادر. آنا قۇرطلر کوبەیگاچ اومارتاغه باش کوبەیەدر. شول سببلی قارط قۇرطلر ایــله یاش قۇرطلر آراسنده نزاع چغادر. برآز چووالغاندن‌صوڭ اۆلگی آنا قۇرط یاش قۇرطلرغه یول قویۇب اومارتانی طاشلاب چغادر. آڭا ایبه رۆب قارط قورطلرده برگه چغالر.

بوواقعەگه قۇرط آیرو دیلر. آیرلغان قۇرطلر برآغاچ باتاغینه جییلۇب صارالر. آندن‌صوڭ اومارتا خوجەلری آنلرنی جییۇب یاڭا اومارتاغه قویالر. آنالرینی بارچه خدمتچیلری ایله قووب چغارولرنك جزاسی یاش قۇرطلرغه بیك تیزکیلەدر. چۆنکه بریل طۇرغاندن صوڭ اوزلرینیده بــالالری قوۇب چغارمی قالمیدر. **ش:** بال اومارتا قۇرطندن‌غنه بولامی؟

م: اومــارتا قۇرطندن‌غنه بولمی، تۇکلی طورا شیشه اسملی قۇرطلرده بــال یــاصیلر. لــکن آنلرنك باللری بیك آز بولا. چۆنکه آنلر اوزلری‌ده بیك کوب بولۇب جییلۇب عمر ایتمیلر. اون بیش یکرمیسی‌گنه جییلۇب ترکلك قیلالر. آنلرنك باللری‌ده اومارتا بالی قدری طاتلی بولمی ودخی بەرەنــگی بالی دیگان یاصاغان بالده بولادر، آنی بەرەنگیدن یاصیلر.

ش: بەرەنگیدن بالنی نیچك یاصیلر.

م: اوّل بەرەنگی اوّنندن کراغمال یاصیلر. نەرسه یابشدرو اوچون استعمال قیلنا طورغان آق نەرسه، بەرەنگیدن یاصالغان گراغمالدر. شول کراهمالنی کوکرد آچیسی ایله قوشوب قایناتقاچ بال‌کبی برطاتلی صوحاصل بولادر. یاصاغان بالدیب هم بەرەنگی بالی دیب شوڭا ئەیتەلر.

ش: بەرەنگیدن اوننی نیچك یاصیلر

م: چی‌بەرەنگینی قابغینی آرچوب اووب ایله‌کدن سوزەلر. صوایله برگه بەرەنگینڭ قوم کبی آق اونی ایلك آستینه توشه توبی ایلەك اوستنده قالا. بەرەنگی اونینی‌هر کمگەیاصامق‌مەکندر. طاتلی کسه‌للرنی‌شول‌اوندن پشرەلر.

شکر وقامش.

ش: شکر نەرسه؟

م: شکر، شکرقامشی اسمنك‌گی برقامشنڭ اچنك‌گی چەیریدر. بوچەیر بال کبی طاتلی برذاتدر. ش: شکرقامشی قای یبرلرده اوسەدر؟

م: آزیەنڭ اسسی طرفلرنده وآفریکەده اوسەدر.

ش: چای ایله اچله طورغان آق شکرده شکرقامشندن آلنغان شکرمی؟

م: یوق. آق شکر قامش شکری توگل، چوگندرشکریدر. قامش شکری برآز صاغلت ویالطراوقلی بولادر.

ش: آق شکرنی چوگندردن نیچك یاصیلر؟

م: چوگندرنی صغوب صووینی آلالر. اول صوبال کبی طاتلی بولا. شول صونی طندرغاچ طورا طورا توبینه طوز روشنك شکروافلری اوطورادر. شول طوزلرنی جیبوب قالبقه صوقغاچ چای ایله‌اچله طورغان آق شکر حاصل‌بولادر. شکرنی زور زاۋودلرده تورلی اوستالقلر ایله اشلیلر. زاۋود خواجه‌لری شکر یاصار اوچون بیك کوب چوگندر جییالر. شکر چیلرگه صاتار اوچون قایسی طرفلرده ایگنلك یبرلرگه آشلق اورنینه چوگندر ایگەلر.

روسیه نڭ کۈن طرفنده شکر زاۋودلرى بیك کوبدر. روسیه‌ده اشله‌نگان شکر دنیانڭ بیك کوب طرفینه طارالادر.

ش: قامش نه‌رسه؟

م: قامش آغاچدن یومو‌شاغراق اوله‌ندن قاتیراق بولوب صازلقرده طایاق ره‌وشنده اوسه طورغان بر نباتدر. قلم اوچون استعمال قیلنا طورغان قورالر قامش چبغیدر. قامشلرنڭ یافراقلری قییاق روشنده بولادر.

ش: قامشلرنڭ همه‌سندن شکر آلنامی؟

م: یوق آلنمی. شکر قامشی دیب آتالاطورغان معلوم بر قامشدن‌غنه شکر آلنادر. **ش:** شکر چغارمی طورغان قامشلر' نی اشکه‌یاریلر؟

م: قامشنڭ تورلیسی باردر. بعض قامشلر کیبکاچ آغاچدن‌ده قاتی بولالر. آندی قامشلر آغاچ اورنینه استعمال‌قیلنالر. قامش طایاقلرشوندن یاصالادر. قایسی قامشلر صالام کبی یوموشاق بولالر. آندی قامشلر توبه یابارغه چپتا ونمازلق یاصارغه استعمال قیلنالر. قایسی قامشلرقورا بولالر. قورا قامشلردن قلم یاصاب یازو یازالر.

جیکه‌ن قامشی اسملی قامشنڭ چه‌چه‌گی مامق کبی بولادر، آندن توشه‌کلر منده‌رلر یاصیلر. چیکه‌ن قامشیننڭ توبنك به‌رنـگیسی‌ده بولادر. آنی حیوانغه آشاتالر. کشیلرگه‌ده آشارغه یاریدر.

شربت وکرچمه.

م: حیوانلر صوصلنی باصار اوچون صو اچه‌لر.

ادمیلر صوصلنی باصار اوچون نی‌اچه‌لر؟ **ش:** آدمیلرده صواچه‌لر.

م: آدمیلر صوصلنی باصار اوچون چی صودن باشقه ینه صودن یاصالغان تورلی اچملکلرنی‌ده اچه‌لر. **ش:** اول اچملکلر نه‌رسه‌لر؟

م: چای، قهوه، شربت' کرچمه، صوصلا' قواس، صرا، بوزا.

ش: شربت نه‌رسه؟

م: شربت اچینه بال یا شکر ایزلگان یا که ییمش صووی صغلغان صودر. قلنفر، دارچین کبی اچی نه‌رسه‌لر ایله آچوتلغان شربتکه کرچمه دیلر. شربتنی یلی ییرده اوزاق طوتارغه یارامیدر. آچوب طادتسزلانادر. اگرده بالی یا شیکری کوبروك صالنغان بولسه، آچوغان شربت طورا طورا حرام ایسرتکچ بولوب کیته‌در. **ش**: صوصلا نه‌رسه؟

م: صوصلا صالات اونی ایله قایناتلو سببلی بر آز طاتلیلانغان صودر.

ش: قوواس نه‌رسه؟

م: قوواس‌ده صالات اونی ایله پشروب آپارا ایتوب آچوتوب یاصالغان اچملکدر. قوواس صوصلاغه قاراغانده بر آز آچیراق وصییغراق بولادر.

ش: صالات اونی نه‌رسه؟

م: صالات اونی دیب بورناغان آرشدن طارتلغان اونغه ئه‌یته‌لر. صالات اونی صاف اونغه قاراغانده طاتلیراق بولادر. چونکه بورناو سببلی آنده شکر طعمی پیدا بولادر. آنڭ توسی‌ده باشقه اونلر کبی آق بولمی صارغلت یا قزغلت بولادر. صالات اونینی اوزینه مخصوص کارخانه‌لرده اوستالق ایله اشلیلر.

ش: بورناو سببلی آرشقه شکر طعمی قایدن کیله‌در؟

م: آرش یوشلکسز بورنامیدر. یوشلك اچینه اوتو ایله آرشده بر آچی آغو پیدا بولادر. شول آغو آرشنڭ کراخمالینه تییو ایله کراخمال شکرگه آوشادر. هروقت کراخمالغه کوکرد آچیسی تییرلسه، آندن بال طعمی کیله باشلیدر.

یوقارده به‌ره‌نگی بالینی سویله‌گانده مین سزگه بو مسئله‌نی بر آز آڭلاتقان ایدم. به‌ره‌نگیدن کراخمال یاصیلر. اول کراخمالنی کوکرد آچیسی ایله قایناتوب به‌ره‌نگی بالی یاصیلر دیگان ایدم. صالات اونده بال طعمی بولوده کراخمالینڭ آغو ایله قاتشووندندر. **ش**: صرا نه‌رسه؟

م: صرا آرپا صالاتندن پشروب وآچتوب یاصالغان آچی اچملکدر. صراغه کوبکله‌نسون واچکانده آوزنی قزدرسون اوچون قولماق‌ده صالالر.

صرا ایسرتکچ اچملکدر. آنی اچوب ایسرو مسلمان کشیگه حرامدر. آنی کوب اچو کشیگه بیك ضررلیدر. چونکه صرا کشینڭ بویره‌گینی بوزادر

باشینی آغرایتادر. یوره‌ك تیبووینی ضعیفلیدر. آنی کوب اچکان کشی یوره‌گینه مای اوسو سببلی آخرده یوره‌گی سلکنودن طوقتاب اوله‌در. قایسیلری بیره‌ن زحمتینه مبتلا بولوب نجس صولوینی توگه آلمیچی ششنوب‌ده اوله‌لر.

صرا اچه‌رگه اییه‌له‌نگان کشینیڭ عقل قوّتی‌ده همان ضعیفله‌نه‌در. زور اشلرگه ذهنی یبته آلمیدر. شول سببلی صراچیلر سودا وکسب اشلرینی‌ده اویلاب یورته آلمیلر. آخرده فقیرلککه قالالر. صوکره ششنوب اوله‌لر.

ش: بوزا نه‌رسه؟

م: بوزا طاری ودوگی اورلقلرندن پشروب وآچتوب یاصالغان صرادر. اچینه بال یاشکر صالوب آچوتلماغان بوزا کشیگه بیك فائده‌لیدر. باللانغان بوزا ایسرتکچ اچملکلردن اولدیغندن بیك ضررلیدر.

سرکه، اسپیرت وچوپره.

ش: سرکه نه‌رسه؟

م: سرکه بیك آچی برصییق ذاتدر. اصلی، کومر ایله صوذاتندن عبارتدر. وزی (اسپیرت) دن حاصل بولادر. **ش:** اسپیرت نه‌رسه؟

م: اسپیرت ایسرتکچ اچملکلرنڭ ایسرته طورغان مایه‌سیدر. اوزی صوکبی برصییق ذاتدر. آچق هواده طورسه، هواغه اوچوب بته‌در.

اسپیرت بیك‌قاطی صووقده‌ده قاتمیدر. اوزی کراسین‌کبی اوتقه‌یانادر. صو قاتشماغان اسپیرت (الکحول) دیب آتالادر. صو ایله یارطیلاش قاتش بولغان اسپیرت (آراقی) دیب آتالادر. آراقی کشینی ایسرتوب دیوانه قیلا طورغان حرام اچملکدر. **ش:** اسپیرت نیدن یاصالا؟

م: اسپیرت شیکر وبال ذاتندن یاصالادر. هربر بال تمله‌لی بولغان صو چوپره‌له‌نوب آچوسه، آندن اسپیرتلی بر صو حاصل بولادرکه (خمر) دیب آتالادر. خمرده آراقی کبی کشینی‌ایسرتوب دیوانه قیلاطورغان حرام‌اچملکدر.

صوسز اسپیرتنی آراقی زاوودلرنده آرشدن یاکه به‌ره‌نگیدن یاصیلر.

آرش ایله بەرەنگینی پشرەلر. آنگا صالات قوشالر. شول صالات سببلی آنلرنڭ کراخماللری بال بولا. اول باللی قامرغه چوپره صالوب آچوتالر. شونڭ آچووندن اسپیرت حاصل بولا.

اگرده اسپیرتکه ینه چوپره (یاکه طوز) صالوب تکرار آچوتلسه، آندن سرکه حاصل بولا، آق سرکەلر اسپیرتدن یاصالغان سرکەلردر.

یوزوم سرکەسی خمردن اشلەنەدر. قزل سرکه صوصلادن یاصالادر. بیك قویی صوصلا چوپره ایله بیك قاتی آچوتلسه، اندن قزل سرکه حاصل بولادر. چونکه صوصلادەغی صالاتنڭ باللینی چوپره اوّل اسپیرتکه وآندن سرکەگه آوشدرادر. **ش:** چوپره نەرسه ؟

م: چوپره گومبه ذاتندن صوده وصولی قامرده بیك تیز اورچی طورغان برموکدر. چوپره قاتشقان ذات بیك تیز آچیدر. چونکه چوپرەنڭ اورچووی آنی آچیلاندرادر.

کیبتلرده صاتلا طورغان چوپره زاۋودلرده حاضرلەنگان چوپرەلردر. چوپرەنڭ اوراغی هوادەده کوب اوچوب یوریدر. شول سببدن قای وقتده چوپرەدن باشقەده قایسی نەرسەلر آچوب سرکەلەنەلر. صولی ذاتلرنڭ اچنده کوبلك کبی یوری طورغان سرکەلر، چوپره موگیدر.

ش: چوپره نی اوچون استعمال قیلنا؟

م: چوپره آچی قامرلردن اشلەنگان آشلرنڭ همەسنده استعمال قیلنادر. چوپرەسز (باشسز) قامر ذاتی هیچ قاباروب آچومیدر. آچوسەده، هوادن قاتشقان چوپره ایله آچوغان بولادر. **ش:** آچی قامر نی اوچون قابارادر؟

م: چونکه قامرغه قاتشقان چوپره آنڭ کراخمالینی اوّل شیکرگه آوشدرا، شیکردن اسپیرتکه هم کومر ایسینه آوشدرادر. یلی قامر اچندەاسپیرت ایله کومر ایسیصولو رەوشنده بولوب قامرنی تیشکلیلر. تیشکلرده کوبەیگان صولو پسقلداب هواغەچغادر. اگرده آچوب تیشکلەنگان قامر قزوده پشراسه، دخیدەقاباروب پشەدر. چونکەاچندەگی اسپیرتلری قزوایله دخیدەزورایادر.

ش: سرکه نی اوٗچوٗن استعمال قیلنا؟

م: سرکه‌نی آش ایله استعمال قیلالر. اول آشنی هضم قیلوغه برآز یاردم ایته‌در. سرکه‌لی صو صوصلنی بیك تیز باصادر.

سوٗت قاتق، وقمز.

م: سوٗت نه‌رسه‌ایکانینی هر بر کز بله‌طوٗرغانسز. چوٗنکه سز هر بر کز طوغاچ‌ده آنا سوٗتی ایله دنیاده ترکلك قیلا باشلادکز. آلتی آی وقت اوزغانچی‌سزگه آنا سوٗتندن باشقه هیچبر نه‌رسه آشانو واچرتو یارامی ایدی. اول زمانده سز صوده اچه آلمی ایدکز. سوٗتلی حیوانلرنك بـالالری همه‌سی آنالرینك سوٗتلری ایله فائده‌لانوٗرلر. شونك اوٗچوٗن بالاسی بواغاچ‌ده خدانك حکمتی یله حیوانك جیلننده سوٗت پیدا بولا باشلیدر.

قویلرنك قوزیلری، صییرلرنك بزاولری. آتلرنك‌طایلری، دوٗیه‌لرنك بوتالری آنالرندن نی‌ره‌وشده هرسن ایله سوٗت ایمگانینی کورگانکز باردر. هر بر یوٗرطده بالالرغه آشاتلا طوٗرغان، چای وقهوه ایله اچله طوٗرغان صییر سوٗتلرینی‌ده کوره طوٗرغانسز. اول سوٗت‌ده صییرلرنك جیلننده بزاولری اوٗچوٗن الله تعالی‌نك رحمتی ایله یاراطلمشلردر. لکن آدمیلر بزاولرنی صویوٗب آشیلرده آنلرنك حقلری بولغان سوٗتنی بتکانچی اوزلری اچه‌لر:

خیر، بعض یاخشی کشیلر بار. یاش بزاولرنی هیچ‌صویمیلر. طوٗیغانچی سوٗت ایمزه‌لر. بره‌ر آیدن صوکره بزاونی سوٗتدن باشقه طعام آشارغه اوٗیره‌ته‌لر. شول ره‌وشچه بزاونك سوٗتینی گویا اوزندن صاتوٗب آلالر. بویله قیلماغانده بزاولرنك رنجشندن‌قوٗتلو بیك مشکلدر.

ش: سوٗت کشیگه‌فائده‌لیمی؟

م: بیك فائده‌لیدر. سوٗت آش قازانینه هیچ برآواق قیلمیچی‌هضم قیلنادر. آدمنك قانینی کوبه‌یته‌در. **ش**: سوٗتدن نیلر یاصیلر؟

م: سوٗتدن بیك کوب توٗرلی طعاملر یاصیلر: قایماق، قاطق، سوٗزمه، رەچك، پینیر، توٗرط، آطلان مای، صاری‌مای همه‌سی سوٗتدن یاصالالر،

آچی قاتق کشیگه بیك فائدەلی طعامدر. هر کون قاتق آشاغان کشی هیچ قارتایمیدر. اجلی ییتکانچی یاش کشی قیافتنده صاوسلامت بولوب عمر ایتەدر. قاتقنی صوغه ایزوب ئەیرەن اسملی بر اچملك یاصیلر. اولده قاتق قدر فائدەلی اچملکدر. **ش**: قمز نەرسه؟

م: آت سوتندن آچیتوب یاصالغان اچملکدر. قمزده بیك فائدەلی سوتدر. آش قازانی بوزلغان کشیلر باشقرد وقرغز خلقی آراسینه باروب هرکون بیك کوب قمز اچو ایله سلامتلەنەلر.

قانلری آزایو سببلی آرقلاغان کشیلر قمز اچو ایله سیمرەلر. اوپکەلری بوزلوب یوتەل خستەلگی ایله آورغان کشیلرده قمز اچو ایله بیك فائدەلانالر. باشقرد وقرغز ترکلری قمز یاصار اوچون کوتوکوتو ایتوب بیەلر آصریلر.

قلم، قارا وکاغد.

م: یازونی نی ایله یازالر؟ **ش**: قلم ایله یازالر.

م: نەرسەگه یازالر؟ **ش**: کاغدگه یازالر.

م: قوری قلمنی کاغدکه اشقو ایله یازو یازلامی؟

ش: یازلمی؟ شونك اوچون یازغانچی قلمنك باشینی قاراغه مانالر؟

م: قاراغه مانمیچەده یازا طورغان قلملر یوقمی؟

ش: بار. قارنداش قلم قاراغه مانلماسەده یازا.

م: قلم نیدن یاصالا؟ **ش**: تیمردن.

م: قلم تیمردنده بولا. قامش ایله قاوریدنده بولا.

ش. قامش قلم نیدن یاصالا؟

م: قامش قلم قورا قامشلرنك صابلرندن یاصالا.

ش: قاوری قلم نیدن بولا؟

م: قاوری قلم کورکه، قاز، آق قوش وبورکوت اسملی قوشلرنك قاوریلرندن بولا. **ش**: قامشدن وقاوریدن قلمنی نیچك ایتوب یاصیلر؟

م: قامش ایله قاورینك اوچلرینی یونوب تیمر قلم رەوشینه کیترەلر. قاراسی

آغوب توشه‌رگه اوگفای بولسون اوچون قامشنڭده قاوریڭده اوچلرینی بر آز یارالر.

تیمر قلملر چقغانچی اوّلده خلق قامش وقاوری قلملر ایله یازغانلر.

ش: قارنداش قلمنی نیدن یاصیلر؟

م: قارنداش قلمنی قارا بوردن یاصیلر. **ش**: قارا بور نیدن یاصالا؟

م: قارا بور گرافیت‌اسملی مایلی کومردن بولادر. آندی کومرلر بیر آستندن چغالر. بو زمانده گرافیت اورنینه باشقه نه‌رسه‌دن یاصالغان قارا بورلردن‌ده قارانداش یاصی باشلادیلر. **ش**: قارنداشنی گرافیتدن نیچك یاصیلر؟

م: گرافیتنی‌اووب اون ره‌وشینه‌کیتره‌لر. آنی‌تورلی نه‌رسه‌لر ایله قاطشدروب پشروب قامر ایته‌لر. آندن صوڭ آنی نچکه قالبقه قویالر. قالبدن گرافیت تیمر چبق کبی بولوب چغا. گرافیت چبغینی اورتالری چوقرلانغان ایکی آغاچ اچینه طعالرده اول آغاچلرنی تیگزله‌ب بیك قاتی یابشدرا طورغان بر نه‌رسه ایله بر برسینه‌یابشدرالر. یازا طورغان قارنداشلرگز قای‌وقتده‌یارلاطورغاندر. یارلغان قارنداشنی قاراگز، نیچك یاصالغانینی اوزگزده بلورسز.

ش: قارا نه‌رسه؟

م: قارا تاننین اسملی طوز ایله کوکرد آچیسندن قوشوب یاصالغان صییق بویاودر.

تاننین طوزی مازی اسملی چیکله‌وکدن وایمه‌ن ئه‌که‌له‌سندن آلنادر. کوکرد آچیسی کوپوروس (کوفاراز) اسملی طوزده بولادر.

اگرده بر قاینار صوغه مازی چیکله‌وکینی یاکه ایمه‌ن ئه‌که‌له‌سینی واقلاب صالنسه، مذکور ذاتلرنڭ آچی طعملری صوغه چغادر. اگرده شول صوغه کوفاراز صالنسه، صو قاب قارا توسلی بویاو بولادر.

ماضی صووی اوزی قارا بولمیدر. کوفارازنی صوغه صالنسه، اولده هیچ قارا بولمیدر. اگرده ماضی صووی ایله کوفاراز ارگان صونڭ ایکیسی برگه قوشلسه‌لر، قاب قارا بر توس پیدا بولادر.

یالطراتو هم قویرتو اوچون قاراغه عرب چه‌یری اسملی برتورلی‌صمغنی

(سمیخنی) صالالر. بوچەبر مصر آکاسیەسندن آغادر.

ش: قزل قارا نیدن یاصالا؟

م: قزل قارا برازبلیه آغاچی دیگان قزل آغاچدن یاصالادر.

ش: کاغد نەرسەدن یاصالا؟

م: کاغد کیتەن وقوماچ ذاتندن‌ده یاصالا. بوزمانده‌آغاچدن، قامشدن‌وتورلی صالاملردن‌ده کاغد یاصی باشلادیلر.

کاغد زاۋودلرنده تورلی بیردن جییلغان ایسکی چوپرەکلرنی جووب واقلاب آغولی صولرغه صالوب اروتەلر. تورلی توسده بولغان کیتەن ذاتی آغولی صوده اروب آپ آق قامر توسلی بولا. شول قامرنی کاغد قالبلرینه قویوب قسالر. ایکی یاغی‌ده شما وتیگز بولغان قالب اچنده قسلوب قالغان چوپرەك قامری کیبکاچ کاغد بولوب چغا.

آغولی صولرغه واقلاب صالنغان آغاچ، صالام وقامش ذاتلری‌ده قامرغه ئەیلەنەلر. آغاچ وصالام قامرلرینی آق بالچق وجیلم ایله قوشوب قالبقه قویوب کاغد ایتەلر.

اوّلده یاۋروپاده هیچ کاغد بولماغان. کتابلرنی حیوان تیریلرینه طاش وآغاچ طاقتالرغه یازغانلر. یاۋروپاده کاغد اشلەو ایسپانیەده (اَنْدَلس) عربلرندن چقمشدر. ١٦ نچی‌عصرغەقدر یاۋروپاغه کاغدآزیەدن‌کیترتلمشدر. قتایده ایسه برنچی عصرده‌اوق یفەکدن کاغد اشلی باشلاغانلر ایکان.

طاوش، حرف وسوز.

م: سز حاضرده هەگز یازو یازا بلەسز. یازو نەرسە ایکانینی تعریف قیلا بلەسزمی؟ یازو نەرسه **ش**: یازو قلم ایله صزلغان صزق.

م: قلم ایله طوب طوری اوزون اوزون صزقلر صزسەق، یاکه توگەرەك، دورت چیتلی طارتمالر یاصاسەق، یازو بولامی؟

ش: یازو بولا. لکن سوز یازووی بولمی.

م: سوز یازووی یازار اوچون نیندی صزقلر صزارغه کیرەك؟

ش: سوز یازووی یازار اوچون حرف صزقلری صزارغه کیره‌ك.

م: حرف صزقلری نه‌رسه؟ **ش**: الفبا حرفلرینك صزقلری.

م: سز حرف صزقلرینی صزا بله طورغانسز ، هر برگز بلگان حرفلرگزنی صزوب کورسه‌تگز.

ا، ب، پ، ت، ث، ج، چ، ح، خ، د، ذ، ر، ز، س، ش، ص، ض، ط، ظ، ع، غ، ف، ق، ك، گ، ڭ، ل، م، ی، و، ه، لا، ی.

(بونی بالالر دفترلرینه یازوب کورسه‌تورلر.)

م: بو حرفلر نه‌رسه‌نك بیلگیلری؟ **ش**: سوز طاوشلرینك بیلگیلری.

م: سوزنك طاوشلری بارمی‌نی؟ **ش**: بار، هر سوز طاوشلردن قوشلغان بولا.

م: سوز اوزی نه‌رسه؟ **ش**: آوزدن چقغان طاوشلر.

م: (با) دیب کنه آوزدن بر طاوش چقسه، اول‌ده سوز بولامی؟

ش: اول‌غنه سوز بولمی. سوز بولو اوچون آنك بر معناسی بولورغه کیره‌ك

م: معنا نه‌رسه اول؟

ش: معنا سوزلرنك ایه‌سی‌دیمکدر. هر سوزنك بر ایه‌سی بولا. هر سوزنك ایه‌سی شول سوزنك معناسی بولا.

م: قلم دیدم. بو بر سوزمی؟ **ش**: سوز.

م: قلم دیگان سوزنك معناسی نه‌رسه؟

ش: مونه اوشبو قولمزده‌غی یازا طورغان قورالمز.

م: شولای. هر سوزنك بر معناسی باردر. دنیاده بولغان هر بر نه‌رسه‌نك بر آتی وسوزی بولادر. آدم بر نه‌رسه‌نی سویله‌مکچی بولسه، هر وقت آنی کوز آلدینه کیتروب (بو) دیب کورسه‌ته آلمی. اول‌وقت اول‌نه‌رسه‌نی‌آدملر اسمینی یعنی اوزینه ئه‌یتله طورغان سوزینی ئه‌یتو ایله کوڭلگه کیتره‌لر. سز حاضر مکتب اچنده طوراسز اورامده نیلر بولغانینی کورمیسز. مین ته‌ره‌زه‌دن‌قاراب اورامده نیلر بولغانینی کوره‌آلام. اورنگزدن قوزغاتوب‌ته‌ره‌زه یانینه کیترمیچی‌ده اورامده حاضر نیلر بولغانینی سوز ایله ئه‌یتوب سزگه آڭلاتورغه ممکن. مثلا حاضر اورامنك آرغی باشنده نیلر بارلغینی سز بلمیسز

مین سزگه بر ایکی سوز ئه‌یتوب قاریم آکْلارسز میکان : « اورامده بر کشی طورا» آکْلادکْزمی؟ ش: آکْلادق.

م: بزنکْ اورامده حاضر نی بار؟ ش: بر کشی بار.

م: اول کشینی اوزکْز کورمه‌سه‌کْزده، مینم سوزدن آکْلاب بلدکْز. شول ره‌وشچه آدملر سوز ایله بر برسینه هر بر نه‌رسه‌نی وهر بر مرادلرینی آکْلاشا آلالر. حیوانلرده بر برسینه کوکْللری ایله اویلاغان نه‌رسه‌لرینی آکْلاتا آلالرمی؟

ش: یوق، آکْلاتا آلمیلر.

م: شولای. آدمیلر حیواندن سویله‌ولری ایله‌ده آیرلالر.

ش: تلسز کشیلر بار؛ آنلر هیچ سویلی آلمیلر. آنلر حیواندن نیچك آیرلالر؟

م: آنلرده سویله‌ولری ایله آیرلالر. آنلرده مقصودلرینی اشاره ایله آکْلاتا آلالر. آنلرنکْ اشاره‌لری سوز اورنینه طورا. حیوانلر اشاره ایله‌ده‌سویله‌شه آلمیلر. ش: تلسز کشیلرنکْ تللری بولا. آنلر، نی اوچون سویله‌شه بلمیلر؟

م: تلسزلرنکْ تللری بولسه‌ده، طومشدن قولاقلری چوقراق بولغانلقدن عمرلری بوینچه هیچ بر سوزنی ایشته آلمیلر. شونکْ اوچون آنلر هیچ بر سوزنی اوشاتوب ئه‌یته آلمیلر. یوقسه تلسزلرنکْ تللری‌ده، طاوشلری حرفلری‌ده باردر.

یازو وخط.

م آدمیلر برسینه یاقن بولغانده سوزلری ایشدله. کوکْللرنده‌گی اویلاغانلرینی سوز ایله ئه‌یتوب آکْلاتشالر. یراقده‌غی کشیگه قچقروب هیچ بر سوز ئه‌یتمیچی ده مرادنی آکْلاتوب بولامی؟

ش: بولا: آوز ایله ئه‌یتله چك سوزنی کاغدگه یازوب شول کشیگه ییبه‌رورگه کیره‌ك. اول کشی کاغده‌گی یازونی اوقوده، یازوچینکْ نی ئه‌یتکانینی بلور.

م: سوزلرنی کاغدکه یازوب قویوب بولامینی؟

ش: بولا: هرسوزنکْ حرفلری‌بار. هرحرفنکْ کاغدکه یازلاطورغان بیلگیلری بار. برسوزنکْ حرفلرینی جییوب برترتیب ایله یازلسه، اوقوغان کشی شول سوزنکْ نق اوزینی ئه‌یته.

م: مثلا مین حاضر اورامك ینه بر نه‌رسه کوردم. سزگه تلم‌ایله ئه‌یتمه‌سه‌م‌ده آڭلاتا آلورمنمی؟

ش: آڭلاتا آلورسز. طاقـتاغه یازوب قویگز. بزاوقوره‌زده‌، اورامده حاضر، نی‌بارینی بلورمز.

(معلم یازا): «اورامده برآط طورا».

م: اوقوب آڭلادڭزمی؟ اورامده حاضر نی‌بار؟

ش: اورامده حاضر برآط طورا ایکان.

م: شولای. آدمیلر مرادلرینی بربرسینه سوز سویله‌و ایله آڭلاتولری کبی یازو ایله‌ده آڭلاتا آلالر. لـکن یازو ایله آڭلاتو اوچون یازوچی یازا بلورگه کیره‌ك. اوقوچی اوقی بلورگه کیره‌ك. اوقی‌ده یازاده بلمه‌گان کشیلر یراقدن بربرسینه مرادلرینی‌هم آڭلاتـا آلمیلر. شونك اوچون هربر کشیگه بالاوقتنده اوقورغه، یازارغه اویره‌نوب قالورغه کیره‌ك. اوقی، یـازا بلمه‌گان کشیلر کامل کشی بولمیلر. یارطی کشی‌گنه بولالر.

اوّل زمانك خلق کوب آوقوماغان. اوقوغان کشیلرده یازارغه اویره‌نمه‌گانلر. ایمدی سز بختلی زمانغه طوغری کیلدڭز. بوزمانك هربریرده کشیلر بالالرینی مکتبلرگه ییبه‌روب اوقوتالر.

هربرڭز مکتب سبقلرینی اخلاص ایله اوقوڭز. مکتب‌ده اوقوغان نه‌رسه‌لر ڭزنك همه‌سی الوغ کشی بولـغاچ اوزڭزگه کیره‌ك بولور. اخلاص ایـله اوقوماسه‌ڭز، سبقلرڭزنی بلمسسز. بلـگان سبقلرڭزنی اخلاص‌ایله کوڭلـڭزگه آلـماسه‌ڭز، تیز اونوطورسز اونوطسه‌ڭزده الوغ بولغاچ یـارطی کشیگه حسابلانوب یورورسز.

سزحاضرده یاش بالالرسز. زور بولغاچ تورلی کسبلر ایـله تورلی شهرلرگه طارالورسز. اگرده برچیت شهرگه کیتوب آتاآنالرڭزنی صاغنسه‌ڭز‌، آنلر ایله سویله‌شه‌سڭز کیلسه، نی‌قیلورسز؟

ش: بزآنلرغه‌خط‌یازارمز. آنلرده بزنك‌خطقه قارشی جواب‌ایتوب‌خط‌یازالر. شول روشچه یراقده بولسه‌ق‌ده، آتاآنالرمز ایله سویله‌شوب طورا آلورمز.

م: خط یازو اوچون واق سوزلرنی برەملەب یازا بلوگنه یتمی. کوب سوز-
لرنی اویوشدروب اوقوغانکشی آڭلارلق ایتوب یازا بلورگه کیرەك شونڭ
اوچون سز انشادرسلرینی بیك اخلاص ایله اوقوڭز انشادرسلرنده سزگـه
تورلی کشیلرگه تورلی سوزلر ایله خط یازو روشلری اویرەتلور.

خطنی بیك اوستالق ایله یازارغه اویرەنورگه کیرەك. اوستا یازلغان خطنی اوقو خطنی آلغان کشیلرگه بیك کوڭللی بولا. آنلر خطنی اوقوغاچ گویـا یازوچیسینی کوروب سویلەشکان کبی بولوب کیتەلر.

دفتر، کتاب و مُصَنِّفلر.

م: ایمدی سز خط ، نیایکانینی بلەسز. یـازونی خطدن بـاشقه دخی نیلرگه یازالر؟ ش: دفترلرگه یازالر.

م: البته شولای سزده کوچرگچلرگزنی دفترلرگزگه یازاسز ایچ.

سزنڭ یـازو دفترگزدن باشقه دخی « حساب » و « خاطر » دفترلری دیگان دفترلر بولا. الوغ کشیلر هربرحسابلرینی حساب دفترلرینه یازالر. خاطردن چقوب اونوطلماسون دیب ئەیتلگان اشلرینی « خـاطر » دفترینه یازوب قویالر. حساب وخاطر دفترلرینه یازلغان سوزلر دفترلری یوغالماسه، هیچ اونوطلمیلر: دفتردن اوقوب قاراغاچده ایسکه توشەلر.

ش: کاغد ایله دفترنڭ آیرماسی نیچك؟

م: کاغد دیب هر کاغدگه ئەیتوب بولا. دفتر دیب توبلەنگان، یعنی بوکلەنوب تگلـگان کاغدگه ئەیتەلر. قایسی دفترلر کتاب کبی قاطرغی طش ایله طشلانغانده بولالر. ش: دفتر ایله کتابنڭ آیرماسی نیچك؟

م: دفتر دیب کشینڭ اوزی اوقوب قارار اوچون گنه یازلغان دفترگه ئەتیله. کتاب دیب، هرکم اوقوب فائدەلانسون اوچون، اچینه فائدەلی سوزلریازلغان دفترلرگەگنه ئەیتله. ش: اول کتابلرنی کملر یازغان؟

م: کـتابلرنڭ تورلیسی باردر. بز مسلمانـلر قولنده ایڭ برنچی کتاب « قرآن » در. اول قرآن اوّلده یـازلمیچی پیغمبرمز محمد علیەالسلامگه الله

تعالی طرفندن کیلمشدر.

محمّد علیه السلام‌نڭ یازوچیلری قرآن سوزلرینی آق ساخنیانلرغه یازوب قویمشلر. چونکه اول زمانده کاغذ دیگان نه‌رسه بولماغان.

الله‌تعالی طرفندن کیلگان کتابلرنڭ مجموعی ١٠٤ در. مشهورلری تورات، زبور، انجیل، قرآن اسملی کتابلردر. تورات موسی پیغمبرگه، زبور داود پیغمبرگه، انجیل عیسی پیغمبرگه، قرآن محمد علیه السلامگه اینمشدر. تورات، زبور وانجیل‌نڭ توب نسخه‌لری حاضرده یوقدر.

الله‌تعالی طرفندن کیلگان کتابلرغه مقدس کتابلر دییلور ایرگی کتابلر دیمکدر. مقدس کتابلردر باشقه کتابلرنڭ همه‌سی مصنفلر طرفندن یازلغان کتابلردر.

ش: مصنفلر کملر؟ **م:** مصنفلر بیك عالم کشیلردر.

ش: عالم کشلر نیندی کشیلر؟

م: دنیاده بیك عقللی وزیره‌ك کشیلر بولادر. آندی کشیلرنڭ قایسیلری اخلاص وهوس ایله بیك کوب اوقیلر، بیك کوبنی بله‌لر. آنلر دین‌اوچون کیره‌کلی بولغان‌علملرنی‌ده بله‌لر. دنیا اوچون‌کیره‌کلی بولغان علملرنی‌ده‌بله‌لر. شوندی‌کشیلرگه. «عالم» دیلر. **ش:** عالملر کتابلرنی‌اوچون‌یازغانلر؟

م: اوزلری بلگان‌علملکلرنی‌باشقه کشیلرده‌اوقوب بلسونلر اوچون‌یازغانلر. اوّلده مسلمانلرنڭ هیچ برکتابلری بولماغان. پیغمبرمز محمد علیه‌السلام‌زمانندہ الله تعالی‌دن قرآن اسملی کتاب کیلگان. شول کتابده‌غی سوزلرنی محمد علیه السلام اوزینڭ صحابه‌لرینه اویره‌تکان. محمد علیه‌السلام‌دن صوڭ عالم‌کشیلر قرآنده ئه‌یتلگان سوزلرنی‌هرکم‌آڭلاسون‌اوچون (تفصیل قیلوب) یازغانلر. شول روشچه یازایازا مسلمانلر آراسنده بیك کوب کتابلر بولغان. اول‌کتابلرنڭ همه‌سنده دین وشریعت حکملری یازلغاندر. دین وشریعت حکملری یازلغان کتابلرغه دین کتابلری دییله‌در.

دین‌کتابلرندن صوڭره‌عقللی کشیلر دنیا کتابلری یازغانلر. دنیا کتابلرنده خلقغه دنیا ترکلگی اوچون کیره‌کلی بولغان فائده‌لی سوزلر یازلغاندر.

اوّل زمانده سبق ایتوب اوقولا طورغان کتابلردن قول ایله یازیلغان بولغان. هر برکشی اوزینه کیرەك بولغان کتابنی اوزی یازوب آلغان. یاکه برکشیگه آقچه بیروب یازدرغان. بو زمانده بیش‌تیینلك کتابلر اول زمانده ایللی تیین وبر صومغه صاتلغانلر.

ش: بو زمانده کتابلر نی اوچون آرزان بولغانلر ؟

م: چونکه بوزمانده کتابلرنی یازوب‌طاراتمیلر، باصماخانه‌لرده باصوب‌طاراتالر. باصلغان کتاب بیك آرزانغه توشه. چونکه بر حاضرلەنگان مهر ایله بر مك، اون مك، یوز مك کتاب باصوب بولا.

مهر وباصماخانه.

ش: مهر نەرسه؟

م: مهر دیب اچینه باطروب سوزلر یازلغان طاش یا تیمر ذاتینه ئەیتله. کوب کشینك اوزینه مخصوص مهری بولا. اول مهرده کشینك اوز اسمی آتاسینك اسمی هم عنوانی (فامیلیەسی) یازلغان بولا.

ش: اول مهر ایله نی‌اشلیلر؟

م: اول مهرنی بویاوغه تییروب برکاغدکه باصقاچ اول کاغدکه کشینك اسمی یازلوب توشه. کوبسنچه خطلرغەده مهرنی باصالر. مهرینی طانوغان کشیلر اول خطنی کم یازغانینی بەلر.

یوقسه، هربر کشینك یازووینی طانوب بتروب بولمی. قای وقتده برکشینك یازووی ایکنچی کشینیکینه اوخشی. اوصال کشیلر باشقه کشی اسمندن خط یازوب خلقنی آلداماسونلر اوچون مهر چغارلمشدر.

ش: مهرنی نیچك یاصیلر؟

م: کچکنه طاش یاتیمر ذاتینك بر طرفینی بیك شما ایتوب تیگزلیلر. شول تیگزلك اوستینه سوزنی کیری یاغندن یازالر. مهرگه یازلغان سوز اوزی کیری یازلغان بولسەده، کاغدکه باصقاچ اوڭ بولوب توشه. مهرنی کوزگیگه قارشی طوتلسەده. کوزگی اچندەده اوڭ بولوب کورینه. اگرده بر یازونی

کوزگیگه قارشی طوتسه‌لڭ، کوزگی‌اچنده‌اولده کیری بولوب کورینه. اگرده برکاغدگه یازونی کیری یاقدن یازلسه، کوزگیده‌اوڭ بولوب کورینه.

باصماخانه‌لرده کتاب باصار اوچون حاضرله‌نگان مهرلرنی‌ده کیری‌ایتوب حاضرلیلر. اول مهرلرنی کوزگیگه قارشی قویمیچه اوقووی چیتن بولا. کاغدکه باصقاچ اول‌مهرلرنڭ یازولری‌اوڭ بولوب توشه‌لر. هرکم‌اوقورلق بولالر.

اوقی طورغان کتابلرگزنڭ همه‌سی باصماخانه‌لرده مهرلر ایله باصلوب چقغان کتابلردر.

ش: باصماخانه‌لرده‌کتاب باصار اوچون بولغان مهرلرنی‌نیچك‌ایتوب‌حاضرلیلر؟

م: باصماخانه‌ده مهرلر ایکی تورلی بولا: طاش مهر، قورغاشون مهر. طاش مهر ایله باصلغان کتابلرنی طاش باصماسی دیلر. قورغاشون مهر ایله‌باصلغان کتابلرنی حرف باصماسی دیلر. طاش مهرلر زور شما طاشدن عبارتدر. حرف ازلرینی طاشقه توشره‌لرده اول طاشنی قاراغه تییروب‌کاغدکه باصالر.

ماتور یازارغه اویره‌تو اوچون باصلغان مشقنامه‌لر طاش باصما ایله باصلغان کتابلردر. قورغاشون‌مهرنی‌واق‌حرف مهرلرندن جییوب‌حاضرلیلر. باصماخانه‌لرده هر حرف اوچون اوچ دورت تورلی مهر باردر. چونکه معلومگزدرکه بزنڭ حرفلر‌یالغوز یازلغانده برتورلی یازلالر. سوزنڭ باشنده، اورتاسنده یاآخرنده بولسه‌لر، ینه‌ایکنچی روشلرده بولالر. حرفلرنڭ هر بر روشلری‌اوچون باصماخانه‌لرده قورغاشوندن قویلغان واق مهرلر حاضرله‌نوب اوزلرینه مخصوص طارتمالرغه طوطرلمشدر.

کتابنڭ بر بیتنی باصار اوچون شول بیتکه یازلغان‌سوزلرنڭ‌حرفلرینڭ همه‌سینی برقساغه تیگزله‌ب جییالر. شول‌قسانی قارا بویاوغه تییروب کاغدکه باصقاچ جییلغان حرفلر همه‌سی یازلوب بر بیت بولوب توشه‌لر. کتاب باصو، نق‌مهر باصو کبیدر. باصماخانه‌لرده زور زور ماشینالر باردر. اول‌ماشینالرده جییلغان قسالرنی برگه قویوب سیگز بیتنی بر یولی باصالر. سیگز بیت باصلغان کاغدنڭ ایکنچی یاغینه ینه سیگز بیت باصلغاچ اون آلتی بیتلی بر توبلك کتاب بولادر.

باصلغان کتابلرنی تیکشروب قاراسه‌گز، کوروسز: هرتوبی اون آلتیشار بیتدن برطوتاش ایتوب باصلغاندر.

گازیته وژورناللر. (جریده ومجله‌لر)

م: ایمدی باصماخانه‌لرده باصلا طورغان کتابنک نی ایکانینی بلدگز. باصماخانه‌لرده کتابلردن باشقه دخی گازیته ومجله اسملی نه‌رسه‌لرده‌باصلادر. آنلرنک نی‌ایکانینی بله‌سزمی؟ ش: ...

م: گازیته دیب خلقغه دنیاده بولوب طورغان خبرلر وخلق آراسنده‌سویله‌نه طورغان فکر وکیگاشلر یازلوب باصلوب چقغان زور کاغدلرگه ئه‌یتله‌در. قایسی شهرلرده هرکون باصلوب طارالا طورغان گازیته‌لرده بولادر. قایسی گازیته‌لر هفته‌ده ایکی یااوچ مرتبه‌گنه باصلوب چغادر.

هر شهرنک جریده‌سنده شول شهرنک اوزنده بولغان خبرلر وبولاچق اشلر هم آوللرده وباشقه شهرلرده وچیت مملکتلرده بولغان خبرلرده باصلوب طورادر.

جریده‌اوقوغان کشی دنیاده بولغان خبرلرنک قزق‌وفائده‌لی بولغانلرینک همه‌سینی بلوب خبردار بولوب طورادر.

تورلی جریده‌لر اوقی اوقی کشینک فهم وفکری آرتادر. جریده‌اوقونک سوداگرلرگه‌ده هنر اییه‌لرینه‌ده فائده‌سی بیک کوبدر.

چونکه آنده صاتلق ماللرنک بهالری اوزگه‌روده یازلوب طورادر.

ژورنال دیب کتاب‌روشنده توبلی ایتوب باصلغان دفترلرگه ئه‌یتله‌در. ژورناللر هفته‌ده بر یاکه آیده بر مرتبه‌گنه باصلوب چغالر. ژورناللرده‌نه خبر کوب یازلمی، بلکه خلقغه فائده‌لی فکرلر وعلملکلر یازلادر.

مکتب ومدرسه‌لرده کوب اوقی آلماغان کشیلرگه ژورناللرنی اوقوده بیک فائده‌لیدر. ژورنال اوقی اوقی هر تورلی علملکلردن خبردار بولوب عالم بولوب کیتکان کشیلرده بولادر.

عربچه گازیته‌گه (جریده) وژورنالغه (مَجَلَّه) دیلور.

عِلم و عُلَما.

ش: علم نەرسە؟

م: علم بلو دیمکدر . هر نەرسەنی بلو بر علمدر. لکن علم دیب بیگرەك زور بلکلرنی بلوگە ئەیتلەدر. بر نیچە زور علملرنی بلگان کشیگە عالم دیب ئەیتلەدر. **ش**: زور علملر نیلر ؟

م: دنیادە بلورگە تیشلی بولغان نەرسەلر بیك کوبدر. هر نەرسەنڭ اوزینە مخصوص علمی باردر. بو علملر زور، زور کتابلرغە یازلمشلردر .

مثلا هر بر خلقنڭ بر دینی باردر. هر دیننڭ اچندە دیندار کشیلرگە بلورگە تییشلی بولغان اشلر بیك کوبدر.

شول اشلرنی بلدرە طورغان علملرگە «دین علمی» دیلور .

ودخی هر کمنڭ تەنی باردر اول تەن قای وقتدە سلامت وقای وقت آوروبولادر. آورو بولونڭدەسببلری باردر. هر آورونڭ بردواسی بولادر. وقتندە دواسی قیلنسە، تەن ترلوب سلامتلەنەدر. دوا قیلماغان تەن آوروی آوری اولوبدە کیتەدر . تەننڭ اچندە نیلر بارلغینی ونیندی سببلردن تەن آوروغە صابشووینی ونیندی دارولر ایلە دوا قیلغاچ آورو تەننڭ ترلووی عقللی وعالم کشیلر صنی صنی بلمشلر. بلگان نەرسەلرینڭ همەسینی کتابلرغە یازوب قویمشلر. بوندن بیك زور تەن علمی حاصل بولغان. تەن علمینڭ بر آزینی هر کم بلورگە تییشلیدر. چونکە تەن علمینی هیچ بلمەگان کشی بلمەوی سببلی تورلی آوروولرغە صابادر . آوروولرنی دوا قیلو اوچون بیك کوب اوقورغە کیرەك بولادر . شونڭ اوچون دارو ودوا علملکلرینی هر کم بلە آلمیدر ، لکن دنیادە دارو ودوا علملکلرینیدە بیك کوب اوقوغان کشیلر بولادر، آنلرغە «طبیب» دیلر. طبیبلر آورو کشیلرگە دارو بیروب دوا قیلالر. دارو آوروینە کیلشسە ، خدانڭ رحمتی ایلە کوب آوروولر ترلەلر.

ودخی هر برمزگە معلوم. دنیادەیولدزلر بار،ییر بار. ییردە تورلی دیڭزلر، یلغالر، طاولر، شهرلر، مملکتلر بار. عالملر یولدزلر حقندەدەییر یوزی حقندەدە صناب بلگانلرینی یازوب ایکی تورلی زور علم میدانغە کیترمشلردر.

یؤلدز علمینه (علم هیئت) وبیر یؤزی علمینه (علم جغرافیه) دییلؤر..

بیر یؤزنده بولغان حیوانلر، اوله‌نلر، وطاشلر حقنده‌ده علملکلر باردر. حیوانلر حقنده‌غی علمگه (علم حیوانات) واوله‌نلر حقنده‌غی علمگه (علم نباتات) وطاشلر طوفراقلر حقنده‌غی علمگه (علم معادن) دییلؤر.

هر بر تلنك‌ده اوزینه مخصوص علملگی بولادر. آنگا (علم نحو) دییلؤر. دنیاده بونلردن باشقه‌ده علملکلر بیك کوبدر. هر برسینی سزگه آڭلاتؤب بترو ممکن توگلدر. شاید هر برگز زورایغاچ اوقؤب اؤیره‌نؤب بو علملکلرنك کوبسندن خبردار بولؤرسز.

علم اؤیره‌توچی کشیلرگه معلم ومدرس دییلؤر. علمنی اؤیره‌نوچی کشیلرگه شاگرد ومتعلم دییلؤر. **ش**: علملکلرنی قایده اؤیره‌نه‌لر؟

م: علملکلرنی زور مکتب ومدرسه‌لرده اؤیره‌نه‌لر. زور شهرلرنك همه‌سنده تؤرلی علملکلرنی اؤیره‌تؤر اؤچؤن آچلغان مکتبلر ومدرسه‌لر باردر. آنلرغه هر کؤن شاگردلر جییلؤب معلم ومدرسلرنك درسلرینی طڭلاب کتابلرینی اوقؤب اوزلرینه کیره‌ك بولغان علملکلرنی اؤیره‌نؤب طؤرمقده‌درلر.

تؤرلی رَقَمْلر

م: سز هر صنفده بر مقدار علم حساب اوقیسز. حساب نی ایکانینی بله‌طؤرغانسز. شویله ایسه‌ده مین‌ده سزدن بر آز حساب مسئله‌لری صؤراشدریم.

برنك نیچه ایکانینی بله‌سز. اون بر بیرگه جییلسه‌لر، باریسی نیچه بولالر؟ **ش**: اون بولالر.

م: اون طابقر اون نیچه بولا؟ **ش**: یؤز بولا.

م: اون طابقر یؤز نیچه بولا؟ **ش**: مڭ بولا.

م: مڭ طابقر مڭ نیچه بولا؟ **ش**: میلیون بولا،

م: بو صانلرنی تل برله ئه‌یته بله‌سز. یازاده بله‌سزمی؟ **ش**: بله‌مز.

م: نیچك یازاسز: حرف ایله‌می یا که باشقه‌چه‌می؟

ش: البته حرف ایله یازامز.

م: یوق. صانلرنی حرف ایله‌گنه یازمیلر، رقم ایله‌ده یازالر.

ش: بز رقم ایله‌ده یازا بله‌مز. **م**: بیك یاھشی یازوب کورسه‌تکز:

ش: ۱، ۱۰، ۱۰۰، ۱,۰۰۰، ۱,۰۰۰,۰۰۰،

م: بردن باشلاب اونغه قدر رقم ایله یازا بله‌سزمی؟ **ش**: بله‌مز.

م: بلسه‌کز، یازکز.

ش: ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ٦، ۷، ۸، ۹، ۱۰.

م: ایمدی اوندن یوزگه قدر رقم یازکز!

ش: ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱٤، ۱۵، ۱٦، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۳۰، ٤۰، ۵۰، ٦۰، ۷۰، ۸۰، ۹۰، ۱۰۰.

م: بو رقملر اسلام رقملریدر. هر طرفده اهل اسلام اوشبو رقملرنی استعمال قیلالر. ینه عرب رقملری دیگان رقملر باردر. مسلمانلرغه باشقه خلقلرنڭ کوبسی شول رقمنی استعمال قیلالر. روسیه‌ده‌ده مذکور عرب رقمی مقبولدر. بو رقملرنڭ عرب رقمی دیب آتالووی عربلردن چققانلغی اوچوندر. اوّلده عربلر شوندی رقملرنی استعمال قیلغانلر. آنلردن یاوروپا خلقی آلغان.

عرب رقملری اوشبولر در:

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 100.

روس کتابلرنده وآقچه‌لرده اوشبو رقم استعمال قیلنا.

ساعت رقملری.

ش: ساعتلرده‌گی رقملر نیندی رقملر؟

م: آنلر ریم رقملریدر. اوّلده ریم خلقی دیگان بر خلق بولغان. ایتالیه‌ده «ریم» اسملی برزور شهر شونلردن قالغان شهردر. اول خلق ساعت رقمی کبی بر تۈرلی رقم استعمال قیلغان. سزگه‌ده اول رقمنی بلورگه تییشلی.

ش: اول نیچك صوڭ؟

م: ریم رقمی اوشبو روشده یازلور.

I,	II,	III,	IV,	V,	VI,	VII,	VIII,	IX,	X,	XI,	XII,
١	٢	٣	٤	٥	٦	٧	٨	٩	١٠	١١	١٢

XIII,	XIV,	XV,	XVI,	XVII,	XVIII,	XIX,	XX,
١٣	١٤	١٥	١٦	١٧	١٨	١٩	٢٠

XXX,	XL,	L,	LX,	LXX,	LXXX,	XC,	C,	M
٣٠	٤٠	٥٠	٦٠	٧٠	٨٠	٩٠	١٠٠	١٠٠٠

بورقملرنی بالتا اوستالری طاقتا وبورەنەلرنی طامغالاواوچون‌دەاستعمال قیلالر. چونکه بورقملرنی بالتا ایله چابوب توشرووی بیك آسات.

ش: بالتا اوستالری بوندی رقمنی قای وقت استعمال قیلالر؟

م: مثلا بر یورطنی سوتوب واتوب ایکنچی اورنغه کوچرمکچی بولسەلر، طاقتا وبورەنەلری صاتاشماسون اوچون اوشبو رقملر ایله طامغالیلر. صوڭندن ترتیبی ایله اویه وتزەلر.

ابجد حسابی.

ش: طاغی نیندی رقملر بار؟

م: ینه ابجد رقمی دیگان بررقم بار: الفبانك هرحرفی بررقم اورنینه طورادر. ابجد رقمی اوشبو رەوشدەدر.

اَ	بْ	جَ	دْ	٭	هَ	وَّ	زْ	٭	حُ	طِّ	یْ	٭
١	٢	٣	٤		٥	٦	٧		٨	٩	١٠	

كَ	لَ	مَ	نْ	٭	سَ	عْ	فَ	صْ	٭
٢٠	٣٠	٤٠	٥٠		٦٠	٧٠	٨٠	٩٠	

قَ	رَ	شَ	تْ	٭	ثَ	خَّ	ذْ	٭	ضَ	ظِ	غُ	٭
١٠٠	٢٠٠	٣٠٠	٤٠٠		٥٠٠	٦٠٠	٧٠٠		٨٠٠	٩٠٠	١٠٠٠	

اوشبو ابجد حرفلری ایله هر صاننی ئەیتوب هم یازوب بولادر. مثلا بوحرفلر ایله بردن یوزگه قدر اوشبو رەوشچه صانالادر:

ا، ب، ج، د، ه، و، ز، ح، ط، ی ❀ یا، یب، یج،
۱ ۲ ۳ ٤ ۵ ٦ ۷ ۸ ۹ ۱۰ ۱۱ ۱۲ ۱۳

ید، یه، یو، یز، یح، یط، ک ❀ کا، کب،
۱٤ ۱۵ ۱٦ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲

کج، کد، که، کو، کز، کح، کط، ل ❀
۲۳ ۲٤ ۲۵ ۲٦ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰

لا...، م، ما...، ن، نا...، س، سا...، ع، عا...، ف، فا...، ص، صا...، ق، قا... ❀

اوشبو حرفلر نیندی صانلرغه رقم بولالر؟

لج، مد، نه، سو، عز، فح، صط، قیب، قلج، قلد، قمه، قنو، قسز، قعح، قفط، قصط، تیا، ظصط ❀

ش: ۳۳، ٤٤، ۵۵، ٦٦، ۷۷، ۸۸، ۹۹، ۱۱۲، ۱۳۳، ۱۳٤، ۱٤۵، ۱۵٦، ۱٦۷، ۱۷۸، ۱۸۹، ۱۹۹، ۲۱۱، ۹۹۹ ❀

ابجد رقمی ایله هر رقمنی یازوب بولا. ودخی ابجد حسابی بوینچه سوزلرنیدە رقم ایله یازوب بولا. مثلا «بز مکتبده درس اوقیمز» دیگان سوزنی اوشبو رەوشده یازارغه ممکن:

«۲ ۷–٤۰ ۲۰ ۲۰۰ ۲ ٤ ۵–٤ ۲۰۰ ٦۰–۱ ٦ ۱۰۰ ۱۰ ٤۰ ۷»

ابجد حسابینی بر حساب یا بر نەرسەنڭ اسمینی اونوتماس اوچون‌ده استعمال ایده‌لر. مثلا پیغمبرمز محمد علیه السلام تاریخ میلادی ایله **۵۷۰**نچی یلده طوغان. بونی اونوتماس اوچون «ثع» حرفلری ایله بیلگیلەب قویارغه کیرەك. شوندن صوڭ کوبسنچه اونوتلماس.

یا که قزان شهری روسلر طرفندن **۱۵۵۲** نچی یلده آلنغان بونی اونوتماس اوچون (غثنب) دیب بیلگیلەب قویارغه کیرەك.

آقچه‌لر.

م: آقچه‌لرنی کورگانکز باردر. آقچه‌لرنڭده هر قایوسنده رقملر بولا. بزنڭ روسیه آقچه‌لرنده نیندی رقملر کوره‌سز؟ **ش:** عرب رقملری.

م: بو باقر آقچه‌لر نیچه تینلك آقچه‌لر؟

ش: ایكی کچکنه‌سی بر تیینلك آندن زوراغی ایكی تیینلك، آندن ده زوراغی اوچ تیینلك. دخی ده زورراغی بیش تیینلك.

م: مونه بو بیگروك ده کچکنه باقرلر نیچه‌شر تیینلك آقچه‌لر؟ **ش:**...

م: بونلرنڭ‌ زورراغی یارطی تیینلك ایكی کچکنه‌سی چاریك تیینلك.

م: بو کوموش تەنكەلر نیچه‌شر تیینلك آقچه‌لر؟

ش: ایكی کچکنه‌سی بیش تیینلك، زورراغی اون تیینلك، آندن ده زورراغی اون بیش تیینلك، دخی ده زورراغی یکرمی تیینلك، آندن ده زورراغی یکرمی بیش تیینلك.

م: بونلر واق کوموش تەنكەلر ایدی. بو زور تەنكەلرنڭ نیچه‌شەر تیینلك آقچه‌لر؟ **ش:** ایكی زورسی بر صوملق، کچره‌گی یارطی صوملق.

م: بر صومده نیچه تیین بولا؟ **ش:** یوز تیین بولا.

م: یارطی صومده نیچه تیین بولا؟ **ش:** ایللی تیین بولا.

م: بو آقچه‌لر باقر وکوموش آقچه‌لر ایدی. بونلردن باشقه ینه آلتون آقچه‌لر بولا. مونه بو کچکنه آلتون بیش صوملق آقچه‌در. بوسی اون صوملقدر. دنیاده‌چن آقچه اوشبو آلتونلردر. ییردن چغاطورغان میتاللرنڭ (تیمر ذاتینڭ) ایڭ قیمتلیسی آلتوندر. شونڭ اوچون آقچه اورنینه کوب زماندن بیرلی شول آلتون یوریدر. باشقه آقچه‌لر آلتوقغه چاغشدروب حساب قیلنادر.

ش: کاغد آقچه‌لر نیندی آقچه‌لر؟

م: کاغد آقچه‌لر چن آقچه‌توگلدر. آنلر پادشاهلق خزینه‌سنده صاقلانا طورغان آلتون آقچه اورنینه آسانلق اوچون گنه یورتله‌لر.

کاغد آقچه‌لرنڭ ده تورلیسی بولا. مونه بو بر صوملق‌در. بونلری اوچ، بیش واون صوملق آقچه‌لردر. ینه یکرمی بیشه‌ر، ایللشه‌ر، یوزه‌ر صوملق کاغد

آقچه‌لرده بولادر. **ش**: کاغد آقچه‌دن باشقه آقچه‌لرنی‌نیدن یاصیلر؟
م: باقر آقچه‌لرنی‌باقردن، کوموشلرینی‌کوموشدن آلتونلرینی‌آلتوندن‌یاصیلر.
ش: باقر نه‌رسه؟ کوموش ایله آلتون نیندی ذاتلر؟
م: بوذاتلریر آستندن‌قازوب آلناطورغان‌معدن‌ذاتلریدر. بونلر کوبسنچه‌ییر آستنده بالچق ذاتی ایله قاتشقان بولالر. آنلرنی تورلی روشده قزدروب ارونوب بالچقدن قومدن وطاشدن آیروب صاف ایتوب قالدرالر.

حِسابْنُما. (اشچوت)

م: هر حسابنی علم حساب قاعده‌لری ایله حسابلاو تییشلیدر. لکن دکانلرده آقچه حسابینی (جمع وطرحلرنی) تیزلك وآساتلق ایله یورتو اوچون روسیه‌ده حسابنما یاکه (اشچوت) دیگان بر قورال استعمال قیلنادر. سزده حسابنماایله حسابلرغه اویره‌نورگه تییشلی. کچکنه حسابنما آلتی صف ایتوب تزلگان تویمه‌لردن عبارت بولادر. هر صفده اونار تویمه بولادر. بو تویمه‌لرنڭ هر برسی بر آقچه اورنینه طورادر. مثلا برنچی صفنڭ تویمه‌لری هر برسی بره‌ر تیینلکدر. ایکنچی‌صفنقی اونارتیینلکدر. اوچنچی صفنقی بره‌رصوملقدر. دورتنچی صفنقی اونار صوملق، بشنچی صفنقی یوزه‌ر صوملق وآلتنچی‌صفنقی مکه‌ر صوملقدر

حسابنما ایله آقچه حسابلاوغه حساب صالو دیلر. حساب‌صالورغه سزده اویره‌نگز. (ایمدی معلم بر اشچوت ایله مبتدیلرگه بالفعل اشچوت صالونی اویره‌تورگه تییشلی).

بو حسابنما آقچه‌غه‌غنه‌مخصوص توگلدر. باشقه حسابلرنی‌ده‌بونڭ‌ایله جمع یا طرح قیلو ممکن بولادر.

بوی اولچەوی.

م: بو قارانداش ایله جدولنڭ (لینیکەنڭ) بویلری تیگزمی یاکەتیگز توگلمی؟
ش: تیگز توگل، جدول اوزونراق.
م: آنی نیچك بلەسز؟ ش: کوز ایله کورگاچ‌اوك بلوب بولا.
م: شولای. آندی کچکنه نەرسەلردە کوز ایله کوروبدە قایسی اوزون قایسی قسقا ایکانینی بلوب بولا. مثلا بوطایاق اوزونراقمی‌سزنڭ اورندغڭزنڭ بویی اوزونراقمی؟ ش: آنی اولچەب قارامیچی بلوب بولمی.
م: آنی نیچك اولچەب قاریسز؟ ش: قارشلاب قاریمز.
م. شولای. نەرسەنڭ اوزونلغی‌قسقالغی قارش‌ایله یاکە سویەم ایله اولچەب بلنه. ش: سویەم ایله قارشنڭ آیرماسی بار مینی؟
م: بار. سویەم - باش بارماق ایله کورسەتو بارماغینڭ اوزونلغیدر. قارش باش بارماق ایله چەنچه بارماغینڭ اوزونلغیدر. هرکمنڭ قارشی سویەمندن بر بارماق کیڭلگی اوزونراق بولادر.

نەرسەنڭ بوینی، آرقلسینی هم بییکلگینی اولچەو اوچون قارش‌حسابی غنه یتمیدر. چونکه هرکمنڭ قارشی‌برتیگز بولمی. قایسی کشیلرنڭ قارشی اوزونراق بولا. قایسی کشیلرنکی قسقاراق بولا. بالالرنقی بیگرەك‌دە قسقابولا. شونڭ اوچون بزنڭ روسیەدە „آرشین" حسابی‌یورتلەدر. روسیەدە هربیردە آرشین‌نڭ بویی بر توزلیدر. ش: آرشین نیچە قارش بولا؟
م: بر آرشین اورتا بویلی کشینڭ قولی ایله کوبسنچە دورت سویەم یاکە سیگز طوتام‌بولا. آرشیننی‌آدم‌ایلەدەچامالارغە ممکن: الوغ کشینڭ‌اورتاچە آدمی‌دە بر آرشین چاماسندە بولا.

روسیەدەباشقەاوزونلقلردە آرشین حسابی ایله چامالانادر. مثلا اوچ آرشین بر „سازین" دیب آتالا. بیش یوز سازین یاکە (۱۵۰۰) آرشین بر „چاقرم" دیب آتالا. هرآرشینده ۱٦ ویرشوك بولا. یارطی آرشینده ۸، چاریك آرشینده یعنی بر سویەمدە ٤ ویرشوك بولا.

ینه ساژیننی بیدیگه بولوب‌هر بولگینی (فوت) دیب‌ده آتیلر. هر فوت ۱۲ (دویمه) گه بولنه.

نەرسەنڭ کیڭلگینی‌ده آرشین ایله اولچەب بولا. مثلا بو جەیمەنڭ بویی‌اوچ آرشین، آرقلیسی ایکی آرشین. باریسی نیچه ارشین بولا؟ **ش**:...

م: بارسی آلتی آرشین بولا. چونکه نەرسەنڭ کیڭلك آرشینینی‌بلور اوچون آرقلیسینی بوینه ضرب قیلورغه کیرەك بولا. بوی اولچی طورغان آرشین‌غه اوزونچه آرشین دیلر کیڭلك اولچی طورغان آرشین‌غه جەینکی آرشین (یاکه مربع آرشین) دیلر. ینه نەرسەنڭ کولەمینی اولچی طورغان آرشین‌ده باردرکه آنی کولەم آرشین دیلر. **ش**: اول کولەم آرشین نیچك بولا؟

م: کولەم آرشین‌نڭ بویی‌ده، آرقلیسی‌ده، بییکلگی‌ده‌بر آرشین بولا.

مثلا‌دورت‌چیتلی ایتوب بر چوقر قازاسه، بویی‌ده آرقلیسی‌ده‌تیرەنلگی‌ده بر آرشین بولسه، شول چوقرنڭ کولەمی بر کولەم آرشین بولا. اول چوقرغه طوطرلغان قومنڭ اولچەوی‌ده برکولەم آرشین‌بولا. چوقرقازوچیلر قازوغان حقینی کولەم آرشین یاکه کولەم ساژین حسابی ایله آلالر. قوم طاشوچیلرده قوملرینی کولەم ساژین حسابی ایله طاشیلر.

ش: اول قومنڭ نیچه‌کولەم ساژین ایکانینی نیچك بلەلر؟ قوم اوقماشوب اویلوب طورمی ایچ!

م: قومنی تیگزلەبرەك یارطی ساژین بییکلگنده ایتوب اویوب قویالر. بویینی‌ده آرقلیسنی‌ده بر ساژین چاماسنده ایتوب اویەلر. قوم طاولانوب اویلسەده، آنی اورتالغندن اولچەب چامالیلر.

اوطون‌ده ساژین ایله اولچەنه. بر کولەم ساژین اوطوننڭ بویی‌ده، آرقلیسی‌ده، بییکلگی‌ده بر ساژین بولا. لکن کولەملی ساژین طورالماغان اوطوندەغنه بولا. طورالغان اوطونلر جەینکی ساژین ایله اولچەنەلر.

ش. ایگنلك ییرلرنی نیچك اولچیلر؟

م: ایگنلکلرنی دیسەتینه کیڭلگی ایله اولچیلر. هر دیسەتینەده (۲۴۰۰) جەینکی ساژین ییر بولا. اگرده بر ییرنڭ بویی ۶۰ ساژین آرقلیسی ۴۰

سازین بولسه، اول یبر بر دیسەتینه بولا. بویی ٨٠ آرقلیسی ٣٠ سازین بولغان یبرده بر دیسەتینه‌گه حساب قیلنا.

ش: دورت چیتلی بولماغان یبرلرنك نیچه دیسەتینه ایکانینی نیچك بلەلر؟

م. بونك اوچون علم حساب ایله علم هندسه قاعدەلرینی بر آز بلورگه کیرەك. آنی سز حاضرگه آڭلی آلماسسز.

ش: آرشین‌نك اوزونلغی نی قدر ایکانینی نیچك صاتاشدرمیلر؟

م: بونك اوچون تیمردن یاصالغان آرشینلر باردر. اول آرشینلر نظام ایله قبول ایدلوب همان برحالده صاقلانا طورغان آرشینلردر. اگرده بر سوداگر شول آرشیندن کیم بر آرشین‌ایله اولچەسه، زور عیبلی بولوب، جزاقیلنادر.

ش: بر یبرده تیمر آرشین‌ده آغاچ آرشین‌ده بولماسه، آرشیننی نیچك چاماليلر؟

م: اول وقتده طوتام ایله یاکه بارماق ایله چاماليلر. سیگز طوطام یاکه (٣٢) بارماق کیڭلگی بر آرشین بولا.

ش: بارماق کیڭلگی تورلی کشینکی تورلیچه بولور. آنی نیچك چاماليلر؟

م: اورتاچه کشینك قولی یوزرقلانغان وقتده بارماغینك کیڭلگی آلتی آرپا کیڭلگی قدر بولادر. هر آرپانك کیڭلگی ایسه، آلتی دانه آت قلی کیڭلگیدر. آرشینی چغاروچی کشی بزنك ترك بابالرمزدن برسیدر. بەز، قطاط، بوز وقوماچلر اشلەنه باشلاغاچ اوزونلقلرینی قارش وسویەم ایله یورتواوڭغایسز بولمش. بوزچیلرنك برسی اورمانغه باروب برطوغری طایاق صایلاب کیسمش، شول طایاقنی دورت سویەم قدر اولچەب بر یبرینی کیسەرگه چامالامش، اول‌غنه یتمەمش. ینه طوتام ایلەده اولچەوینك چاماسینی بلەسی کیلمش. طوتاملاغان زمانده اوزینی گویا طایاق ایله سویلەشکان فرض ایتوب اوّلگی طوتامده: (طایاق!) دیەمش. ایکنچی طوتامده طایاق گویا (ئەو!) دیب جواب بیرمش. بوزچی‌ده اوچنچی طوتامده (قایده اوسدك؟) دیەمش. دورتنچی طوتامده طایاق «اورمانده» دیەمش. بیشنچی طوتامده بوزچی: «کم کیسدی؟» دیەمش. آلتنچی طوتامده طایاق: «بوزچی!» دیەمش. یدنچی طوتامده بوزچی «نیگه؟» دیەمش. سیگزنچی طوتامده طایاق: «اولچەرگه» دیەمش. اوشبوروشچه سویلەنه

سۆيلەنه سيگز طۆتام طۆتقانده بوزچينك قولى اوّلده سۆيەملەب بيلگيلەگان اورنينه كيلۆب يیتەمش. شول سببدن بوزچی طاياقنی بيلگيلەگان اورنندن كيسۆب آرشين ايتۆب استعمال ايتەمش. سوداگيرلرگه شول چاما ايله صاتەمش. آنلرده شول چامادن خلقغه صاتمشلر شول روشچه آرشين اولچەوی بۆتۆن روسيەگه طارالمش.

آورلق اولچەوی. (ميزان)

م: كولەم اولچەوی چن اولچەو توگلدر. چۆنكه قايسی نەرسەنك كولەمی قای وقتده قابارۆب زوراْيادر. قای وقتده شيگۆب كچرەيەدر. چن اولچەو نەرسەنی آورلغی ايله اولچەودر. ش: نەرسەنك آورلغينی نی ايله اولچيلر ؟

م: آورلق قاداق ايله اولچەنەدر. بونك اوچون بر قاداق آورلغندە ايتۆب اولچەب قۆيلغان چوين گيرلر باردر. ينه ايكی قاداقلی، اوچ قاداقلی، بيش قاداقلی، اون قاداقلی، يگرمی قاداقلی، بر پۆدلی ايكی پۆدلی ايتۆب قۆيلغان گيرلرده بار. ش: بر پود نيچه قاداق بولا ؟

م: بر پود قرق قاداق بولا.

ش: آورلغی قاداقدن كيم بولغان نەرسەلرنی نيچك اولچيلر؟

م. يارطی قاداقلی، چاريك قاداقلی، سيگزدن بر قاداقلی كچكنه گيرلر ايله اولچيلر. ش: بر قاداقنك آورلغی نی قدر بولا ؟

م: (٩٦) مثقال آورلغی بولا. س: بر مثقال اوزی نی قدر بولا؟

م: بر مثقال (٩٦) آرپا آورلغندەدر. هر آرپا آورلغی بر (دوله) ديب آتالادر. شول سببدن هر مثقالده (٩٦) دولەبولادر. ينه ٣ مثقال برلوطديب آتالادر. ينه طوغز پۆد بر باطمان ديب (٦٠) پۆد بر بيۆك ياكه (طون) ديب آتالادر.

ش: آورلقنی نی ايله اولچيلر ؟

م: آورلقنی اوّلده بيزمەن ديگان اولچەو ايله اولچەگانلر. لكن اول بيزمەن ايله نەرسەنك چن اولچەوينی بلۆب بولمی. شونك اوچون كۆيەنتەلی ميزان چغارغانلر. هر ميزاننك ايكی طاباغی بولا. بر طاباغينه گير قويالر، ايكنچی طاباغينه اولچەنه طۆرغان ذاتنی قويالر. ميزان درست اولچەسەده آگاگير كيرەك.

بولا. امابیزمەن گیرسزگنه اولچی، **ش**: اول بیزمەن نەرسە، اول نیچك بولا؟
م: بیزمەن بر باشی یوواندراق وآورراق ایتوب یاصالغان بر طایاقدن عبارتدر. اوچلیراق باشینه جب ایله طاباغی آصلغاندر. بیزمەننك طاباغینه اولچەنەچك نەرسەنی صالالردە برجب ایلەطاباقنك اوچلی باشندن کوتەرەلر. طایاق طوغری طورماسە، جبنی یا اوچینه طابا، یا توبینه طابا آوشدرالر. طایافنك طاباق طرفندەغی باشندە طامغالانغان بیلگیلر باردر. بر قاداق، ایکی قاداق، اون قاداق، بر پود، ایکی پود، هر برسیننك اوزینه مخصوص بیلگیلری بار. بیزمەن طایاغی طوغریلانغان وقتدەیب قایسی بیلگی طوغرسندە بولسە، نەرسەنك اولچەوی شول قدر ایکانی معلوم بولادر.
ش: کچکنه قول بیزمەنلری ایلەدە پودلرنی اولچەب بولامینی؟
م: بولا. بیزمەن اوزی بر پود آورلغندە بولماسەدە آنك ایلە ایکی اوچ پودنی اولچەب بولا. **ش**: اول نیچك ممکن بولا؟
م: سزنك طاقتا ایلە „ئەربەلکی" دیگان اویننی اویناغانگز باردر. شول اویندە طاقتانك هر ایکی باشینه برەر بالا اوطورسە، بوکەن اوستینه طاقتانك اورتالغینی تییروب قویالر. اگردە طاقتانك بر باشینه ایکی بالا اوطورسە، طاقتانی نیچك قویالر؟ اورتالغندنمی، توگلمی؟
ش: یوق اورتالغندن توگل. بوکەننك بر یاغندە طاقتا اوزونراق قالا. ایکنچی یاغندە قسقاراق بولا.
م: ایکی بالا طاقتانك قایسی باشینه اوطورا؟
ش: قسقا قالغان باشینه اوطورا.
م: اوزون باشینه اوطورغان بر بالا ایکی بالانی کوتەرەآلامی؟ ئەربەلکی آتنوب بولامی؟ **ش**: کوتەرە آلا.
م: اگردە طاقتا اوزونراق بولسە، اوزون باشینه اوطورغان بر کچکنه بالا قسقا باشندەغی دورت بالانیدە کوتەرە آلور ایدی. شوننك کبی بیزمەننك اوزون قالغان باشی اوزی بیش قاداقلیغنه بولسەدە، قسقا قالغان باشینه آصلغان ایکی پودنیدە کوتەرە آلادر. بواشدە (علم جراثقال) یا کە (میخانیکە) دیگان

بر علملكنك سرى باردر. ايمدى بوزمانده آلتمش پۆدلق‌بۆ كارنى آرباسى ايله اولچى طۆغان زور بيزمه‌نلرده‌چقدى. آرباغه‌تۆيه‌لگان پچه‌نلرنى‌شوندى بيزمه‌نلر ايله اولچيلر، آندى بيزمه‌نلرده برقاداقلى گير اونار، يگرميشه‌رپۆدنى كوته‌ره آلا.

م: صيبق ذاتلرنى نيچك اولچيلر؟ **ش**: ...

م: ضو وسركه كبى صيبق ذاتلرنى ششه ايله اولچيلر. ۲۰ ششه بر چيله‌ككه و ٤۰ چيله‌ك برميچكه‌گه حساب قيلنا. بال، ماى‌وكيروسين كبى صيبق‌ذاتلرنى قاداقلاب آورلقلرى ايله اولچيلر.

كاغد اولچه‌وى.

ش: كاغدنى نيچك اولچيلر؟

م. كاغدلرنى طاباقلاب، تۆبله‌ب، دفترله‌ب وسجلله‌ب اولچيلر: كاغد كارخانه‌سندن قۆيلۆب اشله‌نۆب چقغان بركيسه‌ك كاغد برطاباق كاغد ديب آتالا. آلتى طاباق كاغد برتۆب (كرّاسه) ديب‌آتالا. دورت‌تۆب، يعنى ۲٤ كاغد بر دفتر (ديست) ديب آتالا. ۲۰ دفتر، يعنى (۴۸۰) طاباق كاغد بر سجّل (استوپا) ديب‌آتالا.

كاغد كارخانه‌لرى كاغدنى اۆشبو حسابدن صاناب‌حاضرايلر. آلوچيلرغه سجل (استوپا) حسابندن صاتالر. **ش**: كاغدلر نيچه تۆرلى بولا؟

م: كاغدنك تۆرى بيك كوبدر. مشهورلرى خط كاغدى، يازو كاغدى،كتاب كاغدى، تۆرو كاغدى، طشلق كاغدى، قاترغى كاغد اسملرنده‌گى كاغدلردر. خط كاغدينه خط ومكتوبلر يازالر. يازو كاغدينه تۆرلى يازولر يازالر. وآنلردن مكتب دفترلرى‌وحساب دفترلرى‌ياصيلر. كتاب كاغدينه باصماخانه‌لرده كتاب وگازيته‌لر باصالر. تۆرو كاغدينه دكانلرده هر تۆرلى نه‌رسه‌لرنى تۆره‌لر. كتاب طشلرى طشلق كاغدلرگه باصلا. قاترغى كاغددن قاترغى طشلر ياصيلر. هم كاغد طارتما وطوباللر اشليلر. باصماخانه‌لرده بر طاباق كاغددن

۱۶ بیتلك بر توب كتاب چقا. كتاب توبلری دفتر توبلرینه باشقه بولا. دفتر توبلری آلتی كاغددن تگله‌لر ، كتاب توبلری دورت كاغددن تگله‌لر.

ساعت.

م: ساعت دیگان نه‌رسه‌لرنی كورگانگز باردر. آنلر نیگه یاریلر؟

ش: وقت بلورگه.

م: ساعت ایله وقتنی نیچك بله‌لر؟ ش: ...

م: كیله‌چكده مین سزگه قویاش یورووینك نیچك ایكانینی آكلانورمن. ساعتلرده قویاش یورووینه قاراب یاصالمشدر.

اویله نمازی آلدندن قویاش هر كون توش طوغریسنده بولغانینی بیلگیله‌گانگز بوقمی؟ سز آنی بیلگیله‌گز. مونه اویله آلدندن هر كون قویاش اوشبو طوغریده بولور. كون صاین صناب قاراگز. همان شولای بولور. آنی بلور اوچون سز قویاشنك توش وقتنده‌غی كوله‌گه‌سینی بیلگیله‌ب قالگز. مونه بو كون اوك توش وقتنك كوله‌گه‌نی صزوب قالیق. ایرته‌گه‌ده برسی كونگه‌ده صناب قارارمز. هر كون قویاش شول وقتده شول طوغریغه كیلور میكان.

ش: خلفه، بزنك اویله وقتینی چامالاغانمز بار. قویاش توش وقتنده همان بر طوغریده بولا.

م: آلای بولغاچ ایبك یاخشی. ایمدی سزدن صوریم. بر كونگی توش وقتندن ایكنچی كوننك توش وقتینه قدر نی قدر وقت اوته؟

ش: بر ته‌ولك وقت اوته.

م: بر ته‌ولك نیچه آرشین یاكه نیچه قاداق بولا؟

ش: آنی آلای اولچه‌ب بولمی ایچ.

م: آلای آرشینلاب قاقاداقلاب اولچه‌ب بولماسه‌ده، اوّلگی زمانده عقللی كشیلر ته‌ولكنی‌ده اولچه‌گانلر. هر نه‌رسه‌نی اولچه‌واول نه‌رسه‌نی تورلی واق كیسه‌كلرگه بولوب چامالاو ایله بولادر. بر ته‌ولكنی ۲٤ كیسه‌كگه بولوب چامالاغانلر. هر بر كیسه‌گینه بر „ساعت“ دیب اسم بیرگانلر.

بر تەولکنك يارطيسی ۱۲ ساعت بولادر. چاریگی ٦ ساعت بولادر. سیگزدن بری ۳ ساعت بولادر. سیگزدن برینك اوچدن بری بر ساعت بولادر.

ش: بر ساعت قدر وقتنك چاماسی نی قدر؟

م: برساعتلك وقتنك چاماسی بيك بيلگیلیدر. مثلا بر درس اوقولا باشلاغاندن باشلاب ایکنچی درس باشلانغانچی بولغان وقت نقد بر ساعت بولادر.

وقتنك کوبمه اوتکانینی کوگل ایلەگنه چامالاب بولمی. شونك اوچون اوّل زمانده وقتنی کوندز قوياش کولەگەسی ایله چامالاغانلر. تونله ییلدیگان یولدزلری ایله چامالاغانلر. قوياش کولەگەسیده یولدزلرده وقتنی بيك درست کورسەتەلر، هیچ صاتاشدرمیلر. باری تیك بیلگیلی بلورگه کیرەك.

قوياش ساعتی.

ش: کولەگەنی نیچك بیلگلیلر؟

م: بر ییرنی تیگزلەب آنك اورتاسینه بر آرشین قدر بيك طوغری وشما بر قازق قاغالر. اول قازقنك توبینه آرشین یارم قدر بر یب بەیلیلر. شول یبنی ئەیلەندروب قازق ئەیلەنەسینه بر توگەرەك صزق صزالر. قازق، توگەرەك اوستەل کبی، بر تیگز میدانك اورتاسنده قالا. شوندن صوك توش وقتینی کوتەلر. توش وقتنده قوياش قازقنك نقد توش طرفنده بولا. کولەگەسی تون طرفنده بولا. شول کولەگەنك طوغرسینه صزققه بر چوی قاغوب قويالر. اول چوینك نقد قارشسینه قازقنك توش طرفینه ینه ایکنچی بر چوی قادیلر. ایکی چوینك نقد اورتالقلرینه ینه برەر چوی قاغالر. بو صوگغی ایکی چوینك قوياش بایشی طرفندەغیسی مغرب چویی دیب آتالا. قوياش چغش طرفندەغیسی مشرق چویی دیب آتالا. اوّلگی چوی ایله مغرب ومشرق چویلری آرالرینی تیگزلەب چامالاب آلتیشار بولگکه بولەلر. هر بولگنك آرالرینەده برەر چوی قادیلر. هر کوندە قازقنك کولەگەسی توش وقتندە تون چویی طوغرسندەبولا. شول وقتدە ساعت ۱۲ بولدی دیلر. چونکه تون اورتاسندن شول وقتقه قدر نقد ۱۲ ساعت قدر وقت اوزغان بولادر.

کوله‌گه تۆن چۆیندن آوشوب مشرق‌طرفنده‌غی چۆیلرنڭ برسینه‌کیلوب یتکانچی برساعت‌وقت اوزا. بو وقتده کۆندزگی برساعت وقتی دیلر. کوله‌گه ایکنچی چۆیگه کیلگانچی ینه برساعتلك وقت‌اوزا. بوڭا ایکنچی‌ساعت‌دیلر. شول ره‌وشچه کوله‌گه هر چۆی طوغریسنه کیلگانچی بره‌ر ساعت وقت اوزا. مشرق چۆیینه کیلگانده کیچکی‌ساعت آلتی بولا.

ایکنچی کۆنده قۆیاش چقغاچ‌ده ایرته بله‌ده وقتنی چامالارغه ممکن. ایرته برله قارقنڭ کوله‌گه‌سی مغرب‌چۆینڭ‌وقتڭ‌ایرته‌گی‌ساعت ٦ بولا. آندن ایکنچی چۆیگه کیلگانده ساعت ۷، اۆچنچیده ۸، دورتنچیده ۹، بیشنچیده ۱۰، آلتنچیده ۱۱، ییدنچی چۆیده یعنی ایڭ اوّل قادالغان تۆن چۆینده ساعت ۱۲ بولا.

مۆنه، وقتنی شولای ایتوب اولچیلر. وقتنی اولچی طورغان قۆراللرنی (ساعتنما) یاکه (ساعات) دیب آتیلر. ساعات عربچه ساعتلر دیگان سوز. وقتنی قۆیاش کوله‌گه‌سی ایله‌اولچی طورغان ساعتلرگه „قۆیاش ساعتی“ دیلر.

مین سزگه قۆیاش ساعتینڭ اوزگز یاصاب قارارغه آسات بولسۆن اۆچۆن ییرگه صزوب یاصی طورغانینی‌غنه‌سۆیله‌دم. یوقسه، قۆیاش ساعتینی ییرگه صزب‌قنه اشله‌میلر. بیك تیگز ایتوب یاصالغان توگه‌رك طاقتا یاکه توگه‌رك تیمر ذاتینه صزوب اشلیلر. زور شهرلرده شهر باقچه‌لرنده باغانا اۆستینه یاصالغان قۆیاش ساعتلری بولا.

گیر وکییرگی ساعتلری.

ش: کۆندز بولغانده وقتنی قۆیاش ساعتی ایله چامالاب بلۆرگه ممکن ایکان. وقتنی تۆنله نیچك بله‌لر؟

م: وقتنی هر وقت چامالاب بلوب طورو اۆچۆن قۆیاش ساعتی‌گنه کافی توگلدر. قۆیاش ساعتی ایله تۆنله‌ده وقتنی بلوب بولمیدر. هوا بولوطلی بولغانده کۆندزده بلوب بولمیدر. شونڭ اۆچۆن اۆستا کشیلر باشقه تۆرلی

ساعتلر یاصامشلر. مثلا گیر ساعتی وکیرگی (پروژینا) ساعتی دیگان ساعتلر باردر.

اویلرده گیرلری آصلنوب طورغان ساعتلر، گیر ساعتلریدر. بزنك مکتب دیوارنده‌غی توگه‌رەك ساعت کیرگی ساعتیدر. قوین ساعتلری‌ده کیرگی ساعتلریدرلر.

ش: اول ساعتلر گیر یاکه کیرگی ایله نیچك یوریلر؟

م: آنی سز حاضرگه آچلی آلماسسز. سز حاضرگه اویلرگزده‌گی ساعتلرگه قاراب ساعت نیچه ایکانینی بلورگه اویره‌نکز.

مونه سزگه ساعت بیتلگی:

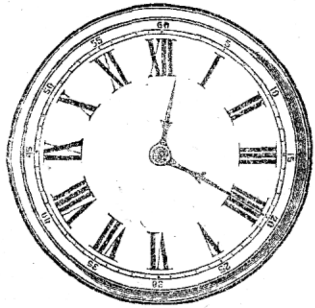

شونده قاراب سز ساعتنك نیچك یورگانینی بلکز. کوره طورغانسز. ساعت بیتلگی ئه‌یله‌نه‌سنده **۱۲** نقطه باردر. بو نقطه‌لر ساعت نقطه‌لریدر.

هر نقطه طوغریسنه **۱۲** تورلی ریم رقملری یازلمشدر. هر نقطه آراسی بیشه‌ر بولککه بولنمشدر. بو بولکلر دقیقه بولکلریدر. چونکه هر ساعت **۶۰** دقیقه‌گه بولنه‌در. بیتلکده‌گی ایکی اوقنك زوریسی هر دقیقه‌ده بر بولکدن ایکنچی بولککه کوچه‌در. شول رەوشچه بر ساعت طولغانچی بوتون بیتلك ئه‌یله‌نه‌سینی ئه‌یله‌نوب چغادر. بو اوقنی دقیقه اوغی دیب آتیلر. کچکنه اوق ساعت اوغیدر. ساعت اوغی دقیقه اوغی کبی تیز یورمیدر. بیك آقرن‌غنه یوریدر. شونك اوچون اول، دقیقه اوغی بوتون بیتلکنی ئه‌یله‌نوب چقغانچی فقط بیش دقیقه بولگی قدر گنه کوچه‌در. ساعت اوغی بیتلکنی بر مرتبه ئه‌یله‌نوب چقغانچی دقیقه اوغی **۱۲** مرتبه ئه‌یله‌نوب چغادر.

صوغا طورغان ساعتلرده دقیقه اوغی بیتلکنی بر ئه‌یله‌نوب چغوب

بر ساعت وقت اوزغان صاين ساعت طاوش بيره‌در. نيچه ساعت طوافان بولسه، شول‌قدر صوغادر. ساعتنك صوغووى‌ده گير ياكه كيبرگی قوّتی ايله بولادر.
(ايمدى بو يرده معلم بالالرغه ساعتنى كورسه‌توب قايسى رقملر قايسى ساعتلرگه اشاره بولغانينى شفاها آڭلاتمق كيره‌ك).

يللر، آيلر، كوٴنلر، وساعتلر.

ش: بر يل نيچه كوٴن بولادر؟
م: بر يل **٣٦٥** كوٴن چاريك چاماسنده‌در. اوٴشبو وقت اچنده يير طوبى قوٴياشنك ئه‌يله‌نه‌سندن بر قات ئه‌يله‌نوب چغادر. بو وقتنى بز آيلرغه، كوٴنلرگه ساعتلرگه بولوٴب صانيمز. **ش:** بر آى نيچه كوٴندر؟
م: بر آى اوتوز كوٴن چاماسنده‌در. **ش:** بريل اچنده نيچه‌آى بولادر؟
م: بر يل اچنده **١٢** آى بولادر. هر آينك بر اسمى باردر. اول اسملر اوٴشبولردر: مارت، آپريل، ماى، ايون ايبول، آوٴگوست، سينته‌بر، اوكته‌بر نويه‌بر، ديكه‌بر، غينوار، فيوٴرال.
ش: بو آيلرنك هر برسى اوتوزار كوٴندن بولامى؟
م: يوق. بو آيلرنك هر برسى اوتوز كوٴندن حساب قيلنميلر. قايسى اوتوزار، قايسى اوتوز برەر وقايسى **٢٨** يا **٢٩** كوٴندن كيله‌در. مثلا بويله: مارت (**٣١**) كوٴندن، آپريل (**٣٠**) دن، ماى (**٣١**) دن، ايون (**٣٠**) دن، ايبول (**٣١**) دن، آوٴگوست‌ده (**٣١**) دن، سينته‌بر (**٣٠**) دن، اوكته‌بر (**٣١**) دن نويه‌بر (**٣٠**) دن. ديكه‌بر (**٣١**) دن، غينوارده (**٣١**) دن وفيوٴرال (**٢٨**)دن (ودورت يلده بر مرتبه (**٢٩**)دن) كيله‌در. آيلرنك قايسيلرى نيچه كوٴندن كيلگانى هر وقت خاطرده طوٴرميدر. آنى تيز بلوٴر اوٴچوٴن (آن‌سين) ديگان سوزنى خاطرده طوٴتارغه تييشليدر. بو سوزنك هر حرفى بر آيغه اشاره‌در: (آ) آپريلگه، (ن) ايونگه، (سى) سينته‌برگه، ايكنچى (ن) نويه‌برگه. اوٴشبو حرفلرنك آيلرى دورتيسى‌ده (**٣٠**) كوٴندن كيله‌لر. باشقه آيلرنك همه‌سى (**٣١**) كوٴندن كيله‌در. مگر فيوٴرالغنه (**٢٨**) يا (**٢٩**) كوٴندن كيله‌در. فيوٴرالى (٢٩) كوٴندن كيلگان يلغه (كبيسه يل) ديلر. طولى يل ديمكدر.

ش: فيۋرال، نى اوچون تورليچه كيله‌در ؟

م: بوغارده مين سزگه ئه‌يتدم: هر يل **۳٦٥** كون چاريكدن كيله‌ديدم. اوشبو كونلرنى بر يلغه كرتوب بترور اوچون **۱۲** آيغه اوتوزار، اوتوز برەر كون بولوب بيرلمش. فيۋرالغه (**۲۸**) قالمش. هر اوچ يل اوشبوروشك حساب قيلنادر. بو حسابدن يل صاين چاريك كون آرتوب قالا بارادر. دورتنچى يلده بوچاريكلر دورتكه‌طولوب بر كونگه (ته‌ولـكگه) حساب‌قيلنادر. اول آرتقان كوننى كونلرى آز بولغان آيغه قوشوب فيۋرالنى (**۲۹**) كوندن حساب قيلورغه طوغرى كيلمشدر. شول روشچه فيۋرال آيى دورت يلده بر مرتبه اوزگه‌ره بارادر.

م: آى‌اچنده‌آتنالرده بولادر. هر آتنانك نيچه‌شه‌ر كوندن كيلگانينى بلەسزمى؟

ش: هر آتنا ييديشه‌ر كون بولادر.

م: اول كونلرنك اسملرى نيچك؟

ش: شنبه، يكشنبه، دوشنبه، سه‌شنبه، چهارشنبه، پنجشنبه، جمعه*

م: جمعه كون نيندى كوندر؟

ش: مسلمانلرنك بايرام كونيدر. جمعه كونده اويله وقتنده هر محله‌نك مسلمانلرى مسجدكه جمعه نمازى اوقورغه جييلالر. جمعه كون مكتبلرده سبق اوقولمى.

م: كون ايله توننك ايكيسينه برگه نى‌ديلر؟ **ش**: ...

م: كون ايله تونك ايكسينه برگه „ته‌ولك" ديلر . هر ته‌ولك **۲٤** ساعتكه بولنه در. وهر ساعت (**٦۰**) دقيقه‌گه (مينوتاغه) بولنه‌در . وهر دقيقه (**٦۰**) ثانيه‌گه (سيكونداغه) بولنه‌در. **ش**: كون نيچه ساعت بولا؟

م: كون يلنك تورلى وقتنده تورليچه بولادر. جاى‌باشنك كوننك ايك‌اوزون وقتيدر. قزان شهرنده **٦**نچى اييوندن **۱۲**نچى اييونگه قدر كوننك‌اوزونلغى (**۱۷**) ساعت‌ده (**۳٤**) دقيقه بولادر.

قش باشنده كون بيك‌قسقا بولادر. قزان‌شهرنده **٦**نچى ديكابردن **۱۲** نچى ديكابرگه قدر. كوننك اوزونلغى نقد (**۷**) ساعت‌كنه بولادر.

ش: تون نیچه ساعت بولادر ؟

م: تون‌ده کون کبی یلنڭ وقتینه قاراب اوزگه‌ره‌در . کون اوزون بولغان وقتده تون قسقا بولادر. کون قسقا بولغان وقتده تون اوزون بولادر. جای کونی کون نی قدر اوزایسه، تون شول قدر قسقارادر. قش کونی کون نی قدر قسقارسه ، تون شول قدر اوزایادر . کون ایله توننڭ اوزایو وقسقارووی تورلی طرفده تورلیچه‌در . ییرننڭ قل اورتاسنده مکهء مکرمه‌دن ایکی ملڭ چاقرم قدر توش طرفنده کون‌ده تون‌ده اوزایمیلرده قسقارمیلرده. هر ایکیسی همان ۱۲ شه‌ر ساعت چاماسنده‌بولوب طورالر.

اما ییرنڭ اوچلرینه (بوز دیگزلرینه) طاباتون ایله کوننڭ اوزونلغی یل بوینچه اوزگه‌ره‌در. جای کونلرنڭ کون اوزون، تون‌قسقا بولا قش‌کونلرنڭ کون قسقا تون اوزون بولا . مارت وسینته‌بر آیلرینڭ اونلرنده هرییرده کونده تون‌ده ۱۲ شه‌ر ساعت چاماسنده بولا . بونڭ سببینی « جغرافیه » ارقوغانده یاخشی بلورسز.

فَصْللر.

م: هر یل دورت بولگگه بولنه‌در: یاز، جای، کوز، قش. بو دورت‌زمانغه دورت فصل دیلر. هر فصل اوچه‌ر آی‌چاماسنده بولادر. یاز فصلی (۹)نچی مارتدن باشلانوب (۹) نچی ایيونگه قدر طارتلادر. جای فصلی (۱۰) نچی ایيوندن باشلاب (۱۰) نچی سینته‌برگه قدر صوزلادر. کوز فصلی (۱۱)نچی سینته‌بردن باشلاب (۹) نچی دیکه‌برگه قدر بارادر . قش فصلی (۱۰) نچی دیکه‌بردن باشلاب‌نوب (۸)نچی‌مارتده بته‌در. شونڭ اوچون (مارت، آپریل ومای) آیلرینه‌یاز ایلری، (ایيون، ایيول‌وآوگوست) ایلرینه جای آیلری (سینته‌بر، اوکته‌بر ونویه‌بر) آیلرینه کوز آیلری (دیکه‌بر، غینوار وفیورال) آیلرینه‌قش آیلری‌دییله‌در. بودورت‌فصلنڭ‌هوالری‌ده‌تورلیچه بولادر. قایسیلرنڭ هوایلیراق. قایسیلرنڭ صووغراق، قایسیلرنده‌توریراق‌قایسیلرنڭ یووشره‌ك بولادر.

یاز.

۹ نچی مارتده قویاش ییرنڭ اورتاسینڭ تون طرفینه، یعنی بزنڭ طرفقه چغا. یاز کونی هوالر یلنو سببلی قارلر بوزلر اری‌باشلیلر. اروب صو بولغان‌قارلر اینکو ییرلردن طاشو بولوب آغالر. شول‌سببدن زور یلغالر طاشوب، بولونلرنی

صو باصا. قارلر اریوب یلغالرغه آغوب بتکاچ یبر اوستی قاب قارا طوفراق بولوب قالا. طوفراق کیبه . کشیلر چانالر اورنینه آربالر بیگوب یوری باشلیلر.
یلغالرده کویمه‌لر وپاراخودلر یوری باشلی.

قرلرده قارا طوفراق اوستینه اوله‌نلر ، چیره‌ملر اوسه باشلی . اورمانلرده وباقچه‌لرده آغاچلر یافراق یارالر. کوتو کوتو بولوب حیوانلر قرلرغه اوله‌ن آشارغه چغالر. قش بوینچه ایشکنی آچوب قارارغه قورقوب اویده‌یاتقان کچکنه بالالر اورامغه چغوب اوینی باشلیلر.

آپریل آیینك اورتاسنده هر آول وشهرده‌صابان‌طویلری بولا. میدانغه خلق‌جییلوب پهلوانلرنی کورشدره‌لر. یوگرك کشی ویوگرك آتلرنی یوگروب اوزشدرالر. یققان‌بهادرلرگه، اوزغان آتلرغه مکافات مدبه‌لر بیره‌لر صابان طوبی آرتندن ایگن‌ایگوچیلر قرلرغه چغوب ییرلرینی‌صوقالی وطرمالی‌باشلیلر. صابان آشلقلرینی چه‌چه‌لر. بستانلرینه به‌ره‌نگی صوغان ، کابسته، قیار کبی سبزوانلرینی اوطورتالر. باغبانلر باغلرنده‌غی‌ییه‌ش آغاچلرینی تربیه‌قیلالر.

هوالر کون‌صاین‌یلنابارالر. یلنغان‌صاین‌بیرده گی‌اوله‌نلر وآشلقلر اوسه‌لر. اوشبو روشده‌یازکوننده هر نه‌رسه‌دریا گاترکالك باشلانا.هر بر اوله‌ن‌ذاتی آنادن یاکا طوغان کبی‌یوناب اوسوب‌دنیاغه‌کیله. یاکا ترکالك ایله‌عمر ایته باشلی.

قش مشقتندن قوتلغان حیوانلر وکشیلرده یاز کونی گویا دنیاغه یاکا کیلگان کبی راحتلك وشاداق ایله عمر سوره باشلیلر.

۹ نچی مارت فارسیچه (نوروز) دیب آتالا. (یاکا‌کون‌دیگان‌سوز.) هر طرفده مسلمانلر نوروز کوننده‌بایرام‌ایتوب شادلانالر. چونکه اول کونده قویاش حسابنچه دنیاده یاکا یل باشلانا . هرکم یاکا یلنك هر بر کشیگه بختلی بولووینی تله‌ب دعا قیلا . آوللرده مکتب بالالری نوروز بیتلرینی اوقوب بارچه خلقغه یاکا یلنی شاداق ایله اوتکه‌رورگه دعا قیلالر. اوچ آی یاز فصلی اونکاچ ایپون بیته. ایپونك (۱۰) نده جای فصلی باشلانا.

جای.

جای فصلنده هوالر یازغه قاراغانــده دخی‌ده یلیراق بولالر. هر کون اویله وقتنده قویاش ییر یوزینی قزدرا. اوله‌نلرنی اوسدره، جیله‌کلرنی پشره، آشلقلرنی اوکدرا. ایپون‌اچنده کوب اوللرده «جیین» بایرامی بولا. هرآول خلقی اوزلرینه مخصوص برآتناده جمعه کوندن باشلاب دورت‌کون

بایرام ایته‌لر. طوغان طوماچه جیینلرده بر برسینه مهمان بولوب باروب توروشه‌لر، حال‌واحوال صوراشالر. علما مجلسلری یاصاب قرآن اوقوتوب آتا بابالرینه دعالر قیلدرالر. ایبول آینده قر اشلرینه چغوب هر کون کون بوینچه‌بر آی اش اشله‌یه‌چك آول خلقی اوچون جیین بایرامی بیك کوڭللی بولا. کوز بایلغینه قدر بر برسی ایله هیچ کورشمیچی دائما اشده بولاچق آول خلقینه قرداش اروغلری ایله کورشو اوچون جیین کونلری بیك موافق وقتلردر.

ایبول باشنده بولونلرده پچه‌ن چابا باشلیلر. بچه‌ن اوستی ییتدی‌دیب بیك قزولاب پچه‌ن‌جییالر. اول آراده آرش‌اوراغی ییته. بوتون آول، خاتونی قزی، وبالا چاغالری ایله قرلرغه چغوب اوراق اورا باشلیلر. کوله‌لر جییالر. چومه‌له‌لر قویالر. صاب صاری دیگز کبی بولغان آرش باصووی بر آتنا اچنده طاب طاقر قر بولوب قالا.

آرش اوراغی بتوگه چه‌چو وقتی ییته. ایگنچیلر طاقر باصوده‌غی بیرلرینه کیله‌چك یلده اورور اوچون ینه آرش چه‌چوب قالدرالر. صوقالیلر، طرمالیلر.

چه‌چو بتوگه آوگوست اورتاسنده صابان آشلقلری اوسوب ییته. بغدای، بورای، آرپا، صولی کبی آشلقلرنی اورالر. طاری، یاصماق، وقارا بغدایلرنی چابالر. بورچاق کیندر وجیتنلرنی یولقیلر. به‌ره‌نگیلرنی آلالر.

جای آخرنده باغ وبستانلرده‌غی ییمشلرنڭ کوبسی پشوب اولگره. بازارلر یوزم، اوروك، آلما، آرمود، قاربوز وقاون ایله طولی بولا.

• ١٠ نچی سینتبرده جای‌فصلی بتوب ١١ نچی‌سینتبرده کوز فصلی باشلانا.

کوز.

کوز فصلنده هوالر صوونا. صولر صالقنایا. یاغمورلر کوب یاوا. یول واورام پچراق بولا. دنیانڭ جایگی حیاتی بتو سببلی هر کم قشقه حاضرله‌نه. گویا قیامت ییتکان کبی قر وصحرا حیاتی وجایله‌و ترکلگی بته. کوز کونی بیك کوڭلسز بولور ایدی لکن جای بوینچه اوسوب اولگرگان هرتورلی نعمتلر کوز کوننڭ کوڭلسزلگینی باصالر. آوللرده هر بر یورطنڭ اندری کیبه‌نلر ایله، آنباری آشلق طارو ایله طواغان بولا. شهر بازارلری‌ده هر کورلی نعمت‌ایله طولی بولا. آول خلقی جای بوینچه ایگوب اوسدروب حاصل

ایتکان ماللرینی شهرلرگه کیتروب صاتالر. ماللری اورنینه شهر خلقندن بیك کوب آقچه‌لر آلالر. اول آقچه ایله اوزلرینه کیره‌ك بولغان شهر ماللرینی صاتوب آلالر. قش کیه‌رگه کییملکلر، صاوت صابا کبی یورط جهازلری آلالر. شهرده‌گی هنرابیه‌لری‌ده‌آول خلقینه‌کیره‌ك بولاچق نه‌رسه‌لرنی بیك طرشوب حاضرله‌ب قویغان‌بولالر.

کوز کوننده شاگرد بالالر اوچون‌یاکایل‌ادلان اوقو یلی طووا. هر یرده مکتب ومدرسه‌لرده اوقولر باشلانا. شاگرد بالالر بوقچالرینی‌آلوب سبقغه یوری باشلیلر. کوزدن باشلاب قش بتکانچی هر بالا مکتبکه یوری، اوزینه الوغ بولغاچ کیره‌ك بولاچق عللکلرنی اویره‌نه. کوز کوننده آول خلقی قشنك صووغینه قارشی حاضرله‌نه. اویلرنك صووق کرورلك یرلرینی طومالیلر. قش بوینچه میچلرگه یاغوب اویلرنی یلتور اوچون اورماندن اوطون کیتره‌لر. کوز فصلینك آخرنده قارلر یاوا. کونلر صالقنایا. یورطلرغه اچکی پیالالرنی قویالر.

۹نچی دیکه‌برده کوز فصلی بتوب ۱۰نچی‌دیکه‌برده قش فصلی باشلانا.

قش.

قش فصلنده تون طرفنده‌غی یرلر آب آق قار ایله قاپلانوب بتکان بولا. قار یاوغان یرلرده آربا اورنینه چانا یگوب یوری باشلیلر. هوا بیك صووق بولا. هر کون میچلرگه اوطون یاغوب اویلرنی یلتالر. کونلر بیك قسقا بولا. قویاش بایوب تون بولغان بولسه‌ده، بیك کوب وقت خلق یوقلامی. اوط یاقتیسی ایله اویلرده اشلرینی اشلیلر. کتابلر اوقیلر. دوست ایشلر، قرداش اروغلر بر برسینه کیچ اوطوررغه مهمان بولوب بارشالر. کوب‌یورطلرده (مسامره)مجلسلری‌بولا. اول مجلسلرده عبرتلی کتابلر اوقولغانینی طکلیلر. آتا بابالرنك ایسکی زمانلری حقنده یازلغان کویلی قصیده‌لرنی اوقیلر. ادبلی اوین کویلرینی طکلاب لذتلنه‌لر.

جای کوننده خلق عمرینك کوبسینی قرده، صحراده، باغ وباغچه‌لرده اوتکه‌ره. اما قش کوننده قر وصحراده حیات اثری بولمی. هر یر قار آستنده کوملوب قالغان بولا. شونك اوچون قشده هر کم عمرینك کوبره‌گینی کوندزده کیچ‌ده‌اویده اوتکه‌ره. شاگرد بالالرده کوندز مکتبده بولالر. کیچن اویده سبقلرینی تکرار قیلالر. یازولرینی یازالر. فقط ایکندی آلدندن‌غنه

بالالر طشده بر آز وقت چانا یا که آغاچ وتیمر آیاق ایله شووب اوینیلر.

٨نچی مارتده قش فصلی بته. شونك ایله بر یل تمام بولا. ٩نچی مارتده نوروز کوننده‌یناگا یل باشلانا. نوروز بایرامندن صوکره بالالر یازغی امتحانغه حاضرله‌نه‌لر. قش بوینچه اوقوغان سبقلرینی تکرار قیلوب امتحان مجلسنده جواب بیروگه حاضرلك قیلالر.

مارت طوغزنده ایکنچی یاز باشلانا. قویاش ینه یلتا باشلی. ینه ایکنچی حیات طووا. زمان آخرینه قدر دنیا ترکلگی شول روشچه دوام ایته.

یاش وعمر.

شول روشچه یل صاین یلنك دورت فصلی برسی آرتندن برسی ئه‌یله‌نوب طورا. بریل اوتووینه ایکنچی یل باشلانا. یل صاین بالالرنك یاشی آرتا بارا.

بریلده ١٠نچی یاشنده بولغان بالالر ایکنچی یلده ١١نچی یاشلرنده بولالر. دخی ایکنچی یلده ١٢نچی یاشلرنده بولالر. ١٥یاشلری طولغاچ بالالر بالغ یکت یاکه ییتکان قز بولالر. هر فرض عمللرنی قیلو اولستارینه فرض بولا. ٢٠نچی یاشلری طولغان یکتلر ایر بولالر. ٤٠نچی یاشلری طولغان ایرلر ایر اورتا کشی بولالر. ٦٠نچی یاشلری طولغان کشیلر قارت دیب آتالالر.

قارتلر دنیااشلرینی طاشلاب آخرت عملینه کرشه‌لر. همان مسجدلرگه باروب دائما الله تعالی گه عبادت قیلوده بولالر.

یاش وقتنده صووق تیبرودن، کوب آشاب آش قازانینی بوزودن، ایسرتکچ اچملکلرنی اچودن صاقلانغان قارتلر بیك تیز اولمیلر. خدا عمر بیرسه، یوزنچی یاشلرینه قدر یاشیلر.

اما یاش وقتنده طبیبلرنك نصیحتینه اعتبار قیلمیچی یورگان کشیلر قارتایغاچده اوله‌لر. چونکه یاش وقتده ضعیفله‌نگان اعضا قارتانغاچ بر صووق تیبو ایله‌ده اشدن چغا. اچنده‌گی اعضاسی بوزلغان کشی سلامت طورا آلمی. شونك اوچون هر بر کشی بالا وقتندن اوق ته‌نگه ضررلی اشلردن صاقلانورغه تییشلی. هر قایومزغه خدای تعالی خیرلی عمر بیرسون.

قویاش وآی یللری.

م: بر یل دیمك نه دیمکدر؟ **ش**: **۱۲** آیلق زمان دیمکدر.

م: شولای. لکن آیلر ایکی تورلیدر. قویاش آیلری بار. آی آیلری بار. بو آیلر بر برسینه باشقه بولغانلقدن یللری ده باشقه‌در.

ش: قویاش آیلری نیندی آیلر؟

م: قاویاش آیلری قویاش یورشی، (یعنی یبرنك قویاش ئه‌یله‌نه‌سنك یورووی) اعتباری ایله صاناالغان آیلردر معلومگز: (غینوار، فیڤرال، مارت، آپریل مای، ایيون، اییول، آؤگوست، سینته‌بر، اوکته‌بر، نویه‌بر ودیکه‌بر) اسملی آیلر قویاش آیلریدر. چونکه بونلر قویاش یورشی بوینچه حساب قیلنمقلدرلر.

ش: آی آیلری نیندی آیلر؟

م: آی آیلری آی یورشینه قاراب حساب قیلنا طورغان آیلردر. معلوم اولدیغی اوزره هر **۲۹** طوغز کون یارمده آی یبرینك ئه‌یله‌نه‌سنده ئه‌یله‌نوب یوریدر. آینك هر بر ئه‌یله‌نوب چغووی بر آیغه حساب قیلنادر. قویاش آیلری اوتوزار، اوتوز برر کوندن کیلگانینی بله‌سز. آی آیلری اوتوز برر کوندن کیله آلمیلر. هر وقت یا اوتوزغنه، یاکه یکرمی طوغز کوندن کیله‌لر. شول سببدن آینك یلی ده قویاش یلندن (۱۱) کون چاماسی کیمیدر چونکه قویاش یلی (۳۶۵) کوندن کیم کیلمیدر. آی یلی فقط (۳۵٤) کون بولادر. فقط ایکی اوچ یلده بر مرتبه گنه (۳۵۵) کوندن کیله‌در.

آینك طوووی هم یورووی.

ش: آینك یبر ئه‌یله‌نه‌سنده یورگانی نیدن معلوم بولا.

م: سز همان کوره طورغانسز. آی قایسی کونلرده قویاش بایغاندن صونك مغرب طرفنده کچکنه اوراق کبی گنه کورنه خلقلر آی طودی دیلر. بو اوراققه عربچه (هلال) دیلر. یاڭا آی دیمك. شول کون کیچ آینك برنچی کیچه‌سی بولا. ایرته‌گیسی آینك برنچی کونی بولا. اول کونده قویاش بایغاچ اوزاق طورمی، قویاش آرتندن اوق آی ده باتا. ایکنچی کونده آی قویاشدن بر آز صوڭغه قالوب باتا. اول کوننك آینك اوراغی بر آز زورایغان بولا. اوچنچی کونده ینه صوڭغه قالا. آی دخی ده سیمره. شول روشچه ۷ نچی کیچه‌سنده آی یارطی توگه‌رەك بولوب کورینه. اول کیچه‌ده قویاش بایغان وقتده آی توش طرفنده قویاشدن بایتاق یراقلانغان بولا.

۸ نچی، ۹ نچی ۱۰ نچی کیچه‌لرده آی همان قالنایا. ۱۴ نچی کیچه‌سنده قویاش کبی بوتون توگه‌رەك بولا. اول کونده آی قویاش بایغاندن صوڭ مشرق طرفنده کیچ برله قالقا. تون بوینچه دنیانی یافترتا.

بو حالدن آڭلاشلا که آی باشنده ۱۴ کون اچنده آی همان قویاشدن یرافلانا بارادر. قویاشدن یراقلانغان صاین نوری آرتا بارادر.

آینك نوری.

ش: بو نی سببدن؟

م: چونکه آینك اوزینك نوری یوقدر. اول فقط قویاش شەولەسی توشو ایله گنه یالتریدر. قویاش یاننده بولغانده بزگه آنك یالتراغان طرفی هیچ کورنمیدر. قویاشدن بر آز چیتکه‌رەك کیتکاچ نورلی طرفینك بر چیتی بزنك کوزگه اوراق کبی گنه بولوب کورینه‌در. **ش**: اول نیك آلای اوراق کبی بولوب کورینه؟

م: چونکه آی قار بوز کبی توگه‌رەك بر ذاتدر. توگه‌رەك نەرسەنك بر طرفی آق بولسه، ایکنچی طرفی قارا بولسه، آق طرفینك قرییی آزغنه کورنگانده اوراق کبی بولوب کورینه‌در. بو حالنی آقلی قارالی ایکی تورلی بوزدن یاصالغان زور طوب ایله صناب قارارغه‌ده ممکندر.

(بو درسده معلم یارطیسی آق، یارطیسی قارا بر زور طوب حاضرلەب مبتدیلرگه آینك تجربەسینی کورسەتسه، یاخشی بولور ایدی)

ش: ۱٤ نچی کیچه‌سندن صوڭ آی نی حالده بولا؟

م: ۱۵ نچی، ۱٦ نچی کیچه‌لرنده آی همان بوتون توگه‌رەك بولوب کورینه. هر کون کیچکه قالوب قالقا. ۱۷ نچی کیچه‌سنده آینك نوری شاقتی کیموگان بولا. ۲۳ نچی کیچه‌لرنده آی تون اورتاسنده‌غنه یارطی توگه‌رەك بولوب قالقا. شوندن صوڭ هر کون کیمی، کیمی طاڭ آلدندن قالقا باشلی.

۲۷ نچی کیچه‌سنده آی طاڭ آلدندن قویاش چغار آلدندن اوراق کبی بولوب کورینه. لکن اول کوننك اوچلری مغرب طرفینه‌راق قاراب طورا. آی باشنده آنك اوچلری مشرق طرفینه طابا قاراب طورالر. ۲۸ نچی کیچه‌سنده آی هیچ کورنمی باشلی. چونکه اول وقتده آنك نورلی طرفی قویاشقه طابا قاراب طورا. بزنك کوزگه کورنمی.

۲۹ نچی یا که ۳۰ نچی کیچه‌سنده آی قویاش بایغاندن صوڭ اوراق کبی بولوب ینه کورینه. ایمدی ایکنچی هلال طوغان بولا. شول کیچدن

ایکنچی ای باشلانا.

بوتعقیب وتجربه‌دن آڭلاشلادر، که آی‌همای ییر ئه‌یله‌نه‌سنده‌یوروب طورادر. باشده قویاش طرفنده‌بولادر. ١٤، ١۵ کوندن صوڭ قویاشنڭ‌ایکنچی طرفینه چغادر.

آی آیلری.

ش: آی آیلرینڭ اسملری نیچك؟

م: آی آیلری: (محرَّم، صفر، رَبیعِ‌اوَّلْ، رَبیعِ‌آخِر. جُمادایِ اُولی، جُمادایِ اُخری، رجب، شعبان، رمضان، شوّال، ذُوالقعده، ذُوالحِجّه) اسملرنده‌درلر.

ش: بو آیلر نیچه‌شه‌ر کوندن کیله‌لر؟

م: کوبسنچه محرم ۳۰ کوندن، صفر ۲۹ دن، ربیع‌اوّل ۳۰ دن، ربیع آخر ۲۹ دن، جمادای‌اولی ۳۰ دن، جمادای اخری ۲۹ دن، رجب ۳۰ دن، شعبان ۲۹ دن، رمضان ۳۰ دن، شوال ۲۹ دن، ذوالقعده ۳۰ دن، ذوالحجه ۲۹ کوندن کیله‌در. ۱۲ آی آیلرینڭ مجموع کونلری (۳۵۴) بولادر. لکن ایکی، اوچ یلده بر مرتبه ذوالحجه آیی ۳۰ کوندن کیله‌در. اول یلده آی یلی ۳۵۵ کون بولادر. بوندی یلنی کبیسه یلی دیلر. قویاش یلنده دورت یلده بر مرتبه فیۋرال ۲۹ کوندن کیلوب یل‌حسابی بر کون آرتقانی کبی، آی یلنده‌ده ایکی اوچ یلده بر مرتبه ذوالحجه ۳۰ کوندن‌کیلوب یل‌حسابی بر کون آرتادر. قویاش یلی کبی آی یلینڭده کبیسه‌سی یعنی طولی یلی بولا بارادر.

ش: قایسی یللرده کبیسه بولاچغینی بلوب بولامی؟

م: طوغری حسابلی بلگان کشیلر بله آلالر. لکن سز آنی بله آلماسسز.

آی باشلری.

ش: آی باشلری قای کون بولاچغینی نیچك بلوب بولا؟

م: مسلمانلر آی باشینی آخشامدن صوڭ «هلال» کورودن حساب قیلالر. ایڭ‌الك هلال کورنگان کیچه آینڭ برنچی کیچه‌سی بولا. ایرته‌گیسی آی‌باشی کونی بولا. مسلمانلر حسابنده ته‌ولکنڭ کیچی آلدن یوری.

ش: قویاش بایغان وقتده هوا بولوطلی بولسه، یاکه هلالنی طاو یاکه طوزان قاپلاسه، نی‌قیلالر؟ م: اول وقتده حسابلاب بله‌لر.

ش: آی باشلرینی نیچك حسابلیلر؟
م: آی باشلری یل صاین اوّلگی یلغه قاراغانده اون کون یاکه اون بر کون الك کیله‌لر. شوندن چامالاب بلوب بولا. **ش:** آنی نیچك چامالیلر؟
م: آی باشلری هر سیگز یلده بر کونلرگه طوغری کیله بارادر. مثلامحرم باشی بریلده دوشنبه کون بولسه، ایکنچی یلده جمعه، اوچنچی یلده چهارشنبه، دورتنچی یلده یکشنبه، بیشنچی یلده پنجشنبه، آلتنچی یلده سه‌شنبه، بیدنچی یلده شنبه، سیگزنچی یلده ینه چهارشنبه کونلرینه طوغری کیله‌در. آندن صوڭ کیله‌چك سیگز یللرده ینه شول رەوشچه تکرار ایته‌در. شوندن چامالاب کونلرنی حسابلاغاچ محرم باشینڭ قایسی یلده‌قایسی کونده‌کیله‌چگنی بلوب بولادر.
مثلا ۱۹۱۰نچی سنه‌ده آی یلینڭ باشی محرمنڭ برنچی کونی ۲۰نچی دیکه‌برده دوشنبه کون بولاچقدر. ۱۹۱۱نچی یلده آندن ۱۱ کون الك ۹نچی دیکه‌برده جمعه کون بولاچقدر. ۱۹۱۲نچی یلده ۱۰ کون الك ۲۸نچی نویه‌برده چهارشنبه کون بولاچقدر. ۱۹۱۳نچی یلده ۱۱کون الك ۱۷نچی نویه‌برده یکشنبه کون بولاچقدر. ۱۹۱٤نچی یلده ینه ۱۱کون الك ٦نچی نویه‌برده پنجشنبه کون بولاچقدر. ۱۹۱۵نچی یلده ۱۰کون الك ۲۷نچی اوکته‌برده سه‌شنبه کون بولاچقدر. ۱۹۱٦نچی یلده ۱۱کون الك ۱۵نچی اوکته‌برده شنبه کون بولاچقدر. ۱۹۱۷نچی یلده ۱۱کون الك ۴نچی اوکته‌برده چهارشنبه کون بولاچقدر. شول رەوشچه محرم باشی هر یلده اون یا اون بر کون آلدن کیله بارادر. هر سیگز یلده بر مرتبه دوشنبه، جمعه، چهارشنبه، یکشنبه، پنجشنبه، سه‌شنبه، شنبه وچهارشنبه کونلرینه طوغری کیله بارادر
ش: محرم باشی اویله بلنه ایکان. باشقه آیلرنڭ باشلری نیچك بلنه؟
م: بریلنڭ محرم باشی معلوم بولسه، اول یلنڭ باشقه آیلرینی حسابلاب بلو بیك ییگلدر. چونکه هر آینڭ کوبسنچه نیچه‌شەر کوندن کیلگانی معلومدر. محرم باشلری قایسی کونلرده کیلگانینی اونوتماس اوچون (بودا هجزد) دیگان سوزنی اونوتماسقه کیرەك. بو سوزنڭ هر حرفی بر کونگه اشارەدر: (ب) دوشنبه‌گه، (و) جمعه‌غه‘ (د) چهارشنبه‌گه، (ه) پنجشنبه‌گه، (ج) سه‌شنبه‌گه (ز) شنبه‌گه و(د) ینه چهارشنبه کونگه علامتدر.
ش: بو حرفلرنڭ قایسی کونلرگه اشاره ایکانینی نیچك بلوب بولا؟
م: ابجد حسابی بوینچه بو حرفلرنڭ هر برسی بر صانغه اشارەدر.

هر کوننك بر صانی باردر: یکشنبه بر نچی کوندر. شوننك اوچون فارسیچه بر نچی کون دیب آتالمشدر. چونکه فارسیچه (یك) بر دیگان سوز، (شنبه) کون دیگان **ش**: یکشنبه کونی فارسیچه‌نی اوچون برنچی کون دیب آتالمشدر.

م: چونکه کتابلرنك ئه‌یتوونچه دنیانك بر نچی کونی یکشنبه کوندن باشلانادر. دوشنبه ۲ نچی کوندر. سه‌شنبه ۳ نچی' چهارشنبه ۴ نچی، پنجشنبه ۵ نچی، جمعه ٦ نچی وشنبه ۷ نچی کوندر.

ش: آیلرنی وآی یللرینی کملر حسابلیلر؟

م: بوتون دنیانك مسلمانلری حسابلیلر. پیغمبرمز محمد علیه السلام نك مکه‌دن مدینه‌گه کوچکان یلندن بیرلی آی یللری وآی باشلری حسابلانوب کیله‌در. شول‌یلده محرم آیینك باشی دوشنبه کونگه طوغری کیلمشدر. شوندن بیرلی هر سیگز یلده بر مرتبه دوشنبه کونگه طوغری کیله باراددر.

ش: پیغمبرمز محمد علیه السلامنك مکهٔ مکرمه‌دن مدینهٔ منوّره‌گه کوچکانینه بویل نیچه نچی یلدر؟

م: بویل (؟؟۱۳) نچی یلدر کیله‌سی یلغه (؟؟ ۱۳) نچی یل بولاچقدر. اوشبو بر ملك‌ده اوچ یوز فلانچه قدر یلدن بیرلی مسلمانلر ای یللرینی حسابلاب کیلمکده‌درلر.

ش: آی یللری وآی باشلری مسلمانلرغه نی اوچون کیره‌ك بولا؟

م: جونکه مسلمانلرنك الوغ عبادتلرندن اولان روزه، حج وبایرام کونلری آی حسابی ایله تعیین قیلنادر.

رمضان آینده اوتوز کون هر مسلمانغه روزه‌طوتو فرضدر، شوّالنك برنچی کوننده عید فطر نمازینی اوقو وفطر صدقه‌سینی بیرو وذوالحجه‌نك ۱۰ نچی کوننده عید قربان نمازینی اوقو هم قربان چالو واجبدر. حج عمللری‌ده ذوالحجه آیینك معلوم کونلرنده قیلنادر.

باشقه آیلرده‌ینه باشقه بایراملر بولادر. شونلرنی بیلگیله‌ب بلو اوچون مسلمانلرغه آی حسابینی بلوب طورو لازمدر.

دینی بایراملر.

ش: بر یل اچنده اهل اسلامنك نیچه بایرامی بولادر؟

م: هر یل اچنده مسلمانلرنك (۱۴) مبارك کونلری باردرکه، کیچه‌لری آلدن باشلانادر.

۱) یل باشی کونی، ۱ نچی محرمده.
۲) عاشورا کونی، ۱۰ نچی محرمده.
۳) هجرت کونی ۲۷ نچی صفرده.
٤) مولد کونی، ۱۲ نچی ربیع اوّلده
۵) رغائب کونی، رجبنڭ بر نچی پنجشنبه‌سندن صوکره.
٦) معراج کونی، ۲۷ نچی رجبده.
۷) براءت کونی، ۱۵ نچی شعبانده .
۸) مکه آلنغان کون، ۲۱ نچی رمضانده.
۹) قدر کونی، ۲۷ نچی رمضانده.
۱۰) عید فطر کونی ۱ نچی شوّالده.
۱۱) عید قربان کونی، ۱۰ نچی ذوالحجه‌ده.
۱۲) تشریق کونلری، ۱۱، ۱۲، ۱۳ نچی ذوالحجه‌ده.

هر طرفده مسلمانلر اوشبو کونلرنی کیچه‌لرندن باشلاب بایرام ایته‌رلر: عمل وعبادتلر قیلورلر فقراغه صدقه‌لر بیرورلر . عادتی اشلرینی طاشلاب بر برسینه زیارت‌قیلشورلر. ارواحلرنی خاطرگه کیتروب آنلرغه دعالر قیلورلر.

ودخی هر جمعه کون ده‌مسلمانلرنڭ بایرام‌کونلریدر . کیچه‌سی پنچشنبه کوندن صوڭ قویاش بایغاچ باشلانادر.

ش: یل باشی کونی نیندی کوندر ؟

م: یل باشی کونی مسلمانلرنڭ آی حسابنچه یاڭا یللری‌باشلانغان کوندر. یاڭا یل مبارك بولسون دیب دعالر وایزگی عمللر قیلو اوچون هر طرفده مسلمانلر بو کوننی بایرام ایده‌رلر. ش: عاشوراکونی نیندی کون

م: عاشورا کوننڭ‌یعنی ۱۰ نچی محرمده پیغمبرمز محمدعلیه‌السلام صحابه‌لری ایله برگه روزه بولوب ایزگی عمللرنی کوب‌قیلغانلر. اوّلگی‌پیغمبرلر اوشبو عاشورا کوننده تورلی آفت وبلالردن قوتلغانلر.

محمد علیه السلامنڭ وفاتندن ۳۱ یل صوڭ قزی حضرت فاطمه‌نڭ بالاسی وحضرت علی‌نڭ ایکنچی اوغلی حضرت حسین اوشبو عاشورا کوننڭ (کربلا) اسلی صحراده دشمانلری طرفندن اولترلمشدر.. شول سببدن شیعه مذهبنده بولغان مسلمانلر بو کوننی‌بایرام ایتمسلر، بلکه ماتم‌وقایغو کونی ایته‌رلر. حضرت حسین‌نڭ‌شهید‌بولو قصه‌لرینی اوقوب‌قایغرشوب اوطورورلر. گاها قچقرشوب یغلاشوب اوراملرده یورورلر.

ش: هجرت کونی نیندی کوندر؟

م: پیغمبرمز محمد علیه السلام پیغمبر بولوب مکه‌ده **۱۳** یل طورغاندن صوکره مدینهٔ منوره شهرینه اوشبو کونده یعنی صفرنك **۲۷** نچی کیچه‌سنده کوچمشدر. مسلمانلرنك آلغه‌کیتولری اوشبو کوچودن صوکره باشلانغانلقدن هر طرفنك مسلمانلری بوکیچه وکونی مبارك کورورلر. (هجرت) عربچه کوچو دیمکدر.

مسلمانلرنك تاریخ باشی‌ده، یعنی یللرنی حسابلاو باشی‌ده اوشبو هجرت یلندن، یعنی کوچو یلندن باشلانادر.

شول سببدن آی یللرینه هجرت یللری (وتاریخ هجری) دییلور.

ش: مولد کونی نیندی کوندر؟

م: مولد کونی پیغمبرمز محمد علیه‌السلام طوغان کوندرکه ربیع اوّل آیینك **۱۲** نچی کونیدر. پیغمبرمز حضرتلری قویاش حسابینك **۵۷۰** نچی یلنده **۲۷** نچی آپریلده تاریخ هجریدن **۵۳** یل اوّل ربیع اوّل‌نك **۱۲** نچی کیچه‌سنك طاك آلدندن مکهٔ مکرمه شهرنده دنیاغه کیلمشدر.

ش: رغائب کونی نیندی کوندر؟

م: رجب آیینك برنچی جمعه کونیدرکه اول کوننك کیچه‌سنده پیغمبرمز محمد علیه‌السلامنك آتاسی عبدالله آناسی آمنه ایله برنچی مرتبه کورشمشلردر. اوشبو کورشو پیغمبرمز محمد علیه‌السلامنك دنیاغه کیلووینه سبب بولمشدر.

ش: معراج کونی نیندی کوندر؟

م: معراج کونی پیغمبرمز محمد علیه السلام‌نك کوکلرگه منو واقعه‌سی بولغان کوندرکه کیچه‌سنده تونله ایله یوقیلی اویاولی زماننده واقع بولمشدر (۱) بوواقعه حضرت رسول مکه‌دن مدینه‌گه کوچودن بریل مقدم **۲۷** نچی رجبده واقع بولمشدر.

اوشبو واقعه‌ده حضرت رسول کوکده جنتنی وفرشته‌لرنی کورمش. اوّلگی پیغمبرلرنك جانلرینی کوروب سویله‌شمش. مسلمانلرغه هر کون بیش وقت نماز اوقو اوشبو واقعه‌ده فرض قیلنمشدر.

معراج واقعه‌سی حضرت رسولگه برنیچه مرتبه واقع بولمشدر. مشهوری **۲۷** نچی رجبده واقع بولغانیدر.

حضرت رسول بر کیچه‌ده مکهٔ مکرمه‌دن قدس شریف شهرینه باروب حضرت داود وسلیمان علیه السلامدن قالغان (بیت المقدّس) مسجدینه

---

(۹) بینا انا عندالبیت بین النائم والیقضان اذ سمعت قائلا الحدیث. صحیح مسلم. صفحه ۶۰.

بارغانینی‌ده کورمشدر.

بو واقعه مشهور روایتلرگه قاراغانده معراج واقعه‌سندن الك رمضاننك ۱۳ نچی کیچه‌سنده واقع بولمشدر. بعض روایتلرده ایسه، هر ایکی واقعه بر کیچه‌ده واقع بولمشدر. **ش**: برائت کونی نیندی کوندر ؟

م: برائت کونی شعباننك ۱۵ نچی کونیدر. بوکوننك کیچه‌سی ۱٤ نچی شعبانده کوياش بایغاندن صوڭ باشلانور. بوکیچه دعالر وتوبه‌لر مقبول بولاطورغان ایزگی کیچه‌در. روایتلرگه قاراغانده هر کمنك بر یللق بختی اوشبو کیچه‌ده عیین قیلنادر. شول‌سببدن بو کیچه‌ده هر کمگه ایزگی عمللر قیلوب الله عالی‌دن خیرلی مقصودلرینی صوراب دعالر قیلو، هم یاوز عمللرنــدن توبه قیلو تییشلیدر.

ش: مکه آلنغان کون نیندی کوندر ؟

م: حضری رسول اون‌ایکی‌مڭ قدر اسلام‌عسکری‌ایله مدینه‌دن کیلوب‌مکهٔ مکرمه‌نی کافرلر قولندن آلغان کوندر. بو واقعه تاریخ‌هجرینك ۸ نچی یلنده ۲۱ نچی رمضانده واقع بولمشدر.

اسلام دینی هرطرفده اوشبو واقعه‌دن‌صوڭره‌قوّت‌طابمشدر. کعبهٔ اچنده‌گی پوتلر اوشبو کونده پچقارلمشلردر. **ش**: قدر کونی نیندی کوندر؟

م: هریلده‌بر مرتبه بولاطورغان بر مبارك کوندرکه کیچه‌سی‌ایزگی‌کیچه‌لردندر. بو کیچه‌نك قایسی‌کونده بولاچغی معلوم‌توگلدر. محمد علیه السلام کوبنچه بوکیچه‌نك رمضاننك ۲۷ نچی کیچه‌سینه طوغری‌کیلو احتمالینی بیان‌قیلمشدر. شول سببدن هرطرفنك مسلمانلری رمضاننك ۲۷ نچی کیچه‌سینی قدرکیچی ایتوب اعتبارقیلالر. محمدعلیه‌السلامگه الله‌تعالی طرفندن قرآن آیتلری‌اوشبو کیچه‌ده نازل‌بولاباشلامشدر. بوکیچه‌ده ایزگی‌عمللر قیلونك ثوابی بیك‌کوبدر. پیغمبرمز محمدعلیه‌السلام گناهلرندن توبه قیلو قدرکیچه‌سینه طوغری‌کیلگان کشینك بارچه گناهلری عفوقیلنور دیمشدر.

ش: عید فطر کونی نیندی کوندر.

م: رمضان روزه‌سی تمام‌بولغاندن صوڭ بایرام ایدله طورغان کوندر. ۱ نچی شوالده بولور. اوشبو کونده هر شهر وآولنك‌مسلمانلری‌بریرگه جییلوب عید نمازینی اوقورلر. دولتلی‌کشیلرگه اوشبو کونده عیدنمازینه‌قدر فقیرلرگه‌فطره صدقه‌سینی بیرو واجب بولور. هرطرفده بو بایرام اوچ‌کون ایدلور.

ش: عید قربان کونی نیندی کوندر ؟

م: عیدقربان کونی ذوالحجه آینك ۱۰ نچی کونیدرکه هر سنه مکهٔ مکرمه‌ده

حج عمللری اوشبو کوندہ تمام قیلنور. بو کوندہ هر شهر وآولنك مسلمانلری بریرگه جییلوب عید نمازی اوقورلر. دولتلی کشیلرگه بو کوندہ قربان چالوب ایتیمنی فقراغه اولشو وجماعتلرینی حرمت قیلمو واجب بولور.

عید قربان کوننین اوّلگی کون یعنی ۹ نچی ذوالحجه (عَرَفَه) کونی دیب آتالور. آندن ده اوّلگی کون (تَرْوِیه) کونی دیب آتالور. مکهٔ مکرمه ده حج عمللری اوشبو ترویه کوننین باشلانور. بو کونلرده مبارك کوندر. مکه ده ابراهیم علیه السلامنك توشنده اوغلی اسماعیل علیه السلامنی قربان قیلورغه بویورلووی اوشبو کونلرده بولمشدر. آتاسی اوغلینی قربان قیلام دیگانده جبرائیل فرشته کیلوب قوتقارمشدر. **ش:** تشریق کونلری نیندی کونلردر؟

م: عیدقربان کوننین صوڭغی اوچ کوندرکه ذوالحجه نك ۱۱، ۱۲، ۱۳ نچی کونلر یدرلر.

عرفه کونینك ایرته نمازندن باشلاب آخرغی تشریق کونینك ایکندی نمازینه قدر جماعت نمازلرندن صوڭره مسلمانلر هر طرفده قچقروب تکبیر تشریق اسملی تکبیرنی ئه یتورلر.

تاریخ هجری.

ش: یللر، آیلر قای زماندن باشلاب حساب قیلنادر؟

م: بز مسلمانلر یللرنی هجرت یلندن باشلاب حساب قیلامز. یعنی پیغمبرمز محمد علیه السلامنك مکه دن مدینه گه کوچکان یلندن باشلاب حساب قیلامز.

حاضر اوشبو سنه هجرتنك (۱۳؟؟) نچی یلدر. یعنی هجرت یلندن بیرلی (۱۳؟؟) یل اوتوب (۱۳؟؟) نچی یل باشلانمشدر. تاریخ هجریدن اون اوچ عصر اوتوب اون دورتنچی عصر باشلانمشدر. **ش:** عصر نی دیگان سوز؟

م: عصر دیمك بر یوز یل دیمك. تاریخ علماسی هر بر یوز یلنی بر عصرغه حسابلاب یورته لر. **ش:** تاریخ نه رسه؟

ب: تاریخ بر زور علمدر. اول علمنك کتابلرنده دنیا یاراتلغاندن بیرلی بولغان الوغ واقعه لرنك قای یللرده، نی روشچه و نی سببدن بولغانی یازلمشدر. دنیا یاراتلغاندن بیرلی بیریوزنده نیندی خلقلر بولمش، آنلرنك علملری ودنیاده ترکلکلرینی روشچه بولمش، آنلرنك پادشاهلقلری آراسنده نیندی صوغشلر بولوب کیچمش، دنیاغه نیندی پیغمبرلر، عالملر، هنرمندلر، پادشاهلر وباشقه الوغ کشیلر کیلوب کیتمشلر. همه سی علم تاریخ کتابلرنده بیان قیلنمشلردر.

م: بو کونلرده بویلغی یلنك قایسی آیی ایکانینی بله‌سزمی؟ ش: ...
م: حاضرده ( ) آییدر. بو کون آینك ( ) نچی کونیدر. ایرته‌گه ( ) نچی کونی، برسی کونگه ( ) نچی کونی بولور.

بو آیدن صوڭره ( ) آیی باشلانادر. ایمدی سز اوزغان درسلرده آیلرنك اسملرینی ونیچه‌شه‌ر کوندن کیلدکلرینی بلدگز بوندن صوڭره هر آینی حسابلاب چامالاب طورگز. اگرده آینك اسمینی اونوتساڭز، دیواری تقویملردن قاراڭز. آنلرده هر کوننك قایسی آینك نیچه نچی کونی ایکانی رقم ایله یازلمشدر.

تاریخ میلادی.

ش: مسلمانلرغه باشقه کشیلر یللرنی قای زماندن باشلاب حساب قیلالر؟
م: نصرانیلر (یعنی خرستیانلر) حضرت عیسی علیه‌السلامنك طوغاننددن باشلاب حساب قیلالر. ش: ایمدی بو سنه آنك طوغانینه نیچه یل بولدی؟
م: بوسنه حضرت عیسی‌نك طوغان یلندن بیرلی (؟؟ ۱۹) نچی یلدر. دیمك اول زماندن بیرلی (۱۹) عصر اوتوب (۲۰) نچی عصر باشلانمشدر. بو حسابقه (تاریخ میلادی) دیلر. تاریخ میلادی مسلمانلر آراسنده‌ده مقبولدر، چونکه اول، قویاش یورشی ایله حساب قیلنادر. بو حسابده یلنك هر فصلینك آیلری اوز وقتلرنده کیله‌لر. شول سببدن دنیا حسابلری اوچون تاریخ میلادی اوڭغایراقدر. امادینی اشلر اوچون تاریخ هجری لازمدر.
ش: تاریخ هجرینك آیلری هر یلده بر وقتده طوغری کیلمیلرمی‌نی؟
م: یوق طوغری کیلمیلر . هر یلده اون، اون بر کون قدر آلدن کیلولری سببلی اوچ یلده بر آیدن آرتق کوچه‌لر. اوتوز اوچ یلده بر مرتبه گنه اوّلگی وقتلرینه طوغری کیله‌لر. شول سببدن رمضان آیی همان بر وقتقه طوغری کیلمیدر. گاها کوز آیلرنده، گاها یاز، جای وقش آیلرنده طوغری کیله‌در. حاضرده رمضان آیی کوز کونلرنده بولادر. سیگز یلدن صوڭره جای آیلرنده، ۱۶ یلدن صوڭره یاز آیلرنده بولور. ۲۴ یلدن صوڭره قش آیلرنده بولور. ۳۲ یلدن صوڭره‌ینه کوز آیلرنده کیله باشلار

فرضا بر یلده محرم آیی ایله غنوار آیی برگه کورشسه‌لر، یا ڭادن اوتوز اوچ یل اوتمیچی بر وقتقه طوغری کیله آلمیلر. مثلا ۱۳۲۸ نچی تاریخ هجرینك محرم آیی ۱۹۱۰ نچی تاریخ میلادینك غینواری ایله بر وقتقه طوغری کیله‌در. غینوارنك بر نچی کوننده محرمنك ۲ نچی کونی بولا چقدر. شوندن صوڭره هر یل صابن

تاریخ‌هجری اون، اون بر کون آلدن کیله کیله ۱۸۴۲ نچی یلده ۱۳۶۱ نچی یلنك محرم آیی ینه‌غینوارغه کیلوب چغاچقدر که باشی ٦ نچی غنوارده دوشنبه کون بولاچقدر. مونه‌شول روشچه هروقت تاریخ هجری ایله اوتوز اوچ یل، تاریخ میلادی ایله اوتوز ایکی یل اوتکان صاین آی آیلری بر وقتقه طوغری کیله بارادر.

ش: نی سببدن برسی (۳۳)، ایکنچیسی (۳۲) یل طوغری کیله؟

م: چونکه آی یللری قویاش یللرینه قاراغانده اون بر کون چاماسی کیم حسابلانا بارغانلقدن هر اوتوز ایکی یلده بر یل آرتق صانالا بارالر. بر کشی قویاش یلی ایله (۳۲) یاشنده بولسه، آی یلی ایله (۳۳) یاشنده بولا. قویاش یلی ایله (٦٤) یاشنده بولغان کشی آی حسابی ایله (٦٦) یاشنده بولا. شول روشچه قویاش حسابی ایله (۹٦) یاشنده بولغان کشی آی حسابی ایله (۹۹) یاشنده بولا.

حضرت رسول تاریخ میلادی ایله (٦۲۲) نچی یلده مکهٔ مکرمه‌دن مدینهٔ منوره‌گه هجرت قیلمشدر. حضرت رسولنك هجرتندن بیرلی ۱۹۰۲ نچی تاریخ میلادیده قویاش یلی ایله (۱٦۸۰) یل اوتکان ایدی اما آی حسابی ایله قرق یل آرتق (۱۳٦۰) یل اوتکان ایدی.

تاریخ آدمی. (هبوطی)

ش؛ دنیا یاراتلغاندن بیرلی نیچه یل اوتمشدر؟

م: یهودیلر حسابنچه (۱۹۰۰) نچی یلده (۵٦٦۰) یل اوتکان ایدی. اما بزنگچه دنیا یاراتلغانینه نیچه یل اوتکانی معلوم توگلدر. بر نیچه مك (میلیون) یللر اوتکان بولوی‌ده احتمالدر. اما بزگه بر نچی آنامز آدم علیه السلامنك یربوزنده ترکلك قیلا باشلاغانینه نیچه یل اوتکانی معلومدر. تاریخ دینی کتابلرینك بیانینه قاراغانده (۱۹۰۰) نچی یلده آدم علیه السلام زماننذن بیرلی (۷٤۸٤) یل اوتکانگه طوغری کیله‌در. بوحسابقه تاریخ آدمی یا که (تاریخ هبوطی) دییلور. تاریخ آدمی بوینچه نوح پیغمبر (۱٦٤۲) نچی یلده، ابراهیم علیه السلام (۳۳۲۳) نچی یلده، موسی علیه السلام (۳۷۴۸) نچی یلده عیسی علیه السلام (۵۵۸٤) نچی یلده پیغمبرمز محمد علیه السلام (٦۱۵٤) نچی یلده دنیاغه کیلمشلردر.

حاضر بویلغی یل تاریخ آدمی بوینچه (؟؟۷٤) نچی یلدر.